

แบบเรียนภาษาไทยโบราณ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์
Thai Ancient Lessons : Analytical Study

RCIT

PL

นางสาวจันจิรา จิตตะวิริยะพงษ์

A157

๑๒๓๘ บ

เลขหมู่.....

เลขทะเบียน..... 116962

วัน,เดือน,ปี..... 21 ส.ย. 2554

รายงานการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากเงินงบประมาณ

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2550

b. 12330905
i.

ชื่อเรื่องวิจัย : แบบเรียนภาษาไทยโบราณ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์
 ผู้วิจัย : นางสาวจันจิรา จิตตะวิริยะพงษ์
 สถาบัน : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
 ปี พ.ศ. : 2550

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะแบบเรียนภาษาไทยโบราณในด้านต่างๆ ทั้ง ไวยากรณ์ที่ปรากฏในแบบเรียนกับหลักไวยากรณ์ไทยในปัจจุบัน การรวบรวมศัพท์เป็นหมวดหมู่ และพิจารณาลักษณะการเรียนการสอนภาษาไทยซึ่งสะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์ ภูมิปัญญา และสภาพสังคมไทยในสมัยนั้นๆ ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ จินตามณีฉบับพระโหราธิบดี จินตามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ จินตามณีฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท ประถม ก กา ประถม ก กา หัดอ่าน ประถมมาลา อักษรนิติ และแบบเรียนหลวง 6 เล่มของ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกเป็น ผลการวิจัยเกี่ยวกับหลักไวยากรณ์ไทยทั่วไป ได้แก่ พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ การใช้เครื่องหมายวรรคตอน และวิธีการแต่งคำประพันธ์ ส่วนที่สองเป็นการศึกษาลักษณะการเรียนการสอนในแบบเรียนภาษาไทยโบราณเล่มต่างๆ ส่วนที่สามคือ คำนิยมและการสะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏในแบบเรียน

Research Title : Thai Ancient Lessons : Analytical Study
Researcher : Janjira Jittaviriyapong
Institute : King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang
Year : 2007

Abstract

The purpose of this research is to study characteristics of ancient Thai lessons in several aspects by comparing to those found in present Thai grammar. The studied characteristics are grammatical usage, vocabulary categorizing and ways of teaching Thai that reflect thought, belief, vision, intellectual and Thai society in that particular period. Data used are ancient Thai lessons: Chindamanees by Phra Horadhibodi, Chindamanees in the reign of King Boromakosha, Chindamanees by Kromaluang Wongsathiratsani, Prathom Kor Ka, Prathom Kor Ka reading practice, Prathom Mala, Aksorniti and six royal lessons by Phraya Sri Sunthorn Vohan (Noi Acharayangkura). Results are divided into three parts. The first part are results relating to general principles of Thai grammar, namely consonants, vowels, tones, punctuation mark usage and poetic composition techniques. In the second part, the results obtained from analyzing the ancient Thai lessons are summarized. The third part presents values and reflection of Thai society and culture which can be found in those ancient Thai lessons.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องแบบเรียนภาษาไทยโบราณ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจและคำแนะนำจากผู้ช่วยศาสตราจารย์อรพิม พงศ์ประยูร อาจารย์ผู้ล่วงลับของผู้วิจัยตั้งแต่เมื่อครั้งยังศึกษาในระดับปริญญาบัณฑิต คำแนะนำที่มีค่าของอาจารย์นั้นเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยระลึกถึงความเมตตาและกรุณาของอาจารย์ที่มีต่อผู้วิจัยด้วยความซาบซึ้งยิ่ง

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณาจารย์ทางภาษาไทยทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาและคณาจารย์ผู้เป็นเจ้าของตำราซึ่งเอื้อประโยชน์ให้ผู้วิจัยใช้ศึกษาและค้นคว้า จนงานวิจัยสำเร็จลุล่วงลงได้

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังที่สนับสนุนเงินงบประมาณสำหรับ โครงการวิจัยนี้ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชาภาษาและสังคมทุกท่านที่ช่วยเหลือ แนะนำสิ่งต่างๆแก่ผู้วิจัย

คุณประโยชน์และความดีอันเปรียบเสมือนแสงสว่างแห่งปัญญาของงานวิจัยฉบับนี้ขอมอบให้แก่บุคคลทุกท่านที่ให้คำแนะนำและสนับสนุนตลอดมา

จันจิรา จิตตะวิริยะพงษ์

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
บทที่	จ
1) บทนำ	1
2) ทบทวนวรรณกรรม	7
2.1 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแบบเรียนภาษาไทยโบราณและการศึกษาไทยในอดีต	7
2.2 ประวัติความเป็นมาและเนื้อหาโดยสังเขปของแบบเรียนที่ได้วิเคราะห์	12
2.2.1 จินตมณีฉบับพระโหราธิบดี	12
2.2.2 จินตมณีฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงวงษาธิราชสนิท	12
2.2.3 จินตมณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ	13
2.2.4 ประถม ก กา	13
2.2.5 ประถม ก กาหัดอ่าน	15
2.2.6 ประถมมาลา	16
2.2.7 อักษรนิติ	17
2.2.8 แบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจ	17
- ตัวอย่างจากแบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจ	17
3) ผลการวิจัย	26
3.1 หลักไวยากรณ์ไทย	26
3.1.1 พยัญชนะ	26
3.1.2 อักษรควบและอักษรนำ	31
3.1.3 การแจกลูกและการผันอักษร	49

3.1.4 สระ	62
3.1.5 วรรณยุกต์	63
3.1.6 การสอนการแต่งคำประพันธ์ต่างๆ	64
3.2 ลักษณะการเรียนการสอน	72
3.3 ค่านิยมและภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏ	77
3.3.1 สภาพการศึกษาทั่วไป	78
3.3.2 การเริ่มต้นการให้ความสำคัญกับการศึกษา	78
3.3.3 การให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์	79
3.3.4 ความเคารพครู อาจารย์ และความกตัญญูต่อบิดามารดา	82
3.3.5 บทบาทของชนชั้นปกครองกับสังคมไทย	94
3.3.6 การสะท้อนความเชื่อเรื่องบุญ บาปและนรก สวรรค์	95
3.3.7 อิทธิพลภาษาต่างประเทศที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยโบราณ	97
3.3.8 วรรณคดีสำคัญที่ปรากฏเป็นเนื้อหาในแบบเรียนภาษาไทยโบราณ	98
4) การสรุปผลการวิจัย	
1.การสรุปผลการวิจัย	101
1. ความเหมือนและความแตกต่างของแบบเรียนประถม ก กา กับประถม ก กาหัด อ่าน	101
ประถม มาลากับอักษรนิติ	102
จินตคามณีฉบับพระโหราธิบดีกับฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท	103
จินตคามณีกับมูลบทบรรพกิจ	104
แบบเรียนหลวง 6 เล่ม	105
2. ไวยากรณ์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยโบราณ	106
3. ฉันทลักษณ์และคำประพันธ์ต่างๆที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยโบราณ	108
4. แบบเรียนภาษาไทยโบราณกับการสั่งสอนจริยธรรมในสังคมไทย	108
2. การนำผลการวิจัยไปใช้	109
3. บทสรุป	110
4. ข้อเสนอแนะ	111
บรรณานุกรม	112
ภาคผนวก ก	114
ภาคผนวก ข	128

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

แบบเรียนภาษาไทยของกุลบุตรในสมัยก่อนปรากฏหลักฐานเป็นครั้งแรกในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช สมเด็จพระนารายณ์ทรงเกรงว่าคนไทยจะหันไปเข้ารับวัฒนธรรมฝรั่งจึงมีรับสั่งให้พระโหราธิบดี แต่งจินตคามณีขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2223 เพื่อคนไทยจะได้มีแบบเรียนของตนเอง แบบเรียนหนังสือไทยสมัยอยุธยาที่เหลือตกทอดปรากฏหลักฐานมาถึงปัจจุบันนี้ คือ จินตคามณีเท่าที่พบในหอสมุดแห่งชาติปรากฏว่ามีหลายฉบับอาจมีความแตกต่างไปจากเดิมบ้างเนื่องจากการคัดลอกและจัดพิมพ์ประเภทของหนังสือจินตคามณีมีดังนี้

1. จินตคามณี เล่ม 1 ได้แก่ ฉบับที่ว่าพระโหราธิบดีแต่ง สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นายธนิต อยู่โพธิ์ ตรวจสอบชำระ
2. จินตคามณี เล่ม 2 ได้แก่ ฉบับที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ทรงพระนิพนธ์ในปี พ.ศ. 2392 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
3. บันทึกเรื่องหนังสือจินตคามณี ของนายธนิต อยู่โพธิ์
4. จินตคามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ ซึ่งนายขจร สุขพานิช นำมาจากกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ

ต้นฉบับหนังสือจินตคามณี จะกล่าวโดยเนื้อความมีมากมายหลายอย่าง นายธนิต อยู่โพธิ์ได้แบ่งความแตกต่างของเนื้อเรื่อง จำแนกไว้เป็น 4 ประเภท อาจกล่าวโดยสรุปดังนี้

1. จินตคามณี ฉบับความแปลก คือมีข้อความแปลกจากฉบับอื่น มี 2 ฉบับ คือ ฉบับสมุดไทย คำเส้นรงค์ ที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพประทานให้หอสมุดฯ กับฉบับที่เป็นสมบัติเดิมของหอสมุดฯ
2. จินตคามณี ฉบับความพ้อง มีหลายเล่มสมุดไทย เป็นของที่หอสมุดฯ ซื้อไว้บ้าง มีผู้บริจาคให้บ้าง มีข้อความส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับฉบับที่ว่าพระโหราธิบดีแต่ง ส่วนข้อที่แตกต่างกันก็มีมากบ้างน้อยบ้างจำแนกไว้เป็น 4 จำพวก คือ

ก. ฉบับลายมือเขียนเก่าที่สุด เป็นสมุดไทยคำเส้นรงค์ มีหลายฉบับหน้าต้นสมุดมีบานแพนกว่า “วัน...คำ..จุลศักราช 1144 ปีขาล จัตุวารศก ข้าพระพุทธเจ้า ขุนมหาสิทธิธาระ ข้าพระพุทธเจ้า หมื่น ทิพเทพ ไมตรีชุบข้าพระพุทธเจ้าทาน 3 ครั้งฯ” ปีคัดลอกต้นฉบับที่ปรากฏในบานแพนกตรองกับปี พ.ศ. 2325 อันเป็นปีเสวยราชย์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

ข. ฉบับนายมหาใจศักดิ์ มี 2 เล่ม เป็นสมุดไทยดำ เล่มหนึ่ง หน้าต้นซุบเส้นทองต่อๆ ไป เขียนเส้นตรง มีซุบเส้นทองบ้างเป็นบางแห่ง เป็นฉบับที่ใช้ในการชำระต้นฉบับพิมพ์ที่ว่าพระโหราธิบดีแต่งนี้ เล่มสอง เป็นสมุดไทยดำ เส้นรงตลอดเล่ม ลำดับเรื่องตอนต้นต้นกับฉบับเล่มหนึ่ง แต่ตอนท้ายแตกต่างกันเล็กน้อย มีโคลงลงท้ายบอกชื่อผู้คัดลอกไว้ดังนี้

“จินตมานุฉินี่	นายมหา
ใจภักกราชสมยา	เศกให้
ฉลองลักษณ์เทียบทานมา	สามฉบับ แล้วพ่อ
เลือกแต่ล้วนควรไว้	สืบสร้างศิษย์สอน”

ค. ฉบับพระยาธิเบศ ฉบับนี้มีส่วนที่แตกต่างกันคือ ขึ้นต้นด้วยรายสุภาพและโคลงสุภาพ ตอนท้ายจบด้วยโคลงบอกชื่อผู้คัดลอกดังนี้

“จินตมานุฉินี่	นามพญา
ธิเบศราชสมญา	เศกให้
ฉลองลักษณ์เทียบนานมา	สามฉบับแล้วพ่อ
เลือกแต่ล้วนควรไว้	สืบสร้างศิษย์สอน”

ง. ฉบับความสมเด็จพระปรมาณูชิตชิโนรส มี 2 เล่ม สมุดไทยเป็นสมุดไทยดำเส้นรง ฉบับนี้ต่างจากฉบับความพ้องอื่นๆ ที่สำคัญคือ มีโคลงและตัวอย่างคำที่ผันด้วยไม้ตรีและไม้จัตวา เป็นตัวอย่างที่เห็น ได้ชัดว่าต่อเติมขึ้นในชั้นหลัง ท้ายสมุดเล่ม 2 ได้เขียนบอกไว้ว่า

“จินตมานุฉินี่ ฉบับสมเด็จพระปรมาณูชิต ประดิษฐ์ดัดแปลงแต่งต่อใหม่ท่านเอานามศัพท์วางไว้ณะเบื้องต้น แม้ว่าบุคคลผู้ใดชอบใจอย่างฉบับเดิม ก็พึงลิขิตเขียนนามศัพท์นี้ก่อนแล้วจึงย้อนไปเขียนนมัสการต่อฝ่ายหลัง ดังเราบอกไว้เนื้อเกิด”

3. จินตมานุฉินี่ฉบับพระนิพนธ์กรมหลวงวงษาราชสนิท ต้นฉบับมีฉบับบริบูรณ์เฉพาะที่เป็นฉบับพิมพ์รวมของหมอสมิธ บางคอแหลม โดยปรากฏอยู่ในตอนท้ายของฉบับพิมพ์ กรมหลวงวงษาราชสนิท ทรงพระนิพนธ์เลียนแบบจินตมานุฉินี่ของเก่า เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรารภถึงพระเจ้าลูกยาเธอชั้นเล็กซึ่งทรงพระเจริญขึ้น โดยมากมีพระประสงค์จะให้ทรงศึกษาวิทยาการ บางทีจะได้ทรงแสดงพระราชประสงค์นั้นแก่กรมหลวงวงษาราชสนิท จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์จินตมานุฉินี่เล่ม 2 ขึ้น รวมเวลาตั้งแต่ทรงพระราชปรารภรวมเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2329 ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2392 รวม 6 เดือนเศษ กรมหลวงวงษาราชสนิททรงอ้างไว้ในโคลงพระนิพนธ์ว่า เป็นศิษย์สมเด็จพระกรมพระปรมาณูชิตชิโนรส ได้แต่งจินตมานุฉินี่ขึ้นเป็นการแต่งซ้ำของเก่าที่เคยมีอยู่ก่อนแล้ว โดยลำดับเล่มของพระองค์เป็นเล่ม 2 ดังกล่าวไว้ดังนี้

“จิ้งจรีจเรชชร้อน	สารศรี นีฤา
เสนอชื่อจินตามณี	ดั่งแก้ว
จักรพรรดิทุกสิ่งนี้	ประสงค์เสร็จ นีกนา
เติมเล่มสองตรงแล้ว	ถึถ้วนขบวรกล”

4. จินตามณี ฉบับพิมพ์ของหมอบรัดเล เป็นฉบับสำรวมใหญ่ คือ รวมตำราแบบเรียนภาษาไทยหลายเล่มมาพิมพ์ไว้ด้วยกัน เช่น ประถม ก.กา แจกถูก จินตามณี ประถมมาลา และปทานุกรมนอกจากนี้ยังได้แทรกเรื่องคำอธิบายต่างๆ แม้กระทั่งราชาศัพท์และเครื่องหมายวรรคตอนในภาษาอังกฤษ จินตามณีฉบับของหมอบรัดเลนี้ต่อมาโรงพิมพ์พานิชกุลผลได้นำมาพิมพ์จำหน่ายอีก

ส่วนในสมัยกรุงธนบุรีนี้มีระยะเวลาสั้นมาก (พ.ศ.2310-2325) แบบเรียนคงใช้จินตามณีเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา ศูนย์กลางการศึกษายังคงเป็นวัดมีพระสงฆ์เป็นผู้สั่งสอนเช่นเดิม ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจัดเป็นการเล่าเรียนแบบ ไม่มีแบบแผน (Informal Education) เช่นเดิม สภาพการศึกษายังไม่มีแบบแผนหรือตำรา สอนกันไปตามความรู้ของพระสงฆ์ซึ่งกุลบุตรที่ศึกษาอาจได้รับวิชาไม่เสมอกัน แต่อย่างไรก็ตามยังปรากฏแบบเรียนต่างๆ ที่เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านที่ช่วยให้การศึกษานั้นแพร่หลายขึ้นดังนี้

1. หนังสือประถม ก กา

หนังสือเล่มนี้ไม่เป็นที่ทราบแน่ชัดว่าใครเป็นผู้แต่ง และแต่งในสมัยใด เป็นแต่สันนิษฐานกันจากภาษาที่ใช้ว่าน่าจะแต่งขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ฉบับที่กรมศิลปากรอนุญาตให้พิมพ์เผยแพร่เป็นหนังสือ 2 เล่มรวมกันอยู่ เล่มแรกเรียกว่าหนังสือประถม กข. ก กา และเล่มหลังเรียกว่าประถม ก กา หัดอ่าน

2. หนังสือประถม ก กา หัดอ่าน

เนื้อหาประกอบด้วยคำอ่านมาตราตัวสะกดตั้งแต่ ก ข ก กา จนถึง เกย อักษรนำและคำควบกล้ำ ส่วนสุดท้ายเป็นคำสั่งสอนเรื่องความประพฤติการเรียนหนังสือวิชาความรู้และอาชีพ มีการยกนิทานมาเล่าเป็นตัวอย่างและสอนมาตรการนับในที่สุด
แบบเรียนแต่งเป็นคำประพันธ์ทั้งเล่ม ลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้คือ กาพย์ฉบับ กาพย์ยานี และกาพย์สุรางคนางค์

3. หนังสือประถมมาลา

ผู้แต่ง คือ พระเทพโมฬี (ผึ่ง) วัดราชบูรณะ กวีในสมัยรัชกาลที่ 3 แต่ไม่เป็นที่ทราบแน่ชัดว่าแต่งขึ้นเมื่อใด หนังสือเล่มนี้แต่งเป็นคำประพันธ์ตลอดทั้งเล่ม ผู้แต่งใช้มาตราตัวสะกดเป็นหลัก เนื้อหาความรู้เรื่องลักษณะภาษาไทยสอดแทรกอยู่ในมาตราต่างๆ ทุกๆ มาตราจะต้องเริ่มจากการ

บอกถึงตัวละครในมาตรานั้นๆ คำศัพท์และเนื้อหาลักษณะภาษาไทย ตัวอย่างเช่น มาตรแม่ ก ข ก กา สอนเรื่องสระ 13 ตัว มาตรแม่ กน สอนเรื่องวรรณยุกต์และเครื่องหมายต่างๆ มาตรแม่ กง สอนเรื่องไตรยางศ์ การผันอักษรและอักษรนำ มาตรแม่ กก สอนเรื่องการใช้วรรณยุกต์กับคำตาย มาตรแม่ กม สอนศัพท์ไม้มีว่น 20 คำและไม้มีลย 80 คำ และมาตรแม่ เกย สอนคำตายและอักษรเลข เป็นต้น เมื่อหมดเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะภาษาไทยแล้วก็เป็นเรื่องของลักษณะภาษาบาลี (บาฬี) เนื้อหาส่วนสุดท้ายของแบบเรียนคือ เรื่องการแต่งโคลงมีคำอธิบายกำหนด คณะของ โคลง ลักษณะของโคลงกระทู้ และโคลงชนิดต่างๆ เช่น โคลงตรีเพชประดับ โคลงกลบทและโคลงจัตวาทัณฑ์ เป็นต้น

4. หนังสืออักษรนิติ

ผู้แต่งหนังสือเล่มนี้คือ พระอมราภิกษิต (เกิด อมโร) เจ้าอาวาสวัดบรมนิวาส แม้จะไม่ทราบกำหนดเวลาแต่งแน่ชัด แต่ก็สันนิษฐานว่าคงจะอยู่ในราวรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลักษณะของแบบเรียน แบบเรียนเล่มนี้เป็นความเรียงร้อยแก้ว ผู้เขียนให้ความสำคัญกับความชัดเจนด้วยอักษรวิธี และมีลักษณะการให้คำอธิบายต่างไปจากแบบเรียนเล่มอื่นๆ เห็นได้ชัดจากการสอนเรื่องการผันอักษร ซึ่งแบ่งเป็น ไตรยางศ์และแสดงความสัมพันธ์ของเสียงกับคำที่ใช้ในภาษาดังนี้ ขาแข็ง-ขาจิง-ขาพเจ้า การให้คำอธิบายมาตราตัวละครก็เช่นเดียวกัน มีคำอธิบายพยัญชนะที่ใช้เป็นตัวละครในมาตราต่างๆ และรวบรวมคำศัพท์ที่ใช้กันอยู่พร้อมทั้งคำแปลไว้ด้วย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้ตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกในพระบรมมหาราชวัง (พ.ศ. 2414) พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ได้แต่งหนังสือแบบเรียนหลวงขึ้นถือเป็นแบบเรียนภาษาไทยเบื้องต้นชุดแรกที่เรียบเรียงอย่างมีแบบแผนแบบเรียนชุดนี้มี 6 เล่ม ดังนี้

1. มูลบทบรรพกิจ

มูลบทบรรพกิจเป็นหนังสือเรียนที่สอนนักเรียนที่เริ่มเรียนหนังสือไทย ได้เรียงลำดับความรู้ตั้งแต่ง่ายไปหายาก เริ่มตั้งแต่ สระ พยัญชนะ วรรณยุกต์ เครื่องหมายต่างๆ หัดประสมคำ แจกถูกมาตรา (แม่) ทั้งเก้า การผันวรรณยุกต์ มีภาพพระไชยสุริยาแทรกอยู่ในการแจกแม่หนึ่งๆ เป็นการเสริมให้นักเรียนอ่านหนังสือได้คล่องแคล่ว และยังสอนเกี่ยวกับการนับเลข มาตราซัง ดวง วัด การนับวัน เดือน ปี ฤดูแล้งต่างๆ ทิศทั้งแปด เป็นต้น

2. วาหนิตินิกร

เรื่องนี้เป็นเรื่องผันอักษรนำ แบ่งเป็น 2 ตอน คือ อักษรสูงนำ อักษรต่ำพวกหนึ่งและอักษรกลางนำอักษรต่ำอีกพวกหนึ่ง

ตอนที่ 1 อักษรสูงนำอักษรต่ำ แจกถูกทุกแม่ ทีละแม่ เช่น ข นำ ง จ นำ ง ถ นำ ง เมื่อจบแต่ละแม่จึงได้รวบรวมคำที่มีที่ใช้ไว้เป็นพวกๆ เช่น คำว่า ขนม จนน ถนง สง่า เป็นต้น ส่วน ท นำ อักษรต่ำมีลักษณะแตกต่างจากที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ ไม่ต้องอ่านออกเสียงประวิสรรชนีย์แจกได้ทุกแม่ เช่น คำว่า เหงา หล้า หนาว หมา หรือ เป็นต้น

ตอนที่ 2 อักษรกลางนำอักษรต่ำ แจกถูกเช่นเดียวกับตอนที่ 1 ส่วนใหญ่ออกเสียงประวิสรรชนีย์ เช่น คำว่า กนก, กมูท, จมูก มีบางคำที่ออกเสียงพยางค์เดียว คือ อย่า อยู่ อย่าง อยาก

3. อักษรประโยค

สองอักษรผสมร่วมสระตัวเดียวกัน เรียกว่า อักษรประโยค โดยคำตัวอักษรที่ 2 คือ ร หรือ ล หรือ ว เป็นตัวประโยค นำมาควมเข้ากับอักษรที่จะควมได้ แล้วนำมาแจกถูกทุกแม่ อักษรกลางที่ควมกล้ำกับ ร ล ว ได้มี 4 ตัว ได้แก่ ก จ ต ป และ อักษรต่ำที่ควมกล้ำกับ ร ล ว ได้มี 3 ตัว ได้แก่ ค ห พ ตัวอย่างคำ ได้แก่ กราบ กลับ กว่า กวัดแกว่ง เจริญ จริง จรูญ ความ ควาย คลีคลาย เป็นต้น ตอนท้ายเล่มได้มีการใช้คำ กับ แก่ แต่ ต่อ

4. สังโยคพิธาน

เรื่องนี้ว่าด้วยตัวสะกดที่ไม่ตรงแม่ 4 แม่ (กน กค กต กบ) โดยมากมาจากคำบาลีได้แยกไว้เป็นพวกๆ อย่างละเอียด

แม่กน มีตัวอักษร 6 ตัวเป็นตัวสะกดได้แก่ ญ ณ น ร ล พ

แม่กค มีตัวอักษร 6 ตัว เป็นตัวสะกดได้แก่ ก ข ข ค ต ม

แม่กต มีตัวอักษร 13 ตัว เป็นตัวสะกดได้แก่ จ ฉ ช ซ ฌ ศ ษ ส ฏ ฐ ฑ ฒ ต ถ ท ธ

แม่กบ มีตัวอักษร 7 ตัว เป็นตัวสะกดได้แก่ บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ

5. ไวพจน์พิจารณ์

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ว่าด้วยถ้อยคำที่เขียนต่างกัน แต่ออกเสียงเหมือนกัน ความหมายต่างกัน และรวมทั้งคำที่เขียนต่างกัน ออกเสียงสั้นบ้าง ยาวบ้าง รวบรวมไว้เป็นพวกๆ เรียกว่า ปะ กระ ณะ ไวพจน์ เช่น เกา ด้วยเล็บ-เดี่ยวกาว มือเท้า-เท้าแขน ต่อจากนั้นจึงเป็นการรวบรวมคำที่สะกดต่างกัน ออกเสียงเหมือนกัน ความหมายต่างกัน เลือกเฉพาะคำที่ออกเสียงเหมือนกันทั้งหมด 23 ไวพจน์ ตั้งแต่ กอไวพจน์ ถึง ออไวพจน์

6. พิศาลการ์นต์ เรื่องนี้เกี่ยวกับถ้อยคำที่มีเครื่องหมาย ทัณฑฆาต (์) บนตัวอักษรข้างท้ายคำที่ไม่ต้องการออกเสียง อักษรนั้นไม่ใช้ตัวสะกดทั้งนี้เพื่อคงรูปคำที่มาจากบาลีสันสกฤต และภาษาอื่นๆ อีกบ้างเรียงตามลำดับ ก การ์นต์ ถึง ห การ์นต์ รวม 25 การ์นต์ ดังตัวอย่าง

ป การ์นต์ ได้แก่ คำว่า พระทรงศิลป์ ฐนุศิลป์ แสนกัลป์

ร การ์นต์ ได้แก่ คำว่า วรจักร นำเบอร์ ลิงค โปร์ ออฟฟิเซอร์

นอกจากนี้ยังมีคำที่เขียนด้วยไม้ตรี จัตวา ใต้คู่ และการใช้เครื่องหมายบางชนิด เช่น ตินกา (+) ใช้สำหรับเครื่องหมายอักษรที่เขียนตก

แบบเรียนภาษาไทยโบราณทั้งหมดตั้งแต่จินตามณีฉบับพระโหราธิบดีจนถึงพิศาลการันต์นี้ได้มีการศึกษากันอย่างแพร่หลายถึงวิวัฒนาการต่างๆ เป็นอันมาก แต่การศึกษานั้นมุ่งเพียงการพิจารณาความเหมือนและแตกต่างของแบบเรียนภาษาไทยว่ามีอย่างไรบ้างแต่ละเล่มมีเนื้อหาและมุ่งสอนกฤตบุตร์ให้มีความรู้เบื้องต้นทางภาษาไทยในเรื่องต่างๆ เช่น การสะกดคำ การประสมตัวอักษรและการเขียนร้อยกรอง เป็นต้น

แต่ยังไม่มีผู้ใดศึกษาถึงระบบไวยากรณ์ที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยโบราณกับไวยากรณ์ไทยในปัจจุบัน โดยพิจารณาตามแนวภาษาศาสตร์ในเรื่องต่างๆ เช่น สัทศาสตร์ วรรณศาสตร์ เป็นต้น หรือการรวบรวมโบราณศัพท์ต่างๆ ให้เป็นหมวดหมู่ต่างๆ ตามที่ปรากฏตลอดจนพิจารณาถึงลักษณะการเรียนการสอนและวิธีการสอนภาษาไทยในรูปแบบที่ต่างๆ กันในไวยากรณ์เรื่องเดียวกับของโบราณจารย์ ซึ่งจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์ ภูมิปัญญาและสภาพสังคมไทยในสมัยนั้นๆ ได้โดยศึกษาผ่านแบบเรียนภาษาไทยเหล่านี้ ปัจจุบันจึงเห็นว่าการศึกษาและวิจัยลักษณะดังกล่าวจะทำให้ได้รับความรู้ในแง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับแบบเรียนภาษาไทยเพิ่มมากขึ้น และแสดงความสามารถของโบราณจารย์ที่ได้สั่งสอนภาษาไทยให้คงอยู่ได้จนปัจจุบันแม้ว่าในสมัยนั้นจะขาดแคลนซึ่งตำราที่สมบูรณ์และครูบาอาจารย์ที่มีความรู้ก็ตาม

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

เนื้อหาของบทที่ 2 นี้ เป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ซึ่งจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 หนังสือและงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาเอาไว้เกี่ยวกับแบบเรียนภาษาไทย โบราณและระบบการศึกษาไทยในอดีตและส่วนที่ 2 ประวัติความเป็นมา เนื้อหาโดยสังเขปของหนังสือแบบเรียนภาษาไทยโบราณเล่มต่างๆที่ได้ศึกษาวิเคราะห์

2.1 การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแบบเรียนภาษาไทยโบราณและระบบการศึกษาไทยในอดีต

ธีระ นุชเปี่ยมและคณะ (2549) ได้วิจัยศึกษาภาพรวมการศึกษากำเนิดและพัฒนากิจการอุดมศึกษาในประเทศไทย ได้กล่าวถึงระบบการศึกษาไทยในช่วงสมัยต่างๆ โดยกล่าวถึงระบบการศึกษาในสมัยโบราณของไทยเอาไว้ว่าการศึกษแบบดั้งเดิมของไทยผูกพันใกล้ชิดกับศาสนา และการศึกษาระดับสูงนอกจากจะได้แก่การศึกษาสำหรับเจ้านายชั้นสูง ก็คือการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ เมื่อมีการรับแบบแผนการศึกษาสมัยใหม่ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทบาทของ “วัด” ในการให้การศึกษาแก่กุลบุตรและการจัดการศึกษาด้านปริยัติธรรมก็ค่อยๆ ลดน้อยลงไป การศึกษามุ่งเน้นไปใน “ทางโลก” นั่นคือ เพื่อสนองความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญด้านต่างๆมากขึ้น การจัดการเรียนการสอนปัจจุบันอุดมศึกษาไทยพัฒนามายาวไกลนับตั้งแต่เริ่มมีการจัดตั้งสถาบันชั้นสูงขึ้นในประเทศไทย การก่อตั้งโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้าฯ ขึ้นใน พ.ศ. 2430 นับเป็นจุดเริ่มต้นของอุดมศึกษาไทย การศึกษาชั้นสูงของไทยที่ผูกพันกับศาสนามีมาแต่สมัยโบราณ และวิวัฒนาการสืบต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ แม้เมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาด้วยการรับเอาการศึกษาสมัยใหม่เข้ามาในประเทศไทยแล้ว การศึกษาด้านศาสนาก็ยังคงอยู่ อย่างไรก็ตาม โดยรวมแล้วการศึกษายังอยู่ในวงจำกัด และเฉพาะเพศชายเท่านั้นที่มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียน การศึกษาไทยก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ปรากฏหลักฐานที่มีมาแต่ครั้งสุโขทัย ศิลจารึกพ่อขุนรามคำแหงกล่าวถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชน ซึ่งก็จะเน้นในเรื่องศาสนาและศีลธรรม ผู้ถ่ายทอดความรู้คือ พ่อขุนรามคำแหง พราหมณ์ พระภิกษุ และนักปราชญ์ราชบัณฑิตเมื่อถึงสมัยอยุธยาการศึกษายังคงผูกพันอยู่กับสถาบันศาสนา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง การเรียนมุ่งไปที่การอ่าน การเขียน และวิชาคำนวณ ควบคู่ไปกับวิชาศีลธรรมและภาษามคธ หากต้องการจะเรียนให้สูงขึ้นเป็นการเฉพาะ เช่น โหราศาสตร์ คณิตศาสตร์ การแพทย์ และวิชาช่างต่างๆ ก็จะต้องขวนขวายไปสืบเสาะหาอาจารย์เรียนเป็นพิเศษ แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีการเรียนวิชาชั้นสูง เช่น พงศาวดาร กฎหมาย และศาสตร์อื่นๆ การศึกษาเล่าเรียนวิชาชั้นสูงเหล่านี้คงจะจำกัดอยู่แต่ในบรรดาขุนนางและเจ้านายชั้นสูงในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ศาสนาได้รับการอุปถัมภ์และ

ทำนุบำรุงเป็นพิเศษพระองค์ทรงออกผนวชและและโปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตช่วยกันแปลและแต่งคำประพันธ์“มหาชาติคำหลวง” ขึ้นเมื่อคราวฉลองพระศรีมหาธาตุเมืองพิษณุโลก ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (หรือใกล้เคียงกัน) มีการจัดระบบการสอบพระปริยัติธรรมกำหนดระดับความรู้เป็น 3 ชั้น คือ เปรียญเอก มีความรู้สอบได้พระสูตร พระวินัย และพระปรมัตถ์ เปรียญโทสอบได้เพียงพระสูตรและพระวินัย และเปรียญตรีสอบได้แต่พระสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมมิได้เป็นเพียงการศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้แตกฉานในพระไตรปิฎกเท่านั้นหากแต่ถือเป็นการศึกษาชั้นสูงของชาติในสมัยนั้นด้วย เพราะตั้งแต่รัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศเป็นต้นมา ผู้ที่จะเป็นขุนนางมียศบรรดาศักดิ์จะต้องเป็นผู้ที่ได้บวชเรียนแล้วในส่วนของการศึกษาโดยทั่วไปนั้น สมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดให้พระโหราธิบดี แต่งแบบเรียน “จินตมณี” ซึ่งถือกันว่าเป็นตำราเรียนเล่มแรกของไทย ตำราเรียนเล่มนี้ ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์มีการแต่ง “จินตมณี” เล่ม 2 โดยกรมหลวงวงษาธิราชสนิท ใช้กันต่อมาจนถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนั้น การเข้ามาติดต่อของชาวต่างชาติ ทั้งตะวันตกและเอเชีย ได้นำเอาความรู้และศิลปะวิทยาการต่างๆ ตลอดจนคริสต์ศาสนาเข้ามาด้วย คนไทยสมัยอยุธยาจึงได้รับความรู้และศิลปะวิทยาการเหล่านั้นไว้ได้มากพอสมควร เช่นภาษาต่างประเทศ การประปา การหล่อปืนไฟ การใช้ปืนใหญ่ การฝึกทหารตามแบบตะวันตก ดาราศาสตร์ และสถาปัตยกรรม เป็นต้น โรงเรียนแห่งแรกมีหลักฐานว่าได้ก่อตั้งขึ้นในสมัยอยุธยา เป็นโรงเรียนในคริสต์ศาสนาก่อตั้ง โดยบาทหลวงเยซุอิต De Valguanera ใน พ.ศ. 2199 โรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นนั้น มีบาทหลวง 4 ท่าน และภราดาอีก 1 คน เป็นผู้สอน นอกจากการดำเนินงานด้านการศึกษาของคณะเยซุอิตดังกล่าวแล้ว ในช่วง พ.ศ. 2208-2209 คณะมิชชันนารีฝรั่งเศสได้ก่อตั้ง “Saint Joseph Campus” ประกอบด้วยสำนักงานของบาทหลวงที่เป็นหัวหน้าคณะที่พักของบาทหลวง สถานที่พักรับรองพระในคริสต์ศาสนาที่เดินทางมาเยือน โบสถ์ และโรงเรียนสามเณร (seminary) ซึ่งเรียกว่า “วิทยาลัย” (college) การจัดการศึกษาสมัยธนบุรียังเป็นแบบเดียวกับสมัยอยุธยา คือ อาศัยวัดและพระสงฆ์เป็นแหล่งเรียนรู้และให้การศึกษา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้สร้างวัดและแสวงหาพระสงฆ์ที่มีคุณธรรมและความรู้มาตั้งเป็นพระราชาคณะและเจ้าอาวาส เพื่อให้ความรู้ด้านพระปริยัติธรรมและภาษาไทย โปรดให้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกจากที่ต่างๆ มาชำระ และให้พระราชาคณะเสาะแสวงหาตำราซึ่งถูกนำไปซุกซ่อนไว้ในที่ต่างๆ เพราะกลัวพม่าจะทำลายมาเก็บรวบรวมไว้ เพื่อใช้ศึกษาเล่าเรียนต่อไปการศึกษาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ยังคงดำเนินไปตามประเพณีการศึกษาไทยโบราณจนกระทั่งถึงช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อถึงช่วงนี้ อิทธิพลของตะวันตกเริ่มกลับเข้ามาใหม่ หลังจากความสัมพันธ์ของไทยกับตะวันตกได้เสื่อมคลายไปภายหลังสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและการเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า แม้ว่าจะมีการฟื้นฟูวรรณคดีและการแต่งหนังสือ รวมทั้งมีการเผยแพร่ความรู้และศิลปะวิทยาการแก่ประชาชนทั่วไปด้วยวิธีการต่างๆ แต่การศึกษาเล่าเรียนก็ยังเน้นไปในด้านศาสนาและศีลธรรม รวมทั้งวิชาเฉพาะ

สำหรับการประกอบอาชีพ ดังเช่นในช่วงสมัยที่ผ่านมาการศึกษาของเจ้านายชั้นสูงประกอบด้วยการเริ่มเรียนภาษาไทยตั้งแต่ยังเยาว์ เมื่ออายุได้ 7 ขันษา พระองค์ชายก็จะเรียนภาษามคธหรือภาษาบาลี ส่วนพระองค์หญิงจะเรียนเกี่ยวกับการเรือนเพิ่มเติมจากภาษาไทย เมื่อถึงเวลาโสกันต์ (โกนจุก) คืออายุได้ 13 ขันษาสำหรับพระองค์ชายและ 11 ขันษาสำหรับพระองค์หญิง ก็จะศึกษาเล่าเรียนในระดับสูงขึ้น พระองค์ชายจะผนวชเป็นสามเณร เรียนพระธรรมและวิชาการที่สนพระทัย โดยปกติการบวชจะใช้เวลา 1 พรรษา จากนั้นจะสึกออกมาและเรียนเฉพาะวิชาการที่สนพระทัยตามสำนักที่เชี่ยวชาญต่างๆ ส่วนการเรียนวิชาการชั้นสูงเกี่ยวกับการบริหารกิจการมบ้านเมือง ก็จะเรียนในลักษณะปฏิบัติ คือ ฝึกลวรายงานและสั่งการต่างๆ จนอายุครบบวช คือ 20 ขันษา ก็จะผนวชเพื่อเรียนพระธรรมวินัยและคาถาอาคม เมื่อลาผนวชจึงถือว่าสำเร็จการศึกษา และพร้อมถวายตัวเข้ารับราชการ สำหรับพระองค์หญิงก็จะเรียนวิชาการบ้านการเรือนและวิชาเฉพาะด้านที่สนพระทัย เพื่อเตรียมตัวสำหรับการเป็นขัตติยนารีต่อไปเมื่อถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม โดยมีพระราชประสงค์พิเศษอย่างหนึ่ง คือ “ให้เป็นแหล่งเล่าเรียนวิชาความรู้ของมหาชน ไม่เลือกชั้นบรรดาศักดิ์” ถ้าจะเรียกอย่างทุกวันนี้ก็คือ จะให้เป็นมหาวิทยาลัย ทรงโปรดฯ ให้จารึกความรู้ต่างๆ ทั้ง ด้านวรรณคดีและอักษรศาสตร์ แบบเรียนภาษาไทย (ปฐม ก.กา สุบิน कुमारประถมมาลา ประถมจินดามณี เล่ม 1-2) ตำราวิชาชีพ เช่น โหราศาสตร์ การแพทย์ คณิตศาสตร์วิชาช่าง และวิชาเสมียน สำหรับใช้ศึกษาเล่าเรียนด้วยวิทยาการอย่างหนึ่ง ซึ่งจะมีผลต่อพัฒนาการของการศึกษาสมัยใหม่ คือ วิทยาการด้านการพิมพ์ หมอบรัดเลย์ (Dr. Daniel Beach Bradley) เป็นผู้นำเอาแท่นพิมพ์โลหะและตัวพิมพ์ภาษาไทยเข้ามาในสยามในเดือนกุมภาพันธ์ 2379 และตั้งโรงพิมพ์ขึ้นเป็นแห่งแรกที่ปากคลองบางกอกใหญ่ โรงพิมพ์นี้ได้จัดพิมพ์หนังสือและสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ จำนวนมาก ตั้งแต่หนังสือสอนศาสนา ตำราและแบบเรียน เอกสารราชการ (รวมทั้ง “กฎหมายตราสามดวง” ซึ่งชำระในสมัยรัชกาลที่ 1) พระราชพงศาวดาร ไปจนถึงหนังสือพิมพ์ คือ “บางกอกกรีคอคเตอร์” ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือพิมพ์เล่มแรกของไทย พัฒนาการดังกล่าวนี้ย่อมมีผลสำคัญต่อการส่งเสริมการอ่านและการแพร่หลายของความรู้และความคิดด้านต่างๆ ในหมู่ประชาชน แม้ว่าอาจจะยังไม่กว้างขวางนักก็ตามพัฒนาการอีกประการหนึ่ง ที่ถือว่าเป็นการวางรากฐานสำคัญของการศึกษาสมัยใหม่เช่นกันคือ การจัดตั้งโรงเรียน ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในระยะแรกเริ่มคือคณะมิชชันนารี ผลจากการดำเนินงานในเรื่องนี้ เริ่มตั้งแต่การตั้งโรงเรียนชายขึ้นที่ตำบลวัดแจ้งใน พ.ศ. 2395 ดันแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (และพัฒนาต่อมาโรงเรียนกรุงเทพคริสเตียนวิทยาลัยในปัจจุบัน) ทำให้มีการขยายการศึกษาสำหรับทั้งหญิงและชายขึ้นอย่างกว้างขวางทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง เช่น เชียงใหม่ ลำปาง น่าน เชียงราย ราชบุรี และนครศรีธรรมราช ในเวลาต่อมาในช่วงสมัยดังกล่าวนี้ แม้ว่าการศึกษาชั้นสูงกว่าในระดับโรงเรียนยังมิได้เกิดขึ้น (ยกเว้นการศึกษาของคณะสงฆ์) แต่ก็เริ่มมีตำราและแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้บ้างแล้ว ซึ่งมาจากตะวันตกเช่นกันเช่น ใน พ.ศ. 2409 หมอบรัดเลย์ เสนอให้มีการตั้ง

“ยูนิเวอร์ซิตี” หรือมหาวิทยาลัยเพื่อ “จะได้รู้ถนัดในภาษาต่างๆ และมีปัญญาตรึกตรองคิดกระทำ การงานให้สำเร็จตลอดไปได้ พอสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินเมืองสยามจะวางพระทัย ใช้อำนาจใหญ่แก่ เขาได้ ไม่ต้องกลัวว่าจะเสียราชการไป” ข้อเสนอเช่นนี้ย่อมมีผลในแง่ของการวางรากฐานทาง ความคิดสำหรับการพัฒนาระบบการศึกษาสมัยใหม่ขึ้นในแผ่นดินไทยในรัชสมัยต่อมา มา

สุนันท์ อัญชลีภูกุล (2548) ได้ศึกษาการพัฒนาการของหลักภาษาไทย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือเพื่อศึกษาพัฒนาการของหลักภาษาไทยโดยใช้แบบเรียน ภาษาไทยและตำราภาษาไทย ทุกระดับเป็นตัวบ่งชี้ เพื่อศึกษาบทบาทของหลักภาษาไทยว่ามีผลต่อการศึกษาภาษา ไทยเพียงใด และเพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการพัฒนาหลักภาษาไทย ผลการศึกษาวิจัยพบว่าการศึกษาหลัก ภาษาไทยตั้งแต่สมัยการศึกษาแบบโบราณจนถึงสมัยการศึกษา แบบปัจจุบัน ได้พัฒนาเรื่อยมาเป็น 3 ระยะ ระยะแรกเป็นสมัยการศึกษาแบบดั้งเดิม ระยะนี้ศึกษาหลักภาษาไทย เฉพาะด้านอักษรวิธีและ ฉันทลักษณ์ โดยมีแบบเรียนจินตามณีฉบับพระ โหราธิบดีเป็นตัวบ่งชี้ การศึกษาหลักภาษาไทย ระยะที่สองเป็นสมัยที่มีการปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในระยะนี้ การศึกษาหลักภาษาไทยได้พัฒนาการศึกษาอักษรวิธีให้เป็นระบบมากขึ้นดังปรากฏใน หนังสือแบบเรียนหลวง ของพระยาศรีสุนทรโวหาร และต่อมาสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงขยายขอบเขตการศึกษาหลักภาษาไทยไปถึงด้านวจีวิภาคและวากยสัมพันธ์ โดยมีแบบเรียน เร็วเป็นตัวบ่งชี้การเรียนหลักภาษาไทยระดับต้น

คุณหญิงสุริยา รัตกุล (2540) ได้กล่าวอธิบายไว้ในรวมบทความวิชาการเกี่ยวกับภาษาไทย ไว้ว่า วิธีการจัดการศึกษารัตน โกสินทร์ในระยะแรกไม่แตกต่างไปจากสมัยอยุธยา องค์กรประกอบใหญ่ของ การศึกษาคือ สถานที่ศึกษา ครูและนักเรียน เครื่องอุปกรณ์การเล่าเรียน หลักสูตรการเรียนการสอน มิได้แตกต่างไปจากการศึกษาในสมัยอยุธยาและรัตน โกสินทร์ สถานที่ศึกษานั้นใช้วัดเป็นสถานที่ ศึกษาเล่าเรียน ส่วนใหญ่พระมหากษัตริย์แต่ละรัชกาลจะสร้างวัดประจำรัชกาลและวัดเหล่านี้ก็จะ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาและเป็นแหล่งทำนุบำรุงศิลปวิทยาการสาขาต่างๆ ส่วนครูผู้สอนก็ จะเป็นพระภิกษุ นักเรียนคือศิษย์วัดรุ่นใหญ่รุ่นเล็ก รวมถึงสามเณรซึ่งเน้นการศึกษาทางธรรมมากกว่า วิชาการทางโลก นักเรียนที่เรียนต่างเรียนเขียน และคิดเลข โดยการใช้กระดานดำ ดินสอพอง กระดานชนวนดินสอพอง นักเรียนชั้นที่สูงขึ้นที่มีความประสงค์จะเรียนบาลีไปจนถึงมหาเปรียญก็ จะหัดแปลคัมภีร์ หัดจารในหนังสือใบลาน มีหลักสูตรระปลูกหมึกและรง ส่วนด้านหลักสูตรการ เรียนการสอนนั้น ในยุครัตน โกสินทร์ตอนต้นยังได้รับอิทธิพลมาจากอยุธยา หนังสือจินตามณีที่ใช้ กันมาตั้งแต่สมัยอยุธยายังคงเป็นแม่แบบของตำราเรียนในสมัยรัตน โกสินทร์ หนังสือที่ใช้ฝึกหัด อ่านมี 5 เล่มคือ 1. ประถม ก กา 2. สุนิบกุมาร 3. ประถมมาตา 4. ประถมจินตามณี เล่ม 1 5. ประถมจินตามณีเล่ม 2 เมื่ออ่านหนังสือห้าเล่มนี้คล่องแล้วจึงจะอ่านหนังสือวรรณคดีอื่นๆ เพื่อให้ นักเรียนอ่านคล่องขึ้น เช่น เรื่องเสื่อ โคคำฉันท์ สมุทราโฆษคำฉันท์ ลิลิตเพชรมงกุฎ และสังข์ทอง เป็นต้น

หนังสือตำราภาษาไทยเล่มที่เป็นที่รู้จักกันดีก่อนการแต่งหนังสือชุดมุลบทบรรพกิจของพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) คือหนังสือจินดามณี หนังสือประถมก กา หนังสือประถมมาลา หนังสืออักษรนิติ

สุนีย์ อรรถศาสตร์ (2526) ได้ศึกษาสภาพทั่วไปเกี่ยวกับการศึกษาในสมัยต่างๆ และได้เปรียบเทียบความเหมือนและแตกต่างของแบบเรียนภาษาไทยแต่ละเล่ม เช่น จินดามณีฉบับพระโหราธิบดีกับจินดามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ ประถมก กา กับประถมก กาทัดอ่าน เป็นต้น สภาพการศึกษาในสมัยอยุธยายังคงเป็นภาระของวัด ไม่มีแบบเรียนใดที่เป็นแบบแผนแน่นอน พระยังคงสอนอ่านเขียนหนังสือไทย และนิยมสอนภาษาบาลี ตัวหนังสือขอม ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การศึกษาได้เจริญขึ้นมาก มีการเรียนการสอนทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศต่างๆ เช่น

อัมพร แก้วสุวรรณ (2521) ได้กล่าวถึงแบบเรียนภาษาไทยโบราณด้วยการศึกษาจุดมุ่งหมายเนื้อหาของแบบเรียนภาษาไทยและกล่าวถึงข้อพิจารณาศึกษาแบบเรียนในแต่ละเล่มไว้อย่างน่าสนใจว่า การศึกษาของไทยในอดีต ไม่ปรากฏว่า ได้มีแบบเรียนเล่มใดเกิดขึ้นก่อนในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสุโขทัยนั้นพบว่า ได้เริ่มมีการใช้ตำราเรียนภาษาบาลีกันบ้างแล้ว แบบเรียนที่ยอมรับกันว่าเป็นแบบเรียนภาษาไทยเล่มแรกคือ จินดามณี แต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโดยพระโหราธิบดีได้เป็นผู้แต่ง และใช้สืบเนื่องมาจนถึงสมัยของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยสภาพการศึกษาทั่วไป รัฐมิได้เป็นผู้จัดการศึกษาแก่ประชาชน เนื้อหาวิชาและแบบเรียนเป็นภาระหน้าที่โดยตรงของพระภิกษุสงฆ์ จุดมุ่งหมายการเล่าเรียนมุ่งเรียนเขียนอ่านเพื่อใช้ในราชการ หรือร่ำเรียนฉันทลักษณ์ตามพระราชนิยม ต่อมาได้มีการจัดการศึกษาอย่างมีรูปแบบของคณะนักสอนศาสนาต่างชาติในสมัยพระนารายณ์ จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดแบบเรียนภาษาไทยเล่มแรกขึ้น สาเหตุที่ทำให้พระโหราธิบดีแต่งหนังสือจินดามณีขึ้นก็เพื่อเป็นหนังสือสำคัญที่ผู้ใดเรียนแล้วจะมีความรู้แตกฉานในด้านอักษรศาสตร์ เสมือนหนึ่งมีแก้วสารพัดนึก หนังสือจินดามณีมีหลายฉบับได้แก่ จินดามณีฉบับพระเจ้าบรมโกศ จินดามณีฉบับความแปลก จินดามณีฉบับความพ้อง จินดามณีฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิทและจินดามณีฉบับหมอบลัดเลย์ ส่วนการเรียนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังคงเป็นการเรียนแบบ ไม่มีแบบแผน (Informal Education) รัฐยังมิได้จัดการศึกษาโดยตรง สภาพการศึกษายังคงเป็นการนำบุตรหลานไปฝากไว้กับพระสงฆ์ตามพระอาราม พระสงฆ์เป็นผู้ตั้งสอนวิชาการและแนวทางการประพฤติต่างๆ ผู้เรียนแต่ละคนจะมีวิชาการต่างๆ ไม่เหมือนกันแตกต่างกันไปตามความรู้ของพระสงฆ์ผู้เป็นอาจารย์นอกเหนือจากหนังสือจินดามณีที่เป็นแม่แบบตำราที่ศึกษากันแล้ว ยังมีประถมมาลา ประถมก กา ประถม ก กาทัดอ่าน อักษรนิติ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตกจึงทำให้รูปแบบการศึกษาไทยเปลี่ยนแปลงไป รัฐเริ่มทำหน้าที่จัดระบบการศึกษามีการกำหนดเกี่ยวกับครู ตำราเรียน สถานที่เรียนและมีการสอบความรู้เพื่อเลื่อนชั้นในปีพ.ศ.2413 มีโรงเรียนที่เรียกว่า “โรงสกูล” เพื่อสอนหนังสือแก่มหาดเล็กในพระบรมมหาราชวัง ในปีพ.ศ.2414 ได้มี

การจัดตั้งโรงเรียนหลวงแห่งแรกขึ้น โดยมีหลวงสารประเสริฐ ซึ่งต่อมาคือ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้โรงพิมพ์หลวง พิมพ์ตำราเรียนภาษาไทยชุดมูลบทบรรพกิจขึ้นเพื่อใช้เป็นแบบเรียนหนังสือไทยเบื้องต้น หนังสือแบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจนี้พระยาศรีสุนทรโวหาร(น้อย อาจารยางกูร) ได้เรียบเรียงขึ้นเมื่อครั้งยังเป็นขุนสารประเสริฐ ปลัดกรมพระอภัยมณี แบบเรียนชุดนี้มีจำนวน 5 เรื่องคือ มูลบทบรรพกิจ วาหนิตินิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน และพิศาลการ์นต์ หนังสือชุดนี้เป็นแบบเรียนภาษาไทยชุดแรกที่แต่งขึ้นเพื่อใช้ในโรงเรียนของระบบการศึกษารูปนัย (Formal Education) และได้ใช้ตลอดมาจนถึงพ.ศ.2433 จึงเปลี่ยนไปใช้แบบเรียนเร็วของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพแทน

2.2 ประวัติความเป็นมาและเนื้อหาโดยสังเขปของแบบเรียนภาษาไทยที่ได้ศึกษาวิเคราะห์

2.2.1 จินตตามณีเล่ม 1 ฉบับพระโหราธิบดี

จินตตามณีเล่ม 1 เป็นแบบเรียนเล่มแรกที่ปรากฏหลักการอ่าน การเขียนหนังสือไทย การแบ่งพยัญชนะ ตัวสะกด การแจกลูกและการผันอักษร รวมทั้งวิธีการแต่งคำประพันธ์ ทั้งโคลงไทย และ โคลงลาว กฎเกณฑ์การใช้ภาษายังคงเกี่ยวข้องกับภาษาบาลีเป็นส่วนใหญ่ ผู้ศึกษาแบบเรียนนี้จำเป็นต้องศึกษาภาษาบาลีประกอบด้วย เนื้อหาจะเริ่มเรียนพยัญชนะไทย 44 ตัว มีคำกล่าวนมัสการพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของให้มีความสำเร็จในการเรียนเป็นคานานำว่า นโม พุทธาย สิทธ นอกจากหลักภาษาทั่วไปแล้ว ในจินตตามณีฉบับนี้ยังสอนเรื่องการใช้เครื่องหมาย 8 ชนิด ที่ผู้เป็นเสมียนต้องเรียนรู้ ได้แก่ วิสัญชนิ พินเอก พินโท ทัณฑฆาต ไต้คู่ ฝนทอง ฟองมัน และนฤกหิต ดังนี้

๑ เป็นเสมียรอรอรู้	วิสัญช
พินเอกพิน โททัณฑ-	ฆาตคู่
ฝนทองอีกฟองมัน	นฤกหิต นันนา
แปดสิ่งนี้ใครรู้	จึงให้เปนเสมียร

2.2.2 จินตตามณีเล่ม 2 ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท

จินตตามณีฉบับนี้จะเริ่มต้นด้วยบทไหว้ครูและ ต่อด้วยการกล่าวถึงรูปสระจำนวน 20 รูป พยัญชนะ 44 ตัว จำแนกอักษรออกเป็น 3 หมู่ วรรณยุกต์ 4 รูป แจกลูกตัวอักษรทุกมาตรา อักษรควบกล้ำ การสอนการแต่งคำประพันธ์ชนิดต่างๆ เช่นรายสุภาพ โคลงสุภาพ โคลงสั้น ร่ายสั้น ท้ายเล่มกล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง พุทธศาสนาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

๑ อยุทธยายศยั้งด้าว	โคปุนเปรียบฤา
เทียมเทพสฤศดิไอสุรย์	เศกสร้าง
ไทรรัตน์รุ่งเรืองจรรณ	เจรอญสาส นานา
เกรอกพระเกียรติราชอ้าง	หน่อเนื้อพุทธรูมิ ฯ
๑ ปราสาทสูงเทริดฟ้า	ฟูโพยม
จรรณรัตน์จรัสโสม	สุกแพรว
ฟางไพชยนต์ประโลม	จิตร โลกย์ เล็งเฮย
สิงหาศน์มาศกอบแก้ว	ก่องหล้าเลอสวรรค

2.2.3 จินตามณีสัมยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ

จินตามณีนับนี้จะกล่าวถึงได้แก่ อักษร 3 หมู่ มีอักษรสูง อักษรกลาง อักษรต่ำ
 วรรณยุกต์ 4 รูป ' ๒ ๓ + (เรียกว่ารูปค้อนหางโค, ๒ เรียกว่า รูปขอ, ๓ เรียกว่ารูปเลขเจ็ด และ +
 เรียกว่า รูปตีนกา) การผันอักษร 3 หมู่ รวบรวมตัวอย่างคำที่ใช้ ๓ + ไว้พวกหนึ่ง เช่น ช้างร้องเสียง
 แปรัน เด็ดกว่าจะ เป็นต้น การใช้เครื่องหมายต่างๆ เช่นไม้หันอากาศ (๓) ได้ไต่คู้ (๒) ไม้ทัณฑ
 ฆาต (๓) นฤทิต (๓) คำควบกล้ำ ตัวสะกดในมาตราต่างๆ คำเป็นคำตาย (คำยาว คำสั้น) คำ
 บาลี คำครุ คำลหุ คำเขมร (ขอม) มีตัวอักษรขอมแทรกอยู่ในคำอธิบายบางตอน

หนังสือจินตามณิที่เขียนในสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศนี้ ได้เขียนไว้ว่า เขียนใน จ.ศ.
 1094 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2279 และจากการอธิบายการผันวรรณยุกต์ตามตัวอักษร ตัวอักษรกลางผัน
 วรรณยุกต์ได้ 5 เสียง คือ เสียงสามัญ เอก โท ตรี และจัตวา โดยเขียนเครื่องหมาย
 วรรณยุกต์ เอก ' เขียนขีดเล็กๆ 1 ขีด บนตัวพยัญชนะ หรือบนสระ
 วรรณยุกต์ โท ๒ เขียนรูปไม้โท ๒ บนพยัญชนะ หรือบนสระ
 วรรณยุกต์ ตรี ๓ เขียนรูปเลข ๓ ไทย ย่อตัวให้เล็กแล้วเขียนพยัญชนะ หรือบนสระ
 วรรณยุกต์ จัตวา + เขียนรูปตีนกา + แบบเดียวกับไม้โทของสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

2.2.4 ประถมก กา

หนังสือประถมก กา ไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอนว่าใครเป็นผู้แต่งและแต่ง
 ในสมัยใดวิธีสอน ในหนังสือประถม ก กา นั้น จะสอนให้รู้จักตัวอักษรทั้ง 44 ตัวก่อน จากนั้นให้
 ท่องสระว่ามีอะไรบ้าง แล้วนำตัวอักษรเหล่านั้นมาประสมกับสระ แล้วท่องเรียงไปที่ละตัว ตั้งแต่
 ก ไก่ ถึง ฮ นกฮูก และท่องเรียงเป็นแม่ ๆ ไป ตั้งแต่ แม่ ก กา และตัวสะกดทั้ง 8 แม่ พอท่องได้
 หมด ก็จะแต่งคำประพันธ์เป็นไปเรื่อง ๆ จนครบมาตราตัวสะกด สระที่มีได้แก่

ออ อา อี อี อี อี อู อู เอ แอ โอ โอ โอ เออ อ่า อะ

ข้อความที่ให้ฝึกอ่านก็จะเอาพยัญชนะตั้งแต่ ก ถึง ฮ มาประสมกับสระ

ดังกล่าวแล้วฝึกอ่านต่อไป เช่น

ก กา กิ กิ กิ กิ กุ กู เก แก โก ไก ไก เกา กำ กะ

ข ขา ขิ ขิ ขิ ขิ ขุ ขู เข แห โข ไซ ไซ เขา ข่า ขะ

พอจบตัว ฮ ก็จะมีคำประพันธ์ อยู่ในแม่ ก กา เช่น

แม่ไก่อยู่ในตะกร้า

ไข่ ๆ สี่ห้าใบ

อีแม่อีกี่มาไล่

อีแม่ไก่ไล่ตีกา

หมาใหญ่ก็ไล่เห่า

หมูในเล้าแลดูหมา

ปูแสมแลปูนา

กะปุม้าปูทะเล

เต่านาและเต่าดำ

อยู่ในน้ำกะจระเข้

ปลาที่อยู่ทะเล

ปลาซีเหร์ไม่สู้ดี

นอกจากนี้ยังปรากฏรูปสระเดี่ยว 16 ตัว นำพยัญชนะแจกถูกตามรูปสระ ทำให้เป็นคำในแม่ ก. กา

(คำไม่มีตัวสะกด) แล้วนำมาผูกเป็นกาพย์ยานี 1 ตอน ฝึกให้เด็กอ่านออกเสียง เช่น

“ ก ข และ ก กา ให้ชุดสำห้จำไว้ดี
ทำแต่ ก กา นี้ มิได้มีอะไรคะ ”

มีการแจกถูกตามมาตราตัวสะกด เริ่มจากตัวสะกด แม่ กก กง กค กน กบ กม และ เกย ตามลำดับ มีคำกาพย์ท้ายตัวสะกดแต่ละแม่คั่นเป็นตอนๆ โดยนำคำที่มีตัวสะกดแม่เดียวกัน รวมกับคำที่เคยเรียนมาแล้ว ในบทต้นๆ มาผูกเป็นกาพย์ให้ฝึกอ่านทุกครั้งไปต่อมาเป็นอักษรกล้ำ

(ร ล และ ว) อักษรนำ การแบ่งพยัญชนะไทยตามฐานที่เกิด 5 วรรค ผันอักษร 3 หมู่

เริ่มจากอักษรสูง ข

อักษรกลาง ก

อักษรต่ำ ด

ขุ่

กั่

ด้

ขู้

กั้

ด่

การใช้เครื่องหมายต่างๆ เช่น $\overset{\sim}{\text{อ}}$ $\overset{+}{\text{อ}}$ $\overset{\circ}{\text{อ}}$ โดยมีตัวอย่างคำที่ใช้เครื่องหมายเหล่านี้ประกอบคำอธิบาย คำที่มี อ นำ เช่น อยา อย่า อัย่า และยังมีเครื่องหมายระดับอักษร เช่น ๆ ะ เครื่องหมายของภาษาอังกฤษ เช่น , ; ? ! - () เป็นต้น

ประถม ก กา เป็นแบบเรียนที่ว่าด้วยกฎเกณฑ์การอ่าน การเขียนหนังสือไทยที่เหมาะสมกับสมัยนั้น และเป็นแบบเรียนที่ใช้อยู่ในสมัยรัชกาลที่ 1-5 ก่อนมีชุดแบบเรียนหลวง

ตัวอย่างแม่ ก

กค กัด กาด กิด กัด กัด กัด กุด กูด เกด แกด โกด กค
แต่งสลับด้วยกาพย์ยานี

เรื่องกตก้านฎไว้	จัดเรื่องใหม่มิให้ผิด
ขัดเยียดเบียดเสียดชิต	เขาชื่ออิฐมาทำวัด
ปลาสลิดสลาดสด	ทั้งปลากดและปลากัด
เม็ดผดไม้กงพัด	และพวกสัตว์พวกมนุษย์

ตัวอย่างแม่ กข

ขบ ขับ ขาบ ขิบ ขีบ ขีบ ขีบ ขูป ขูบ เขบ แสบ โสบ ขอบ ขวบ เขียบ เขือบ
เขิบ

แต่งกาพย์ฉบัง ๑๖ สลับ

เล่ากบจนแบบฉบับ	ครั้งนี้จะกลับ
ประดับประดาขี้คิดกลอน	
นกระจางอาบเกล้าเกษร	ดาบแกลบแฉลบจร
ไปจับต้นบวบสวนสาบ	

2.2.5 ประถม ก กา หัดอ่าน

ประถม ก กา เริ่มจากการไหว้ครู

“นะโมข้าจะไหว้	วระไตรระตะนา
ใส่ไว้ในเกศา	วาระบาทะมุณี”

คำในแม่ ก.กา ทุกคำ ใส่ไว้ในกาพย์ยานีอย่างกะทัดรัด ต่อไปเป็นกาพย์แม่กน สอนให้
หมั่นศึกษาเล่าเรียน อย่าเกียจคร้าน ให้เชื่อฟังผู้ใหญ่ กาพย์แม่กน บูชาพระคุณของครู ไม่ลบหลู่ครู
อาจารย์ ไม่หนีเรียน และกาพย์ในแม่กค ซึ่งกล่าวถึงการใช้เครื่องหมายต่างๆ เช่น ไม้โท ไม้ตรี การ
ใช้ น ณ

คำในแม่กข กล่าวถึง การให้หมั่นศึกษาความรู้ใส่ตัว

“ทรัพย์นี้มีใกล้	ใครปัญญาไว	หาได้ไม่นาน	
แวนแคว้นแดนดิน	มีสินทุกสถาน	ผู้ใดใจกว้าง	บ่พานพบนา”

2.2.6 ประถมมาลา

ประถมมาลา มิได้กำหนดจำนวนพยัญชนะและสระไว้เด่นชัดเหมือนแบบเรียนเล่มอื่นๆ มีเพียงอธิบายว่ามีรูปสระใดบ้าง มีพยัญชนะเท่าไร แบ่งเป็นไตรยางศ์อย่างไร วรรณยุกต์มี 4 รูป มีการผันอักษรไว้เป็นตัวอย่าง แต่ไม่มีการแจกลูก นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงความรู้เบื้องต้นในการเรียนภาษาบาลีและฉันทลักษณ์

ตัวอย่างดังนี้

การใช้กาพย์ยานีและกาพย์ฉบังอธิบายมาตราตัวสะกดต่างๆ

กาพย์ยานีเกี่ยวกับแม่ ก กา

- ๐ ญาติ ๐ ข้าขอบขุทิตี พระมุนิมิมหา คุณะกะรุณา แลปฤชาล้าโลโกย
- ๐ ปราณีนานาหุมุ ประชาสู่ศรีวาไลย ไหว้ธรรมที่อำไภย นำเวในละโลกีย์
- ๐ ข้าใช้รชขอไหว้พระ อริยเจ้ากุชชี ราฆาหุมุราที บบามีกะทำกรรม
- ๐ ไครหนอกอดดำว้า บบนำภ้อภาภอใจจำ กระถึแลกระถ่า ภาระน่านิราศลา

กาพย์ยานีเกี่ยวกับแม่ ก กา และ แม่กน

ถ้าอยู่ที่เข้ามี พ่อแม่พี่ให้ไหว้ลา ๐ ริร่าทำแต่ย่อ แม่กขแลกกกา ถ้าดีมีปฤ
 ชา ไตรตราควู้ต่อไป ๐ พิธิพรรระณา แต่กกามาแก้ไข ดูแลให้แนใจ
 จำให้ไคในวาจา ๐ สุรางคนาง ๐ สิ้นช้อกกกา จะสรรคัพรรระณา ว่าอื่นขึ้นไป จะ
 สอนกลอนกน ขุบลขานไซ กกาปนไส้ เข้าในแม่กน ๐ กุมารอ่านเขียน ให้
กาพย์ฉบังอธิบายแม่กน

ได้กลิ่นเกษร สันจอรบอนาน เรนุชูขึ้น กล่ากลิ่นกลินหวาน มีกระมลบาน
 เข้าเคล้าเสาวคน ๐ ชะบง ๐ อ่านกนจนสิ้นประสง จะเพียนเขียนกน จำนงตั้งใจ
 พัง ๐ เรงครวนแรงใครใจหวัง เบื้องต้นหนหลัง อยาปลั่งยาเพี้ยนเขียนพลง
 ๐ ตั้งใจยาได้ละวาง ถ่องเทอิ่งที่ทาง เขียงอย่างยังมีต่อไป ๐ ตั้งใจยาได้ไหวติง
กาพย์ฉบังอธิบายแม่กน และใช้กาพย์ยานีอธิบายแม่กน

- ๐ พรรระนากากนกง ตั้งใจจำนงค์ สิ้นลงภอถ้วนอักษร ๐ ญาติ ๐ แจกกกยกยก
- แยก เปนแผ่นกแตกต่อกลอน แยกยกใช้อักษร ผูกพรรพอรเปนกลอนไปย
- ๐ แจกออกบอกทารถ จะแจกกกยกไค้ไข เอากมาแซรกไส้ นึกตริกไว้وياไหล
- หลง หากหน่เปนแผ่นก หากให้เปลลกจากกนกง จักอ่านจักจางลง จัก

2.2.7 อักษรนิติ

อักษรนิติขึ้นต้นด้วยบทไหว้ครู แล้วจำแนกอักษรเป็น สระ พยัญชนะ แยกพยัญชนะเป็น พวกๆ มีเครื่องหมายใช้กับอักษร เช่น ั ุ ู + ุ ุ ุ คำที่ใช้ไม้มีวน ไม้มีลาย พร้อมกับมี ตัวอย่างคำ ในรูปของโคลงสี่สุภาพ ดังนี้

๑ ใฝ่ใจใครใครให้	ไหลหลง
ในใหม่ใสใหญ่ยง	ต่ำได้
ใดใช้ไซ้ใบบง	โยยัด
ไกลี่ใส่สไฟไฟ	สิบมีวนสองหน ๑/๕

ต่อมาเป็นการจำแนกพยัญชนะเพื่อนำมาผันอักษร เริ่มจากอักษรสูง แล้วจึงเป็นอักษร กลาง และอักษรต่ำตามลำดับ คำที่มี ห นำ คำควบกล้ำ ตัวอย่างคำที่ใช้ ศ ษ ส รวบรวมไว้ในรูป ของคำกาพย์ ตัวสะกดในมาตราแม่ต่างๆ บอกคำแปลไว้ด้วย เช่น ศัพท์ เสียง บุปผา ดอกไม้ สัปต เจ็ด เป็นต้น ต่อมาเป็นคำศัพท์ 6 อย่าง ได้แก่ กิริยาศัพท์ คุณศัพท์ สังขยาศัพท์ สรรพนามศัพท์ นิบาตศัพท์ และนามศัพท์

การรวบรวมคำที่ใช้ ศ ษ ส คำพ้อง เก็บได้ละเอียดเหมือนในจินตตามณีเป็นการช่วยให้ ผู้ที่จะแต่งคำประพันธ์ได้เลือกใช้ศัพท์ที่ต้องการได้ รวมทั้งมีคำแปลให้ด้วย แต่ยังไม่ได้เรียง ตามลำดับอักษรเหมือนพจนานุกรม

2.2.8 แบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจ

มูลบทบรรพกิจเป็นแบบเรียนหนังสือไทยในชั้นรากฐานเบื้องต้น ซึ่งเมื่อเรียนจบแล้วจะ อ่านเขียนหนังสือไทยขั้นต้นได้อย่างดี และนำไปสู่การเรียนรู้ในขั้นต่อไปได้ง่าย ดังนั้นมูลบท บรรพกิจจึงเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญสูงสุด

หนังสือมูลบทบรรพกิจเริ่มด้วยการแสดงรูปสระ ตัวอักษร วรรณยุกต์ และเครื่องหมาย พิเศษต่างๆ อักษรแบ่งออกเป็น 3 หมู่ คือ อักษรสูง อักษรกลาง และอักษรต่ำ จากนั้นนำอักษรไป ประสมเสียงตามสระเป็น แม่ ก กา แล้วผันด้วยวรรณยุกต์ แจกด้วย แม่ กน แล้วผันด้วย วรรณยุกต์ แจกในแม่ กง แล้วผันด้วยวรรณยุกต์ แจกด้วยแม่ กก แม่ กค แม่ กข ทั้ง 3 แม่นี้ เป็น คำตาย ผันด้วย วรรณยุกต์ เอก โท ไม่ได้ การมี ห นำ อักษรต่ำใน แม่ กก กค กข แจกในแม่ กม แล้วผันด้วยวรรณยุกต์ แจกด้วยแม่ เกย แล้วผันด้วยวรรณยุกต์

เนื้อหาของมูลบทบรรพกิจ มีส่วนที่น่าสนใจเป็นพิเศษ คือ แม่เกยมีลักษณะการผสมคำต่างๆ จากมาตราอื่นๆ มาก การจัดแบ่งตัวสะกดในมาตราอื่นๆ ก็ใช้ตัวสะกดตรงตามเสียงในมาตรานั้นๆ แต่เมื่อถึงแม่เกยอันเป็นมาตราสุดท้ายได้รวบรวมส่วนปลีกย่อยต่างๆ ที่ไม่ใช่แม่เกยเข้าไว้ด้วยกัน ดังตัวอย่าง “เขย เขอย ขาย ขาว ขิว ขิว ขี้ย ขุย ขุย เขว เขว โขย ขอย ขวย เขียว เข้อย เขีย เขียะ เขื่อ เขื่อะ เขอ เขอะ ขัว ขัวะ เขะ เขะ โขะ เขาะ ขู ขรรม ขรร ขอ ข่อ ข้อย ข้อย”

ส่วนแบบเรียนวาทินิกร และอักษรประโยค คำว่าประโยค ใช้รวมกันทั้งสองตอน หมายถึง พัญชนะที่เรียงต่อกันโดยไม่มีรูปสระคั่น เช่น ขนาน กนก จริง กรวด ความ ตลาด จรูญ หวย เรื่องอักษรนำแยกอยู่ในวาทินิกร ส่วนที่เหลือทั้งหมดจึงรวมอยู่ในอักษรประโยค

จำนวนคำที่ได้รวบรวมไว้นี้มีบางคำออกคำแปลไว้ด้วยคล้ายในจินตมณี เช่น อัจจิ ว่าไฟ คิด ว่า หญ้า น้ำจันท์ ว่า เหล้า สุวณ ว่า สุนัข คำไทยที่มีตัว น สะกด เช่น กิน กัน คำที่มี ร สะกด ออกเสียงมี อ ปน เช่น พระกร บัทร นอกจากนี้คำบาลีที่มีตัวสะกดตัวตาม ผู้แต่งสรุปให้เป็นตัวสะกดด้วย เช่น มัจฉา อัจฉรา อธิบายไว้ว่า ฉ ตัวนี้ สะกดได้แต่ต้องรวมกับ จ

ในตอนต้นผู้แต่งกล่าวไว้ว่า “จะรวบรวมตัวอักษรที่ใช้สะกดในแม่กน กก กค กบ ซึ่ง มีมาในภาษาบาลีบ้าง มีมาโดยบัญญัติในภาษาไทยใช้สืบมาแต่โบราณบ้าง เพื่อให้กุลบุตรสังเกต จำเป็นแบบอย่างในการจะอ่านจะเขียน ให้ถูกต้องตามกระบวนอักษร”

พิศาลการ์นต์ พิศาลการ์นต์เป็นชุดแบบเรียนหลวงเล่มที่ 6 ได้รวบรวมคำที่มีการ์นต์ไว้เป็นพวกๆ เรียงไปตั้งแต่ ก จนถึง ห การ์นต์ คำภาษาอังกฤษที่มีใช้ในภาษาไทย เช่น ไมล์ เมล์ มีคำอธิบายกำกับไว้ว่า “วิธีใช้ถ้อยคำขบวนหนึ่ง มีอักษรเพิ่มไว้ข้างท้ายคำแต่ไม่ใช่ตัวสะกด เต็มลงไว้เพื่อจะให้เต็มคำ ซึ่งมาแต่ภาษามคธ และเสียงมคธ และเสียงภาษาอื่นบ้าง เสียงไทยอ่านไม่ตลอดไปถึงจึงลงไม้ ไม้ ไม้ เป็นที่สังเกตว่าไม่อ่าน ควรเรียกชื่อว่าการันต์”

ตัวอย่างจากแบบเรียนมูลบทบรรพกิจ

คำกลอนอ่านเทียบในแม่ ก กา (ใช้ตัวเขียนแบบเก่าเป็นบางคำ)

ยานี๑๑ ค สะ ฐ สะ จะขอไหว้ พระศรีไตรสรณา พ่อแม่แลครุบา เทวดาใน
 ราศี ค ข้าเจ้าเอา ก ข เข้ามาต่อ ก กามี แก้วใจในเท่านี้ ดิมิตีอย่าตรีธา ค จะร่ำคำ
 ต่อไป พอล้อใจ กุมารา ธรณีมิราชา เจ้าภราตาสะวะถิ ค ชื่อพระไชยสุริยา มีสุดา
 มเหสี ชื่อว่าสุมาลี อยู่บุรีไม่มีภัย ค ข้าเฝ้าเหล่าเสนา มีกริยาอัชฌาสัย พ่อค้ำมาแต่
 ไกล ได้อาศัยในภรา ค ไพร่ฟ้าประชาชี เขาบุรีก็ปรีดา ทำไร้เขาไถนา ได้ข้าวปลาแล
 สาลี ค อยู่มาหมู่ข้าเฝ้า ก็หาเขาวนารี ที่หน้าตาดีดี ท้ามโหรีที่เคหา ค ค้ำข้าเฝ้าสี่
 ขอ เข้าแต่หอล่อกามา หาได้ให้กริยา โลโภพาให้บ้ำใจ ค ไม่จำคำพระเจ้า เหาไปเข้าภาษา

ไสย ถือตีมีข้าไท น้อแต่ไพร่ใส่ชื่อคา ค คติที่มีคู่ คือไก่หมูเจ้าสุภา ใครเอาข้าวปลา
 มา ให้สุภาก็ว่าดี ค ที่แพ้แก่ชนะ ไม่ถือพระประเวณี ขี้ฉ้อก็ได้ดี ไ่ด่าตีมีอาญา ค ที่
 ชื่อถือพระเจ้า ว่าโง่งเง่าเต่าปูลา ผู้เฒ่าเหล่าเมธา ว่าไปบ้ำสาระยา ค ภิกษุสมณ เล่าก็ละ
 พระสะขันธ์ คากาว่าล่านา ไปเร่ร่ำทำฌโก ค ไม่จำคำผู้ใหญ่ ศิริษะไม้ใจโยโส ที่ตีมี
 อักโข ข้าขอโมทนาไป ค พาราสาเวดี ใครไม่มีปราณีใคร คู่คือถือแต่ใจ ที่ใครได้ใส่เอา
 พอ ค ผู้ที่มีฝีมือ ทำคู่คือไม่ซื้อขอ ไ่ล่คว่ำฟ้าที่คอ อะไรล่อก็เอาไป ค ข้าเฝ้าเหล่า
 เสนา มิได้ว่าห่มุข้าไทย ถือน้ำร่ำเข้าไป แต่น้ำใจไม่นำพา ค หาได้ใครหาเอา ไพร่ฟ้าเสร์
 เปล่าอุรา ผู้ที่มีอาญา ไ่ล่ตีด่าไม่ปราณี ค ผีปามากระทำ มรณกรรมชาวบุรี น้ำป่าเข้า
 ธานี ก็ไม่มีที่อาศัย ค ข้าเฝ้าเหล่าเสนา หนีไปหาภาราไกล ชีบาล่าลีไป ไม่มีใครในธานี

คำกลอนอ่านเทียบในแม่ กน

สุรางคนาง ๒๘ ค ขึ้นใหม่ในกน ก กา ว่าปน ระคนกันไป เอ็นดูภูธร มานอนใน
 ไพร มณฑลตันไทร แทนไพชยนต์สถาน ค ส่วนสุมาลี วันทาสามี เทวียุงาน เฝ้าอยู่
 ดูแล เหมือนแต่ก่อนกาล ให้พระภูบาล ตำราญวิญญา ค พระช่วยนวลนอน เชิญใจไม้
 ขอน เหมือนหมอนแม่นา ภูธรสอนมนต์ ให้บ่นภาวนา เย็นคำร่ำว่า กันป่าภัยพาล ค วัน
 นั้นจันทร์ มีคารากร เป็นบริวาร เห็นลั่นดินฟ้า ในป่าท่าธาร มาลึคลี้บาน ใบก้าน
 อรชร ค เย็นจ้าน้ำฟ้า ชื่นชะผลกา วายุพาจร สารพันจันอิน รื่นกลิ่นเกสร แตนต่อคล้อ
 ร่อน ว้าวอนเวียนระวัน ค จันทรกาลาเคลื่อน กระเวนไพร่ไ่เดือน เตือนเพื่อนขานขัน ปู
 เจ้าเขาเงิน กูเกริ่นหากัน สินธุพุดัน ครื้นครื้นหัวนไหว ค พระพินต้นนอน ไกลพระ
 นคร สะทอนลอนฤทัย เข้าตรูสุริยข ขึ้นพินเมรุไกร มีกรรมจำไป ในป่าอารัญ

คำกลอนอ่านเทียบในแม่ กง

ฉบับ ๑๖ ค ขึ้นกจงสำคัญ ทั้งกนปนกัน รำพันมิ่งไม้ในดง ค ไกรกร่างยางงู
 ระหง ตลิ่งปลิงปริงประยง คันทรงส่งกลิ่นฝิ่นฝาง ค มะม่วงพลวงพลองซ้องนาง หล่น
 เกลือเถื่อนทาง กินพลางเดินพลางหว่างเนิน ค เห็นกวางอย่างเอื้องช่าเลื่องเดิน เหมือนอย่าง
 นางเชิญ พระแสงลำอางข้างเคียง ค เขาสูงฝูงหงส์ลงเรียง เร็งร้องซ้องเสียง สำเนียงนำฟัง
 วังเวง ค กลางไพร่ไ่ขันบันเลง ฟังเสียงเพียงเพลง ซะแจ้งจำเวียงวัง ค ยุงทองร้องกระไ่ดั่ง
 โห่งดั่ง เพียงซ้องกลองระฆัง แตรสังข์กั๊กสะดาลขานเสียง ค กะลิ่งกะกลางนางนวลนอน
 เรียง พญาลอคล้อเคียง แอนเอียงอีไ่กั๊กโทงเทง ค ค้อนทองเสียงร้องปองเปง เพลินฟัง
 วังเวง อีแก้งเร้งร้องลงเชิง ค ฝูงละมั่งฝั่งดินกินเพลิง คางแจ้แรงเร้ง ยืนเบ้งบั้งหน้าตา
 โพลง ค ป่าสูงยางข้างโขลง อึงคะนึ่งฝิ่งโผง โยงกันเล่นน้ำคล้ำไป

คำกลอนสำหรับอ่านเทียบแม่ กค

ยานี ๑๑ ค ขึ้นกค ตกทุกขัยาก แสนลำบากจากเวียงชัย มั่นเผือกเลือกเผาไฟ กิน

ผลไม้ได้เป็นแรง ค รอน ๆ อ่อนอัสตง พระสุริยงเย็นยอแสง ช่วงดั่งน้ำครึ่งแดง แผงเมฆ
 เขาเงาเมรุธร ค ลิงค่างครางโครกครอก ผุ่งจิ้งจอกออกเห่าหอน ษะนีวิวกวอน นกหกร้อน
 นอนวังเวียง ค ลูกนกยกปีกป้อง อ้าปากร้องซ้องแซ่เสียง แม่นกปีกปีกเคียง เลี้ยงลูกอ่อน
 ป้อนอาหาร ค ภูธรนอนเนินเขา เคียงคิ่งเกล้าเยาวมาลย์ ตกยากจากศตุงการ สงสารน้อง
 หมองพักตรา ค ยากเย็นเห็นหน้าเจ้า สร้างโศกเศร้าเจ้าพี่อา อยู่วังดั่งจันทรา มาหม่นหมอง
 ลอนนวล ค เพื่อนทุกข์สุขโศกเศร้า จะรักเจ้าเฝ้าสงวน มิ่งขวัญอยู่ยารัฐจวน นวลพัคตร์
 น้องจะหมองศรี ค ชวนชื่นกลิ่นกล้ากลิ่น มีรูกลิ่นกลิ่นมาลี คลิ่งเกล้าเข้ายวนยี่ ที่ทุกจรร้อน
 หย่อนเย็นทรวง

คำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่ กค

ยานี ๑๑ ค ขึ้นกค บทอัสจรรย๋ เสียงครื้นครื้นชั้นเขาหลวง นกหกตกรังรวง สัตว์ทั้ง
 ปวงวงงงุนใจ ค แคนดินถิ่นมนุษย์ เสียงดังดุจเพลิงโพลง ตึกกว้านบ้านเรือนโรง โคลง
 คลอนเคลื่อนชะเขื่อนโยน ค บ้านช่องคลองเล็กใหญ่ บ้างต้นไฟตกใจโจน ปลูกเพื่อนเดือน
 ตะโกน ลูกโลดโผนโดนกันเอง ค พิณพาทย์ระนาดฆ้อง ตะโพนกลองร้องเป็นเพลง ระฆัง
 ดั่งวังเวง โห่งห่างเห่งแก่งก้างดั่ง ค ขุนนางต่างลุกว้าง ท่านผู้หญิงวังยุคหลัง พัลวันต้นตั้ง
 ตั้ง พลั้งพลัดตกหกดะเมน ค พระสงฆ์ ลงจากภูฏ วังอุตุลุดมมือเณร หลวงชีหนิหลวง
 เณร ลงโคลนเลนแผ่นผาดโผน ค พวกวัดพลัดเข้าบ้าน ล้านต่อล้านชานเซโดน ต้นไม้ไกว
 เอนโอน ลิงค่างโจนโผนหกหัน ค พวกผีที่ปั้นลูก ติดจุมูกลูกตาปล้น จิกจิกกระริกกัน ปั้น
 ไม้ทันมันเคียดใจ ค สององค์ทรงสังวาส โลกธาตุหวาดหวั่นไหว ตื่นนอนอ่อนอกใจ เดิน
 ไม่ได้ให้อาตุร

คำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่ กบ

ยานี ๑๑ ค ขึ้นกบจบ แม่ กค พระดาบสบูชาภูณฑ์ ผาสุกรุกขมูล พูนสวัสดิ์
 สัตถาร ค ระเบียบดับเนตรนึ่ง เอนองค์อิงพิงสิงขร เหมือนกับหลับสนิทนอน สัจจศีล
 อภิญญาณ ค บำเพ็ญเล็งเห็นจบ พันพิภพจบจักรวาล สวรรค์ชั้นวิมาน ท่านเห็นแจ้งแหล่ง
 โลกาค ค เข้ามานนานนับเดือน ไม่ชะเขื่อนเคลื่อนกายา จำศีลกินวาตา เป็นผาสูกทุกเดือน
 ปี ค วันนั้นครั้นคืนไหว เกิดเหตุใหญ่ในปรุพี เล็งดูรู้คดี กาลกนิษฐ์
 ประการ ค ประกอบชอบเป็นผิด กลับจริตผิดโบราณ สามัญอันธพาล ผลาญคนซื้อถือสัตย์
 ธรรม์ ค ลูกศิษย์คิดล้างครู ลูกไม่รู้คุณพ้อมัน ต่อเสียดเบียดเบียนกัน ลอบฆ่าฟันคือ
 ปัญหา ค โลกกลากบป บ่คิด โจทย์จับผิดริษยา อูระพะสุธา ป่วนเป็นบ้าฟ้าบด
 บัง ค บรรดาสามัญสัตว์ เกิดวิบัติบัพปาปั้ง ไตรยุคทุกขตระรัง สัจจวิจระระ อวสาน
 คำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่ กม

กบึง ๑๖ ค ขึ้นกมสมเด็จจอมอารย๋ เอ็นดูภูบาล ผู้ผ่านพาราสาวัต
 ติ ค ชื่อตรง หลงเล่ห์เสณี กลอกกลับอัปรีย์ บุรีจึงลุ่มจมไป ค ประโยชน์จะโปรดภูว

ไนย์ นิ่งนั่งตั้งใจ เลื่อมใสสำเร็จเมตตา ค เปล่งเสียงเพียงพินอินทรา บอกข้อมรณา คงมา
วันหนึ่งถึงตน ค เป็นนเปียดเสียดส่อฉ้อฉล บาบกรรมนำตน ไปทนทุกข์นับกับ
กัลป์ ค เมตตากรุณาสามัญ จะได้ไปสวรรค์ เป็นสุขทุกวันพรหม ค สมบัติสัตว์มนุษย์
ครุฑธา กลอกกลับอัปรา เทวาสมบัติชัชวาลย์ ค สุขเกษมเปรมปรีวิมาน อิ่มหน้า
สำราญ ศฤงฆารห้อมล้อมพร้อมเพรียง ค กระจับปี่สีชอทอเสียง ขับลำจำเรียง สำเนียง
นางฟ้าน่าฟัง ค เดชพระกุศลหนหลัง สิ่งใดใจหวัง ได้ตั้งมุ่งมาทปรารถนา ค จริงนะ
ประสกลีลา สวคมนตรีภาวนา เบื้องหน้าจะได้ไปสวรรค์ ค จบเทศน์เสร็จคำรำ
พรรณ พระองค์ทรงธรรม์ ดันดันเมฆาคลาไคล

คำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่ เกย

ฉบั้ง๑๖ ค ขึ้นเกยเลขกล่าวท้าวไทย ฟังธรรมน้ำใจ เลื่อมใสศรัทธากล้า
หาญ ค เห็นไภยในขันธสันดาน ตัดหวงบ่วงมาร สำราญสำเร็จเมตตา ค สององค์ทรง
หนังพยัคฆา จัดจิบกลีบชะฎา รักษาถือฤทธา ค เข้าค้าทำกิจพิธิ กองกฤษณ์อัคคี เป็นที่บูชา
ถาวร ค ปะละพีเป็นที่บรรจฐร เอนองค์ลงนอน เหนือขอนเขนยเกยเศียร ค คำเข้าเอากราด
กวาดเตียน เหนือยยากพากเพียร เรียนธรรมบำเพ็ญเคร่งครัน ค สำเร็จเสร็จได้ไป
สวรรค์ เสวยสุขทุกวัน นานนับกับกับปีพุทธันดร ค ภูมราการุณสุนทร ไว้หวังสั่ง
สอน เด็กอ่อนอันเยาว์เล่าเรียน ค ก ข ก กา ว่าเวียน หนูน้อยค่อยเพียร อ่านเขียนผสม กม
เกย ค ระวังตัวกลัวครุหนุเอ๋ย ไม้เรียวเจียวหวาย ภูเคยเจ็ดทลอบขวบเขียว ค หันหวด
ปวดแสบแปลบเสียว หยิกซ้าซ้าเจียว อย่าเที่ยวเล่นหลงจงจำ ค บอกไว้ให้ทราบ
บาปกรรม เรียงเรียบเทียบท่า แนะนำให้เจ้าเอาบุญ ค เฉชะพระมหาการุณ ใครเห็นเป็น
คุณ แบ่งบุญให้เราเจ้าเอย

วิธีนับศัพท์สังขยา

- ค เด็กเอ๋ยเจ้าจงศึกษา สำหรับนับรา จะรู้กระทั่งที่นับ
- ค ห้าสองหนเป็นสิบสิบ สิบสองหนนับ ว่ายี่สิบอย่าสงสัยไซ (๕, ๑๐, ๒๐)
- ค สิบสามหนเป็นต้นไป ท่านเรียกชื่อใช้ สามสิบสี่ตามกัน (๓๐, ๔๐)
- ค สิบสิบหนเป็นร้อยพลัน สิบร้อยเป็นพัน สิบพันเป็นหมื่นหนึ่งนา (๑๐๐, ๑,๐๐๐, ๑๐,๐๐๐)
- ค สิบหมื่นเป็นแสนหนึ่งหนา สิบแสนท่านว่า เป็นล้านหนึ่งพึงจำไว้ (๑๐๐,๐๐๐, ๑,๐๐๐,๐๐๐)
- ค สิบล้านนั้นเป็นโกฏิ๑๗ ร้อยแสนโกฏิไป เป็นปะโกฏิหนึ่งตามมี (๑๐^๗, ๑๐^๘)
- ค ร้อยแสนปะโกฏิโกฏินี้ เป็นโกฏิปะโกฏิ พึงกำหนดอย่าคลาดคลา (๑๐^{๑๐})
- ค ร้อยแสนโกฏิปะโกฏิปะโกฏิ ท่านเรียกชื่อมา ว่าเป็นนะหุดหนึ่งไป (๑๐^{๑๓})

- ค ร้อยแสนนระหุตนั้นไซริ ท่านเรียกชื่อไว้ ว่าเป็นนินระหุตนา (๑๐^{๑๕})
- ค ร้อยแสนนินระหุตนา ได้นามตามมา ว่าอะโภภินี่หนึ่งมี (๑๐^{๑๖})
- ค ร้อยแสนอะโภภินี่ ได้นามตามมี ว่าพินธุอันหนึ่งนา (๑๐^{๑๗})
- ค ร้อยแสนพินธุหนึ่งนา ท่านเรียกกันมา ว่าอัพพุทพึงจำไว้ (๑๐^{๑๘})
- ค ร้อยแสนอัพพุทไซริ ได้นามตามไซริ ว่านิรัพพุทหนึ่งนา (๑๐^{๑๙})
- ค ร้อยแสนนิรัพพุทนา ท่านเรียกชื่อมา ว่าอะหะหะตามมี (๑๐^{๒๐})
- ค ร้อยแสนอะหะหะนี้ มีนามตามที่ ว่าอะพะพะหนึ่งนา (๑๐^{๒๑})
- ค ร้อยแสนอะพะพะนั้นนา ท่านเรียกกันมา ว่าอฎะฎะตามมี (๑๐^{๒๒})
- ค ร้อยแสนอฎะฎะนี้ มีนามตามที่ ว่าโสคันทิกะหนึ่งนา (๑๐^{๒๓})
- ค ร้อยแสนโสคันทิกะ ท่านเรียกชื่อว่า เป็นกมุทอันหนึ่งไป (๑๐^{๒๔})
- ค ร้อยแสนกมุทไซริ มีนามตามไซริ ว่าบุญทริกหนึ่งนา (๑๐^{๒๕})
- ค ร้อยแสนบุญทริกแท้ ท่านเรียกกันแล ว่าเป็นปทุมหนึ่งไป (๑๐^{๒๖})
- ค ร้อยแสนปทุมไซริ ท่านตั้งชื่อไว้ ว่ากะถานะอันหนึ่งนา (๑๐^{๒๗})
- ค ร้อยแสนกะถานะนั้นนา ท่านเรียกกันมา ว่ามหากถานะหนึ่งไป (๑๐^{๒๘})
- ค ร้อยแสนกะถานะไซริ เป็นอสงไขย คือเหลือจะนับพรรณนา
- ค อนึ่งลำดับที่นับกันมาผิดจากเทศนา ของพระชินาวาที
- ค ลำดับที่นับนี้ นิรัพพุทมี แล้วอะพะพะ อฎะฎะมา
- ค อะหะหะกมุทา โสคันทิกา แล้วอุปปละบุญทริกนี้
- ค ปทุมะ กถานะตามที่ จงรูวิธี แล้วสังเกตกำหนดแล
- ค แต่ร้อยถึงโกฏินี่แท้ เอาสิบลูกแน่ เร่งรู้หนาย่าหลงไหล
- ค แต่โกฏิดึงอสงไขย เอาร้อยแสนไซริ เร่งคูณเข้าอย่าลืมแล

มาตราวัดความยาว

- ค อนึ่งโสคนับมีสามแท้ นับด้วยวัดแล ด้วยดวงด้วยซ้งเป็นสาม
- ค โยชน์หนึ่งสี่ร้อยเส้นตาม เส้นหนึ่งโดยความ ยี่สิบวาอย่าสงไสย
- ค วาหนึ่งสี่ศอกบอกไว้ สอกหนึ่งท่านไซริ สองศิบไซริตามมีมา
- ค ศิบหนึ่งสิบสองนิ้วหนา นิ้วหนึ่งท่านว่า สี่กระเบียดจงจำเอา
- ค กระเบียดหนึ่งสองเมล็ดเข้า เมล็ดเข้าหนึ่งเล่า แปรตัวหาจงรูรา
- ค ตัวหาหนึ่งนั้นท่านว่า แปรไขหาหนา ไขเขาหนึ่งแปรเส้นผม
- ค เส้นผมหนึ่งนั้นนิยม แปรธุลีตม ธุลีหนึ่งแปดอณูนา
- ค อณูหนึ่งนั้นพึงรู้หนา ท่านใช้กันมา ว่าแปดปรมาณูแล

มาตราวัดพื้นที่

- ค หนึ่งนาับโดยกว้างแท้ ยี่สิบวาแล ยาวยี่สิบวาเป็นไร่
- ค ถ้าโดยกว้างห้าวาไป ยาวเส้นหนึ่งไซร์ เป็นงานหนึ่งพิงจดจำ
- ค สิ่งงานท่านประสมทำ เป็นไร่หนึ่งกำ หมคไว้ให้คิดงว่ามา

มาตราวัดปริมาตร

- ค ไม้หน้ากว้างสอกหนึ่งหนา ยาวสิบหกวา เป็นยกหนึ่งพิงจำไว้
- ค นับด้วยวัดอย่างนี้ไซร์ นับด้วยดวงไป จงนับใช้คังนี้มา
- ค เข้าเกี่ยวหนึ่งนั้นท่านว่า ห้าตะล่อมหนา ตะล่อมหนึ่งยี่สิบสัด
- ค สัดหนึ่งยี่สิบทะนานซัด ทะนานหนึ่งสังกัด สองจ้งออนจงจำไว้
- ค จ้งออนหนึ่งสี่กำมือได้ กำมือหนึ่งไซร์ สี่ใจมือตามมีมา
- ค ใจมือหนึ่งนั้นท่านว่า ร้อยเมล็ดเข้าหนา นับด้วยดวงเพียงนี้แล

มาตราวัดน้ำหนัก

- ค ทองภาราหนึ่งแท้ ยี่สิบคุนแน่ คุนหนึ่งยี่สิบชั่งนา
- ค ชั่งหนึ่งยี่สิบตำลึงหนา ตำลึงหนึ่งรา สิบบาทถ้วนจงจำไว้
- ค บาทหนึ่งสี่สลึงไทย สลึงหนึ่งท่านใช้ สองเพื่องจงจำไว้มา
- ค เพื่องหนึ่งนั้นสี่ไพหนา ไพหนึ่งท่านว่า สองกล่าจงกำหนดไว้
- ค กล่าหนึ่งสองกล่อมตามใช้ กล่อมหนึ่งลงไป สองเมล็ดเข้าตามมีมา
- ค อันนี้ นับด้วยชั่งหนา จงเร่งศึกษา เป็นสามประการวิธี

มาตรานับวันเวลา

- ค หนึ่งโศกปีตามชื่อมี อยู่สิบสองปี นับชวดเป็นต้นไปนา
- ค ปีชวดเป็นชื่อหนูนา ปีฉลูโคนา ปีขานเป็นเสือสัตว์ไพร
- ค ปีเถาะเป็นกระต่ายไซร์ มโรงงูใหญ่ มเส็งงูเล็กแลนา
- ค มะเมียเป็นชื่อมิ่งม้า มแมพะหนา วอกว่าลึงระกาไก่อ
- ค จอสุณักข์ กุญหนูไซร์ สิบสองปีได้ โดยนิยมดั่งกล่าวมา
- ค ปีหนึ่งสิบสองเดือนหนา สิบสามข้างรา นับเดือนห้าเป็นต้นไป
- ค แล้วยี่สิบเดือนเจ็ดไซร์ เดือนแปดเก้าไป เดือนสิบเดือนสิบเอ็ดมา
- ค เดือนสิบสองเดือนอ้ายหนา เดือนฉู้สามมา เดือนสี่เป็นสิบสองไป
- ค ปีโคธิกมาศไส่ เดือนเข้าอีกไซร์ ปีนั้น สิบสามเดือนนา
- ค เดือนหนึ่งนั้นสองปักษ์หนา คือข้างขึ้นมา ข้างแรมเป็น สองปักษ์ไป
- ค ข้างขึ้นสิบห้าวันได้ ข้างแรมท่านใช้ สิบห้า สิบสี่วันข้าง
- ค เดือนใดเป็นเดือนขาดค้าง ข้างแรมท่านวาง สิบสี่วันตามวิไสย

- ค เดือนใดเป็นเดือนขาดค้าง ข้างแรมทำนวาง สิบสี่วันตามวิไลย
- ค เพราะดังนี้เดือนถ้วนได้ วันสามสิบไป เดือนขาดยี่สิบเก้าวัน
- ค เดือนหกถ้วน เดือนห้าวัน เป็นเดือนขาดพลัน ทั้งสิบสองเดือนเปลี่ยนไป
- ค จึงมีเดือนถ้วนหกเดือนได้ เดือนขาดเก้าไชร์ ก็ได้หกเดือนเหมือนกัน
- ค ถ้ามีอธิกมาสนั้น เดือนแปดสองปีน เดือนถ้วนจึงเป็นเจ็ดนา
- ค วันมีชื่อเจ็ดวันหนา วันอาทิตย์มา วันจันทร์วันอังคารนี้
- ค วันพฤหัสบดีพฤหัสบดี วันศุกร์ศกดิ์ศรี วันเสาร์ครบ เสรีเจ็ดวัน
- ค กลางวันกลางคืนควบกัน ทำนนับเป็นวัน หนึ่งควรจะใส่ใจจำ
- ค วันหนึ่งนั้นแปดยามย่ำ กลางวันทำนกำ หนดไว้ว่าสี่ยามมี
- ค กลางคืนก็นับยามสี่ วันกับราตรี จึงเป็นแปดยามตามใช้
- ค ยามหนึ่งสามนาฬิกาไชร์ นาฬิกาทำนใช้ กลางวันเรียกว่าโมงนา
- ค กลางคืนเรียกว่าทุ่มหนา นาฬิกาหนึ่งรา ได้สิบบาด ทำนบอกไว้
- ค บาดหนึ่งสี่นาทไทย นาทหนึ่งได้ สิบห้าเพ็ชชะนาท
- ค เพ็ชชะนาทหนึ่งนี้ หกปราชด้วยดี ปราชหนึ่งสิบอักษรไชร์
- ค ปีหนึ่งมีนับวันได้ สามร้อยวันไป กับห้าสิบสี่วันวาร
- ค ปีใดทำนเพิ่มวันกาล เป็นอธิกวาร เพิ่มเข้าอีกวันหนึ่งนา
- ค ปีนั้นวันสามร้อย หนา กับห้าสิบห้า วันตามที่โลกยินยล
- ค ถ้าปีอธิกมาสปีน เดือนแปดสองหน ปีนั้นมีวันมากรา
- ค นับวันได้ สามร้อยหนา กับแปดสิบห้า วันยังตามโหรนิยมไว้

ฤดูกาลทั้งสาม

- ค หนึ่งฤดูมีสาม ไชร์ คือเหมันต์ไป คิมหันต์ วัสสานะนา
- ค เดือนสิบสองแต่แรมมา เดือนสี่เพ็ญหนา สี่เดือนนี้ชื่อเหมันต์
- ค แต่แรมเดือนสี่จนวัน เพ็ญเดือนแปดนั้น สี่เดือนนี้คิมหันต์นา
- ค แรมค้ำหนึ่งเดือนแปดมา ถึงเพ็ญวารา กะติกะมาสงขรู้
- ค สี่เดือนถ้วนวัสสานะฤดู แบบโหรเป็นครู ว่าตามศศิโคจร

ทิศทั้งแปด

- ค ทิศแปดปีน โดยนามกร คือทิศบูรพ์ก่อน เป็นทิศตะวันออกนา
- ค แล้ววาคณย์ทิศา ทักษิณนี้หนา เป็นทิศข้างใต้ตามมี
- ค แล้วต่อไปทิศหรีดี จึงประจิมนี้ เป็นทิศตะวันตกหนา
- ค แล้วจึงทิศพายัพมา ทิศอุดรรา เป็นทิศด้านเหนือจง จำ
- ค แล้วทิศอีสานลำ เหนียกให้ แม่่นยา ปั้นทิศแปด คงตรง

พายัพ	อุดร	อิสาน
ประจิม	ทิศ	บูรพ์
หริดี	ทักษิณ	อาคณเษ

ค จบมุลบทเบื่อง	บรรพกิจ
เป็นปฐมควรสถิตย์	ที่ต้น
เป็นแบบสั่งสอนศิษย์	สายสืบ ไฉนา
ความที่รูกลับอัน	อัคอันออกขยาย

ตัวอย่าง

แจกลูก

อักษรกลาง ๘ ตัว คือ ก จ ฎ ฏ ต ตบ ป อ
 นกดเบาถึงอง เมื่อแจกให้อ่านเบาสูงหนัก & ตั๋ว คือ กิกักกะ
 ตตตุทะ อออุอะ เนน
 กิ กิ กิ ภา (๑)

ก ภา กิ กิ กุ เก แก โท โท โท เกว ก้า
 อักษรเสียงสูง ๑๑ ตัวนั้น ย มีก้อง ให้อ่านหนักลง
 ที่ & ตอนน คือ ขขชชะ เนน
 ข ขา ช ช ชู เซ แช ไช ไช ไช เซา ข้า
 ช ช ชู ภา (๑)

(๑) ทนจนบ้แจกไว้ทุกตัวอักษร ในการพิมพ์คราวนี้เห็นว่าไม่จำเป็น
 จึงทำออกเสีย คงไว้แต่ตัวอักษรเดียวพอเป็นตัวอย่างในเล่มนี้ ๆ ทั้ง ๓
 หมู่ ๆ ละตัวอักษร

การจำแนกถือเอาเสียงเป็นหลัก พื้นเสียงของพยัญชนะตัวใดที่ยังไม่ได้ผันมีเสียงสูงจะ
 จัดเป็นอักษรสูง พื้นเสียงพยัญชนะตัวใดที่ยังไม่ได้ผันอยู่ในระดับกลางจะจัดอยู่เป็นอักษรกลาง
 ส่วนที่เหลือจะจัดเป็นอักษรต่ำ ซึ่งหมายถึงเสียงต่ำกว่าอักษรสองพวกที่กล่าวมา

ในประสม ก กานัน แบ่งพยัญชนะออกเป็นสามหมู่เช่นเดียวกัน กล่าวว่

อักษรไทย ๔๔ ตัว จัดออกเป็น ๓ จำพวกๆ ที่หนึ่งมี ๑๑ ตัว

คือ ข ฃ ฉ ฐ ถ ผ ฝ ศ ษ ส ห

จำพวกที่ ๒ มี ๕ ตัว

คือ ก จ ฎ ฏ ต บ ป อ

จำพวกที่ ๓ มี ๒๔ ตัว

คือ ค ต ข ง ช ซ ฉ ณ ฎ ฏ ท ธ น พ ฟ ภ ม ย ร ล ว พ ฮ

และมีการแบ่งพยัญชนะ ตามฐานที่เกิด หรือฐานกรณ์(articulator) ดังนี้ คือ

จำพวกที่ ๑ เป็นอักษรที่มีสำเนียง ลง คอ ๑๘ ตัว คือ

ก ข ฃ ค ฅ ฉ ง ฉ น ญ ย ร ล ว ห พ ฮ ฮ

จำพวกที่ ๒ แรกจะมีเสียงออกจากปากก็มีลมออกที่หน้าฟันก่อน คือ

ช ศ ษ ส ซึ่งพวกนี้เรียกว่าเสียงพยัญชนะอุสุ่ม นั่นเอง

จำพวกที่ ๓ มีเสียงออกที่เพดาน คือ

จ ฉ ช ฉ

จำพวกที่ ๔ มีเสียงออกที่ปลายลิ้น และหน้าฟัน คือ

ด ต ฉ ฎ ฐ ฑ ฒ ท ฐ

จำพวกที่ ๕ มีสำเนียงออกกริมฝีปาก คือ

บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม

การแบ่งพยัญชนะเช่นนี้เพื่อประโยชน์แก่ชาวต่างชาติที่ศึกษาภาษาไทยในสมัยนั้น ดังที่ปรากฏในแบบเรียนว่า

“อันแบ่งอักษรเพนห้าจำพวกเช่นว่ามานี้ ไม่ผู้เป้นสำคัญนักแก่กุลบุตรที่เป้นไทย แต่จำพวกคนมาแต่่นอก ผู้เป้นปราชชอบเรียนภาษาไทยละเอียด เขาเห็นสมควรจะแบ่งอักษรไทยเช่นว่านี้ เราจึงได้แบ่งออกตามใจเขา จะได้เป้นประโยชน์แก่ฝรั่งบ้างฯ”

การแบ่งพยัญชนะในแบบเรียนประถม ก กา แสดงให้เห็นถึงลักษณะอิทธิพลของภาษาอื่นที่มีต่อแบบแผนของภาษาไทย มีความพยายามแบ่งการออกเสียงพยัญชนะเพื่อประโยชน์แก่ชาวต่างชาติ ซึ่งมีสำเนียงเสียงภาษาอื่นๆเพื่อความสะดวกแก่การศึกษาเล่าเรียน มุ่งเน้นประโยชน์

เพื่อให้ออกเสียงภาษาไทยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่ามีชาวต่างชาติจำนวนไม่น้อยสนใจเรียนภาษาไทยในช่วงเวลาดังกล่าว

ส่วนในประณมมาลาแบ่งพยัญชนะออกเป็นสามหมู่เช่นเดียวกัน ดังว่า

๑ แต่ ก จ น ฮ จ ง จ ำ

๔๔ คำ

แจ้งทำวิธีที่ทาง

๑ แบ่งบันปันเป็นไตรยางศ์

คือสูงต่ำกลาง

จะวางไว้ลงจงฟัง

๑ ข ค ฉ ฐ ถ ทัง

๘๘ ท่านหวัง

สอนสั่งว่าสูงสำเนียง

๑ ส ศ ษ ทัง ห ต์ เรียง

๑๑ สำเนียง

นี้เสียงก็สูงเหมือนกัน

๑ ถ้าใส่ สองอัน

อาจารย์ท่านสรรค

ให้ผันหย่างหางโคควร

๑ คี ข่ ข้ หันหวน

๑๑ จำนวน

ใคร่ครวญจงคีที่ทาง

๑ เขียนไว้ให้รู้ดูพลาง

ชี้ไว้จำวาง

คำกลางนั้นตั้งแต่ ก

๑ ทัง จ ฉ ฎ ค ต

๒๒ แล อ

ก็ถ้วนแก้คำคง

๑ ฟันสูงแกลงหย่างต่ำ

๒๔ คำ

คือคำ ค ฅ ฆ ง

๑ ข ช ฅ ญ ฑ ฒ ฌ ฑ ฐ ฌ

พ ฟ ภ ม เนิื่องนอง

๑ ย ร ล ว เรียงรอง พ อ ทั้งสอง

ทั้งมองภถ้วนนิกร

การแบ่งพยัญชนะในแบบเรียนอักษรนิติ ของพระอมราภิรักกิต (เกิด อดโร) จะแบ่งพยัญชนะที่แปลกออกไปนั้นคือจะแบ่งพยัญชนะเป็นวรรคตามวิธีการจัดวรรคของอักษรเทวนาครีจะเรียก “ตอน” แทนคำว่า “วรรค” และคำว่า “เศษวรรค” ใช้คำว่า “ตอนปลาย” แทน ดังที่ปรากฏ

๑ ก ข ค ค ฅ ฆ ง ๗ ตัวนี้ชื่อตอน กอ จลชชฅญ ๖ ตัวนี้ ชื่อตอน จอ ฎฎฐฑฒณ ๖ ตัวนี้ชื่อตอน ฏอ คตถททรน ๖ ตัวนี้ ชื่อตอน คอ บปฝฝพฟภม ๘ ตัวนี้ ชื่อตอน บอ ยรลวศษสหพอย ๑๑ ตัวนี้ชื่อตอน ปลายฯ

แบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจของพระยาศรีสุนทรโวหาร(น้อย อดจายงกูร)มีการเรียงพยัญชนะ 44 ตัวเหมือนแบบเรียนอักษรนิติแบ่งอักษรสามหมู่ออกเป็น อักษรสูง 11 ตัว อักษรกลาง 9 ตัว และอักษรต่ำ 24 ตัว แต่อย่างไรก็ตามจะเรียกพยัญชนะ “ตอนปลาย” ว่า “ตอน ย” แทน ดังปรากฏคือ

ตอนก ๗ ตอน จ๖ ตอนฎ ๘ ตอน ค ๖ ตอน บ ๘ ตอน ย ๑๑ รวมเป็น ๔๔ ตัวนี้ เรียกว่า พยัญชนะ รวมเข้ากับสระเรียกว่าอักษร ในอักษร ๔๔ ตัวนี้แจกออกเป็นอักษรสูง ๑๑ อักษรกลาง ๙ อักษรต่ำ ๒๔ สามหมื่นนี้เรียกว่า ไตรยางษ์

อักษรสูง ๑๑ ตัวคือ ข ค ฅ ฐ ฎ ผ ฝ ศ ษ ส ห

อักษรกลาง ๙ ตัว คือ ก จ ฎ ฏ ค ต บ ป อ

อักษรต่ำ ๒๔ ตัวคือ ค ฅ ฆ ง ข ช ฅ ญ ฑ ฒ ฌ ฑ ฐ ฌ พ ฟ ภ ม ย ร ล ว พ

การแบ่งพยัญชนะที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยเล่มต่างๆมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน นั่นคือ การแบ่งพยัญชนะออกเป็นจำนวน 44 ตัวเท่ากัน มีการแบ่งพยัญชนะเหล่านี้ออกเป็น

ประอม ก กา

ในประอม ก กา คำควบกล้ำไม่ได้อธิบายหลักเกณฑ์การใช้ เพียงแสดงการแจกลูกคำเท่านั้น มีการแสดงการแจกลูกคำของเสียง /กร/ /กล/ และ /กว/ และเสียง /ทร/ มีการแสดงการแจกลูกเหมือนกับคำที่เป็นเสียงควบแท้ ซึ่งไม่มีคำอธิบายใดๆ ว่าเสียงนั้นเป็นควบแท้หรือไม่แท้ เพียงแต่กล่าวว่า ทร นั้นอ่านสำเนียงเหมือนอักษรตัว ซ และไม่มีตัวอย่างของเสียง /ทร/ ที่อ่านออกเสียงแบบควบแท้เลย ดังที่ปรากฏ คือ

ตัวอย่าง

กรก กรัก กราก กรัก กรักกราก เกือบ เกือบ เกือบ
 กรน กรัน กราน กรัน กรันกรวน เกือบ เกือบ เกือบ
 กรบ กรับ กราบ กรับ กรันกรวน เกือบ เกือบ เกือบ
 กรน กรัน กราน กรัน กรันกรวน เกือบ เกือบ เกือบ
 เกษ เกษ เกษ เกษ เกษ เกษ เกษ เกษ เกษ เกษ เกษ

แม่ ก ล ค้นพบเป็นอย่าง
 กล กลา กลิ กลี กลี กลู กลู กลู กลู กลู กลู กลู กลู
 กลด กลด กลด กลด กลด กลด กลด กลด กลด กลด กลด
 กลง กลง กลง กลง กลง กลง กลง กลง กลง กลง กลง
 กลก กลัก กลาก กลัก กลัก กลัก กลัก กลัก กลัก กลัก กลัก
 กลน กลัน กลาน กลัน กลัน กลัน กลัน กลัน กลัน กลัน กลัน
 กลบ กลับ กลาบ กลับ กลันกรวน เกือบ เกือบ เกือบ
 กลม กลัม กลาม กลัม กลันกรวน เกือบ เกือบ เกือบ
 กลอ กลือ กลาย กลาว ไทละ ไทละ กลูม กลูม กลอ กลือ

แม่ ก ว ค้นพบเป็นอย่าง
 กว กวา กวิ กวี กวี กวี กวี กวี กวี กวี กวี กวี
 กวาก กวัก กวาก กวัก กวัก กวัก กวัก กวัก กวัก กวัก
 กวาก กวัก กวาก กวัก กวัก กวัก กวัก กวัก กวัก กวัก

กวง กวัง กวาง กวัง กวัง กวาง เกือบ เกือบ เกือบ
 กวาก กวัก กวาก กวัก กวัก กวัก เกือบ เกือบ เกือบ
 กวน กวัน กวาน กวัน กรันกรวน เกือบ เกือบ เกือบ
 กวบ กวับ กวาบ กวับ กรันกรวน เกือบ เกือบ เกือบ
 กวม กวม กวม กวม กรันกรวน เกือบ เกือบ เกือบ
 เกว เกว เกว เกว ไทละ ไทละ กลูม กลูม กวอ กวือ

แม่ ทร ค้นพบอย่างน้อยหนึ่งอักษรตัว ๒
 ทร ทรา ทรี ตรี ตรี ทรู ทรู ทรู ทรู ทรู ทรู ทรู ทรู
 ทรก ทรัก ทราก ทรัก ทรัก ทรัก ทรัก ทรัก ทรัก ทรัก ทรัก
 ทรน ทรัน ทราน ทรัน ทรัน ทรัน ทรัน ทรัน ทรัน ทรัน ทรัน
 ทรบ ทรับ ทราบ ทรับ ทรันกรวน เกือบ เกือบ เกือบ
 ทรม ทรัม ทราม ทรัม ทรันกรวน เกือบ เกือบ เกือบ
 ทรอ ทรือ ทราย ทราว ไทละ ไทละ กลูม กลูม ทรอ ทรือ

๑ อักษร ทร ควบกัน ตรงที่ใช้เหมือน ส เป่า ๆ สำเนียง ร
 กล่าวในที่นั้น เป็นคำที่ว่า สรัง ไทรก ตรี สรวม เสริม ะ
 ๒ คำว่า แสง แสง ไทละ ไทละ ทรน ทรน ะ เป็นคำนี้

จากตัวอย่างจะเห็นว่า นอกจากจะอธิบายเรื่อง เสียงควบ /กร / /กล/ และ /ทร/ แล้ว ยังกล่าวถึงการใช้สร ทร เป็นต้น

อักษรนำในประอมก กา สิ่งที่น่าสังเกตคือ มีการใช้ อ นำอักษรต่ำ และอักษรอื่นๆ เช่นเดียวกับการใช้ ห นำ แสดงว่าในสมัยนั้น มีแบบแผนการใช้อักษรนำต่างไปจากปัจจุบัน มีการแจกลูก ห นำ ญ และอ นำ ย และนำ ญ ดังเช่น

แบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจ

ในแบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจ ในอักษรประโยคจะแจกลูกอักษรควบด้วยอักษรกลาง ก จ ต ป และ อักษรต่ำคือ ค ท พ อย่างละเอียด ตั้งแต่แม่ ก กา ถึงแม่ เกย

อักษรกลาง ตัว ก

หลังจากแจกลูกอักษรควบแล้วจะ รวบรวมคำศัพท์ที่มีใช้เอาไว้ด้วย ดังนี้

๑ กรม กรั้ม กราม กริม กริม กรั้ม กรั้ม กรม กรุม เกรม
แกรม โกรม กรอม กรวม เกรียม เกรอม เกริม เกรอม ๗๕

๑ เกรย
กราย กราว กรัว กรัว กรัย กรัย กรุย กรุย เกรว
เกรอย
แกรว โกรย กรอย กรวย เกรียว เกรอย เกรีย เกรียะ เกรือ
เกรอะ เกรอ เกรอะ กรัว กรัวะ เกระ แกระ โกระ เกระะ กรุ
กรรรม กรรร กรอ กร้อ กร้อ กร้อ กร้อ กรัย กรือ ๗๕

๑ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำให้ ๔๓ คำ คือ
จักรา ตะกร้า จักรกร์ เหาใบไม้กรุ วังกรู ต้นไกร ไกรธา นอนกร์
กันเกรา กรากร้า กระลา กระลี้ กระล้ากร ๗๕

๑๖๘

๑ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่กน ได้คำใช้ ๑๑ คำ คือ นอนกรน
มุดตะกรัน เขิงกราน สงกรานต์ หน้ากร้าน กินกรุ่น ไปไม้โกร่น
เหล็กกร่อน จำกรวน เหยนเกรียน กู่เกริ่น ๗๕

๑ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่กง ได้คำใช้ ๑๕ คำ คือ กรง ติด
กรัง กรางเหล็ก ต้นกร่าง สั่นกริ่ง ๆ กริ่งใจ ทำกรังกรัง กรุงนคร
เกรงกลัว บางจะเกร็ง แข็งแกร่ง วังตะโกรง ต้โกร่ง กรองน้ำ
เกรียงไกร ๗๕

๑ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่กก ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ น้ำกรัก
ลงกราก ตังกริก ๆ เสียงกรุก ๆ ตังแกรก โกรกกราก กรอกยา
ใส่กรอก จักเกรียก เอ็กเกริก ๗๕

๑ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่กด ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ น้ำกรด
ไม้กราด กฤษ ร้องกริด ๆ ตะกรุด ผลมกรุด ปากเกร็ด โกรษฐ
หนูกัดกรอด ๆ ฟุ้งกรวด ๗๕

๑ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่กบ ได้คำใช้ ๑๐ คำ คือ กรบแหงปลา
ตีกรับ ไหว้กราบ กริบผม กินกรูป ๆ ดั่งกรอบ ๆ กินกริบกรอบ
เคียวกรวบ ๆ บังเข้าเกรียบ ข้องดั่งเกรียบ ๗๕

๑ ตัว (ก) ควบกับตัว (ร) แม่กม ได้คำใช้ ๑๖ คำ คือ กรมใจ
ทุกหมู่ทุกรม ต่างกรม พันกรม กุ้งก้ามกราม ปลากริม ช่มกริม
นกดะกรุม กินกรุ่ม ไผทโกรม พายกร่อม ๆ กรวมตอ เคียวกร่วม ๆ
กรวมกัน เหยมเกรียม กรอบเกรียม ๗๕

ตัว จ

๑๗๔

๕ จรท จรต์ จรต จรค จรด จรค จรด จรด จรด จรด เจรต แจรต
โจรค จรอก จรวค เจริศต เจริศท เจริศต เจริศค

๑ จรบ จรบ จรบ จรบ จรบ จรบ จรบ จรบ จรบ จรบ จรบ จรบ
โจรบ จรอม จรวบ เจริบ เจริบ เจริบ เจริบ

๑ จรม จรม จรม จรม จรม จรม จรม จรม จรม จรม จรม
โจรม จรอม จรวม เจริม เจริม เจริม เจริม

๑ เจริบ จราย จราว จรว จรว จรบ จรบ จรบ จรบ จรว
แจรว โจรบ จรอม จรวบ เจริบ เจริบ เจริบ เจริบ เจริบ
จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว
จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว

๑ ตัว (จ) ความกับตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๓ คำ คือ จรท
จรค จรด จรด จรด จรด จรด จรด จรด จรด จรด จรด

๑ ตัว (จ) ความกับตัว (ร) แม่ กน ได้คำใช้ ๓ คำ คือ จรค
จรค จรด จรด จรด จรด จรด จรด จรด จรด จรด จรด

๑ ตัว (จ) ความกับตัว (ร) แม่ กง ได้คำใช้ ๓ คำ คือ ความจริง
จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว จรว

๑ ตัว (จ) ความกับตัว (ร) แม่ กก ได้คำใช้มาแต่ภาษาเขมรคำ
คือ จรด จรด จรด จรด จรด จรด จรด จรด จรด จรด

ตัว ต

๑๗๗

๑ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่กก ได้คำไว้ ๓ คำ คือ ตระาตราก
ตรอกถนน เทรียกจัก ๗๕

๑ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่กด ได้คำไว้ ๖ คำ คือ ตระาตัง
ตราดิม ยามตรุศ เตรีตเตร่ ตรวจพล ปากเตรีต ๗๕

๑ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่กบ ได้คำไว้ ๓ คำ คือ ตระบับพัง
ตราบเท่า ตระบรศ ๗๕

๑ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่กม ได้คำไว้ ๓ คำ คือ
ทะกัตรอม ตระอมใจ ตระเตรีม ๗๕

๑ ตัว (ต) ควบกับตัว (ร) แม่เกย ได้คำไว้ ๒ คำ คือ
แตระอูปะ เตรีอะตรอง ๗๕

๑ ตัว (ต) ประโยกกับตัว (ก) แจกดังนี้ ๗๕

๑ ตล ตลา ตลิต ตลิต ตลิต ตลิต ตลิต ตลิต ตลิต ตลิต ตลิต ตลิต ตลิต ตลิต ตลิต ตลิต
โตล เตลา ตลิต ตละ ๗๕

๑ ตลน ตลัน ตลาน ตลัน ตลัน ตลัน ตลัน ตลัน ตลัน ตลัน ตลัน ตลัน ตลัน ตลัน ตลัน ตลัน
เตลน โตลน ตลอน ตลวน เตลัน เตลัน เตลัน เตลัน เตลัน ๗๕

๑ ตลง ตลัง ตลาง ตลึง ตลึง ตลึง ตลึง ตลึง ตลึง ตลึง ตลึง ตลึง ตลึง ตลึง ตลึง ตลึง
เตลง โตลง ตลอง ตลวง เตลียง เตลียง เตลียง เตลียง ๗๕

๑ ตลก ตลัก ตลาก ตลิก ตลิก ตลิก ตลิก ตลิก ตลิก ตลิก ตลิก ตลิก ตลิก ตลิก ตลิก ตลิก
เตลก โตลก ตลอก ตลวก เตลียก เตลียก เตลียก เตลียก ๗๕

ตัว ป

๑๘๑

ไปรเวศ กะปรักกะเปร่า ปรั๊กปรั่า ประสงค์ ประสม ประเสริฐ
 ประสัทธา ประสาน ประสบ ประจบ ประแจง ประมาณ ประมวล
 ประเมิน ประมุข ประทาน ประหาร ประจักษ์ ประหลาด ประลอง
 ประนต ประนม ประณม ประกาศ ประกาศิต ประหม่า ประมาท
 ประเดี้ยว ฝนตกประปราย ประวัติ ประสูตร ประเทือง ประทั้ง
 ประนัง ประดั่ง ประเดียง ประดา ประดู่ ประวิช ประวิง ประภาศ
 ประพาศ ประโก ประไถย ประอิ่ง ประอร ประโยชน์ ประสงค์ ฯ

๑ ตัว (ป) ควบกับตัว (ร) แม่กน ได้คำไว้ ๕ คำ คือ ปรนปรือ
 ผ่อนปรน ปรนคำหยาบ วายปราณ ประปราน ร้องแปรแปร้น
 เสียงแปร้น แปรปรวน ฯ

๑ ตัว (ป) ควบกับตัว (ร) แม่กง ได้คำไว้ ๑๕ คำ คือ ต้นปรง
 นาปรัง พระปราง ปรางปราสาท ต้นมะปราง ต้นมะปรัง เปรอะปรัง
 เครื่องปรัง ทำสองแปรง ขนแปรง เสียงแปรง ปรุปรุปรัง ปรองดอง
 เถาวันเปรียง ปรางแปรอง ฯ

๑ ตัว (ป) ควบกับตัว (ร) แม่กก ได้คำไว้ ๕ คำ คือ นังปรก
 ปรกติ หนัวร์กปรก สกกระปรก ปรั๊กปรั่า ปรั๊กมาศ โถปรัก
 น้ำมันปรัก ปฤกษา ฯ

๑ ตัว (ป) ควบกับตัว (ร) แม่กด ได้คำไว้ ๕ คำ คือ พระปรัก
 คว่างปราต นักปราข ปฤกษา กำเนิดปรต ศิวโปรต ทรงพระกรุณา
 โปรต เสียงปรอตๆ เป็นปรวด แร่ปรอท ฯ

อักษรต่ำ

ตัว ค

๑๘๖

- ๑ ตัว (ค) ควกับตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำไว้ ๑๖ คำ คือ
 ครานัน หลายครา นุดคร่า ครุตักน่า ครุสอน ไปสั๊กครู่ หามแคร่
 ไครผู้ใด จะไครได้ กอตะไกร หนดเครา เคร่าท่า น้ำคร่า
 คร่าคร่า ครุกระ กระจวี ๗๕
- ๑ ตัว (ค) ควกับตัว (ร) แม่ กน ได้คำไว้ ๘ คำ คือ
 ครั้นคร้าม มีครรรัก ครันตัว นงคราญ เกยจกร้าน ถันครื่น ๆ
 ครันคักนก มีครุ่น ๆ คุกกรน คร่ำครวญ ๗๕
- ๑ ตัว (ค) ควกับตัว (ร) แม่ กก ได้คำไว้ ๕ คำ คือ น้ำครั่ง
 ครั้งนง ร้องคราง ครนเครง หอยแครง คร่องแครง เสือโคร่ง
 โคร่งคร่าง ทรงเครื่อง ๗๕
- ๑ ตัว (ค) ควกับตัว (ร) แม่ กก ได้คำไว้ ๔ คำ คือ ครกซาก
 จะแตกคราก ครักกรน กรนครางโครกครอก ๗๕
- ๑ ตัว (ค) ควกับตัว (ร) แม่ กด ได้คำไว้ ๕ คำ คือ คราดหญ้า
 ดังครัด ๆ พระยาครุฑ ครูดตี ดังเคียด ๗๕
- ๑ ตัว (ค) ควกับตัว (ร) แม่ กบ ได้คำไว้ ๕ คำ คือ ครบถ้วน
 ทอกราบ สุกครีพ ครอบสำริด ครอบงำ ๗๕
- ๑ ตัว (ค) ควกับตัว (ร) แม่ กม ได้คำไว้ ๘ คำ คือ สงคราม
 ข้อมคราม คร้ามกั่ว ดุคริม ดุครม ดังโครม ครอบหมัดกต ๗๕
- ๑ ตัว (ค) ควกับตัว (ร) แม่ เกย ได้คำไว้ ๑๑ คำ คือ เป็นคราว ๆ
 ขายครุข ไคร่ไคร่อ ดุงตะเคียว โรงคร้ว เกรอะกระ กร้อ ๆ
 เกรอเดาวัด ตะครันตะครอ ต้นตะคร้อ ครอบกระ ๗๕

๑๘๗

- ๑ ตัว (ค) ประโยคกับตัว (ด) แจกดังนี้ ๗๕
- ๑ คด คดา คดิ คดี คดิ คดี คดี คดู คดู เคด แคด ไคด ไคด
โคด เคดา คดี คละ ๗๕
- ๑ คดน คตัน คดาน คติน คติน คติน คติน คดุน คดุน เคदन
แคदन ไคदन คดอน คดวน เค็ดยน เค็ดยน เค็ดยน เค็ดยน ๗๕
- ๑ คดง คดง คดาง คดิง คดิง คดิง คดิง คดุง คดุง เคดง แคดง
โคดง คดอง คดวง เค็ดยง เค็ดยง เค็ดยง เค็ดยง ๗๕
- ๑ คดก คดัก คดาก คดิก คดัก คดัก คดัก คดุก คดุก เคดก
แคดก ไคดก คดอก คดวก เค็ดยก เค็ดยก เค็ดยก เค็ดยก ๗๕
- ๑ คดต คดัด คดาต คดิต คดัด คดัด คดัด คดุต คดุต เคดต
แคดต ไคดต คดอต คดวด เค็ดยต เค็ดยต เค็ดยต เค็ดยต ๗๕
- ๑ คดบ คดัม คดาบ คดิม คดัม คดัม คดัม คดุม คดุม เคดบ
แคดบ ไคดบ คดอบ คดวบ เค็ดยบ เค็ดยบ เค็ดยบ เค็ดยบ ๗๕
- ๑ คดม คดัม คดาม คดิม คดัม คดัม คดัม คดุม คดุม เคดม
แคดม ไคดม คดอม คดวม เค็ดยม เค็ดยม เค็ดยม เค็ดยม ๗๕
- ๑ เคลย คดาข คดาข คดิข คดิข คดิข คดิข คดูข คดูข เคลย
เคลย ๗๕
- ๑ เคลย คดาข คดาข คดิข คดิข คดิข คดิข คดูข คดูข เคลย
แคลย ไคลย คลยข คลยข เค็ดยข เค็ดยข เค็ดยข เค็ดยข
เค็ดยข เค็ดยข เค็ดยข คลัข คลัข เคลย แคลย ไคลย เคาลย
คลู คลธรรม คลธรรม คลย คลย คลย คลย คลย ๗๕
-

ตัว ท

๑๕๑

๑ ทารน ทารัน ทาราน ทาริน ทารัน ทารัน ทารัน ทารุน ทารุน ทารุน
 แทรณ ไทารน ทารอน ทารวน แทเรียน แทรอน แทริน แทรอน ๖๕

๑ ทารง ทารัง ทาราง ทาริง ทารัง ทารัง ทารัง ทารุง ทารุง ทารุง
 ไทารง ทารอง ทารวง แทรียง แทรื่อง แทริง แทรื่อง ๖๕

๑ ทารก ทารัก ทาราก ทาริก ทารัก ทารัก ทารัก ทารุก ทารุก ทารุก
 แทรก ไทารก ทารอก ทารวก แทรียก แทร็อก แทริก แทร็อก ๖๕

๑ ทารด ทารัด ทาราด ทาริด ทารัด ทารัด ทารัด ทารุด ทารุด ทารุด
 แทรด ไทารด ทารอด ทารวด แทรียด แทรูด แทริด แทรูด ๖๕

๑ ทารบ ทารับ ทาราบ ทาริบ ทารับ ทารับ ทารับ ทารูป ทารูป ทารูป
 แทรบ ไทารบ ทารอบ ทารวบ แทรียบ แทรือบ แทริบ แทรือบ ๖๕

๑ ทารม ทารัม ทาราม ทาริม ทารัม ทารัม ทารัม ทารุม ทารุม ทารุม
 แทรม ไทารม ทารอม ทารวม แทรียม แทร่อม แทริม แทร่อม ๖๕

๑ แทรย
 ไทารย ทาราย ทาราว ทาริว ทาริว ทารีย ทารีย ทารุย ทารุย ทารวย
 แทรอย
 ไทารวย ทารอย ทารวย แทรียว แทรอย แทรีย แทรียะ แทรือ
 แทรือะ แทรอ แทรอะ ทารัว ทาริวะ แทระ ไทาระ แทเราะ ทารู
 ทารรรม ทารรร ทารอ ทารือ ทารือ ทารีย ทารือ ๗

๑ ตัว (ท) ควบกับตัว (ร) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๗ คำ คือ
 อินทรา จันทรา อินทริย นนทรี่ มณทรี่ ต้นไทร ฉะเชิงเทรา ๖๕

ตัว พ

๑๕๕

๑ ตัว (พ) ประโยกกับตัว (ล) แจกดังนี้ ๓๕

๑ พด พลา พลี พลี พลี พลี พลุ พลุ เพด แพล ไพล ไพล
โพล เพลา ปลา พละ ๓๕๑ พลน ปลัน ปลาน ปลัน ปลัน ปลัน ปลัน ปลน ปลน เพลน
แพลน โพลน พลอน ปลวน เพลียน เพลียน เพลียน เพลียน ๓๕๑ พลง ปลัง ปลาง ปลิง ปลัง ปลัง ปลัง ปลัง พลง พลง
แพลง โพลง ปลอง ปลวง เพลียง เพลียง เพลียง เพลียง ๓๕๑ พลก ปลัก ปลาก ปลัก ปลัก ปลัก ปลัก พลุก พลุก เพลก
แพลก โพลก ปลอก ปลวก เพลียง เพลียง เพลียง เพลียง ๓๕๑ พลด ปลัด ปลาด ปลัด ปลัด ปลัด ปลัด พลด พลด เพลด
แพลด โพลด ปลอด ปลวด เพลียด เพลียด เพลียด เพลียด ๓๕๑ พลบ ปลับ ปลาบ ปลับ ปลับ ปลับ ปลับ พลบ พลบ เพลบ
แพลบ โพลบ ปลอบ ปลวบ เพลียบ เพลียบ เพลียบ เพลียบ ๓๕๑ พลม ปลัม ปลาม ปลัม ปลัม ปลัม ปลัม พลม พลม เพลม
แพลม โพลม ปลอม ปลวม เพลียม เพลียม เพลียม เพลียม ๓๕๑ เพลย
เพลย พลาย พลาว พลิว พลิว พลัย พลัย พลุย พลุย
เพลย
เพลว แพลว โพลย พลอย พลวย เพลียว เพลียว เพลีย
เพลยะ เพลื่อ เพลื่อ เพลื่อ เพลื่อ พลัว พลัวะ เพละ แพละ
โพละ เพลาะ พลู พรรม พรรร พล่อ พล่อ พล่อ พลัย พล่อ ๓๕

๑๕๖

๑ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๑๕ คำ คือ
พลับพลา พล่า^๕เนื้อ พลัดดอก บั^๕ทพลี จุดพลุ ไบ^๕พลู เพล^๕ไป
ไพล^๕เถล ไพล^๕เพล^๕ พระเพล กระจายเพล เพล^๕าไบ พุด^๕พล่า
พลาต^๕พล่า พละ^๕พลึง ๗๕

๒ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่ กน ได้คำใช้ ๘ คำ คือ ฉับ^๕พลัน
เตอด^๕พล่าน พร้า^๕พลัน ตา^๕พลอน มพร้า^๕พลอน กิน^๕พลอน
เพล^๕ยนกำ เพล^๕นใจ ๗๕

๓ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่ กง ได้คำใช้ ๑๕ คำ คือ
ฉิด^๕พลั้ง ไป^๕ปลาง พละ^๕พลึง เตอด^๕พลุ่ง ใจ^๕พลุ่ง ร้อง^๕เพลง พลิก^๕เพลง
เพลิง^๕โพลง โด^๕คน้ำ^๕โพล่ง นาย^๕โพล้ง ไม้^๕พลอง พล่อง^๕แพล่ง แร^๕พลวง
พลาต^๕เพลียง พระ^๕เพลอง ๗๕

๔ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่ กก ได้คำใช้ ๕ คำ คือ
เตอด^๕พลัก ๆ กฉับ^๕พลิก พลุก^๕ว่างา กน^๕เพลุก^๕พล่าน หม้อ^๕พลวก ๗๕

๕ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่ กข ได้คำใช้ ๔ คำ คือ
ฉับ^๕พลัด พลาต^๕ล้ม เพล^๕็ดดอก ช่าง^๕พลอต เพล^๕ิต^๕เพลิน ๗๕

๖ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่ กบ ได้คำใช้ ๒ คำ คือ
เวลา^๕พลบ คั้น^๕มะ^๕พลับ ๗๕

๗ ตัว (พ) ประโยคกับตัว (ล) แม่ กม ได้คำใช้ ๔ คำ คือ
เพลิง^๕โพลง^๕พลา^๕ม พุด^๕พลุ่ม^๕พล่า^๕ม พุด^๕พลอม^๕เพล^๕ม ชุด^๕อั้ง^๕เพล^๕ม ๗๕

อักษรนำ จะเรียบเรียงอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกับอักษรควบ แจกดูอย่างละเอียดตั้งแต่แม่
ก กา ถึง แม่ เกย อักษรนำที่ปรากฏมี ข ฉ ถ มี ส นำ ง ข ฉ ถ ผ ตัว ส นำ น ล และ ว ข ฉ

น นำ ม ข ฉ ผ ฝ ตัว ส นำ ย ข ฬ ตัว ส นำ ร และ ห นำ อักษรเดี่ยว ถ้าตัวใด ไม่มีคำใช้ใน
ภาษาก็จะไม่แจกดู

ตัวอย่างเช่น

๑๑๒

๑ เกษย กนาย กนาว กนัว กนัว กนัย กนัย กนุย กนุย
 เกนอย
 เกนว เกนว โกนย กนอย กนวย เกนัย เกนัย เกนัย เกนัย
 เกนื่อ เกนื่อ เกนื่อ เกนื่อ กนัว กนัว เกนยะ เกนยะ โกนยะ
 เกนยะ กนุ กนรรรม กนรร กนอ กนอ กนอ กนัย กนอ ๖๕

-
- ๑ ตัว (ก) นำตัว (น) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ดินถนำ
 ถนำถก ๖๕
- ๑ ตัว (ก) นำตัว (น) แม่ กน ได้คำใช้ คำ ๑ คือ กนน ๖๕
- ๑ ตัว (ก) นำตัว (น) แม่ กข แม่ กค ไม่มีคำใช้ ๖๕
- ๑ ตัว (ก) นำตัว (น) แม่ กค ได้คำใช้ คำ ๑ คือ รุกนัต ๖๕
- ๑ ตัว (ก) นำตัว (น) แม่ กบ ไม่มีคำใช้ ๖๕
- ๑ ตัว (ก) นำตัว (น) แม่ กม ได้คำใช้ ๒ คำ คือ กนินเมือง
 กนอมไว้ ๖๕
- ๑ ตัว (ก) นำตัว (น) แม่ เกย ไม่ได้คำใช้ ๖๕

-
- ๑ ตัว (พ) นำตัว (น) แจกตั้ง ๖๕
- ๑ ผน ผนา ผนั ผนั ผนั ผนั ผนุ ผนุ เผน เผน ไผน ไผน
 โผน เผนา ผนา ผนะ ๖๕

๑๑๓

๑ ผนน ผนนั ผนนาน ผนนิน ผนนัน ผนนัน ผนนัน ผนนุ ผนนู ผเนน
 ผเนน โผเนน แหนอน ผนวน เหนียน เหนอน เหนิม เหนอน ๗๕

๑ ผนง ผนัง ผนาง ผนิง ผนัง ผนัง ผนัง ผนุง ผนุง ผเนง
 ผเนง โผเนง ผนอง ผนวน เหนียง เหนอง เหนิง เหนอง ๗๕

๑ ผนก ผนั๊ก ผนาก ผนิก ผนั๊ก ผนั๊ก ผนั๊ก ผนุก ผนุก ผเนก
 ผเนก โผนก ผนอก ผนวก เหนียก เหนอก เหนิก เหนอก ๗๕

๑ ผนค ผนัค ผนาค ผนิก ผนัค ผนัค ผนัค ผนุด ผนุด ผเนค
 ผเนค โผนค ผนอค ผนวก เหนียค เหนอค เหนิค เหนอค ๗๕

๑ ผนบ ผนับ ผนาบ ผนิบ ผนับ ผนับ ผนับ ผนบ ผนบ ผเนบ
 ผเนบ โผนบ ผนอบ ผนวบ เหนียบ เหนอบ เหนิบ เหนอบ ๗๕

๑ ผนม ผนัม ผนาม ผนัม ผนัม ผนัม ผนัม ผนม ผนม ผเนม
 ผเนม โผนม ผนอม ผนวม เหนียม เหนอม เหนิม เหนอม ๗๕

๑ ผเนย ผนาย ผนาว ผนวิ ผนวิ ผนัย ผนัย ผนุย ผนุย
 ผเนอย

ผเนา ผเนา โผเนย ผนอย ผนวย เหนียว เหนอย เหนีย เหนียะ
 เหนือ เหนือะ เหนอ เหนือะ ผนัว ผนัวะ เหนะ ผเนะ โผนะ
 ผเนาะ ผนุ้ ผนรรรม ผนรร ผนอ ผน้อ ผน้อ ผนัย ผน้อ ๗๕

๑ ตัว (ผ) นำตัว (น) แม่ ก กา ไม่มีคำใช้ ๗๕

๑ ตัว (ผ) นำตัว (น) แม่กน ไม่มีคำใช้ ๗๕

๑๑๕

๑ สนม สนม สนม สนม สนม สนม สนม สนม สนม สนม
แสนม โสนม สนม สนม เสนิม เสนิม เสนิม เสนิม ๖

๑ สนม สนม สนม สนม สนม สนม สนม สนม สนม สนม
แสนม โสนม สนม สนม เสนิม เสนิม เสนิม เสนิม ๖

๑ เสนย สนาย สนาว สนว สนว สนว สนว สนว สนว
เสนอย สนาย สนาว สนว สนว สนว สนว สนว สนว
เสนว แสนว โสนย สนอย สนวย เสนยว เสนอย เสนย เสนย
เสนอ เสนยะ เสนอ เสนอะ สนว สนว เสนะ แสนะ โสนะ
เสนาะ สนุ สนม สนม สนม สนม สนม สนม สนม สนม ๖

๑ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่ก กา ได้คำไว้ ๔ คำ คือ เสนห
ต้นโสน เสน่า ช่างสนะ ๖

๑ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่กน ได้คำไว้ ๓ คำ คือ ดั่งสนัน
สนานนา ต้นสนัน ๖

๑ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่กง ได้คำไว้ ๒ คำ คือ เสนง
สนอง ๖

๑ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่กข ได้คำไว้คำ ๑ คือ สนุก ๖

๑ ตัว (ส) นำตัว (น) แม่กต ได้คำไว้ ๓ คำ คือ สนม สนม
เป็นเสนียด ๖

๑๑๗

๑ ขมบ ขมับ ขมาบ ขมิบ ขมับ ขมับ ขมับ ขมูบ ขมูบ เขมบ
 เขมบ โขมบ ขมอบ ขมวบ เขมัยบ เขม็อบ เขมิบ เขม็อบ ฑะ

๑ ขम्म ขมัม ขมาม ขมิม ขมัม ขมัม ขมัม ขมูม ขมูม เขम्म
 เขम्म โขम्म ขมอม ขมวม เขมัยม เขม็อม เขมิม เขม็อม ฑะ

๑ เขมย
 เขมอย ขมาย ขมาว ขมิว ขมัว เขมัย เขมัย ขมุย ขมุย
 เขมว เขมว โขมย ขมอย ขมวย เขมัยว เขม็อย เขมัย เขมัยยะ
 เขมื่อ เขมื่อะ เขมื่อ เขมื่อะ ขมัว ขมัวะ เขมยะ เขมยะ โขมยะ
 เขมาะ ขมื่อ ขมรรม ขมรร ขมื่อ ขมื่อ ขมื่อ ขมัย ขมื่อ ฑะ

๑ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่ ก กา ได้คำใช้ ๕ คำ คือ คนเขม
 ปลาทูเขมาโกรย เขมา ภาษาเขมร ว่าตัว จับเขมา ขมำกิน ฑะ

๑ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่ กน ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ขมั้น เขมร
 เขมันตา มุ่งเขมัน ขมวนปลา ฑะ

๑ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่ กง ได้คำใช้ ๕ คำ คือ ขมั้งธ
 ขมั้งตา เครื่องเขมง ควันโขมง หัวขมอง ฑะ

๑ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่ กก ได้คำใช้ ๒ คำ คือ ขมกขมา
 ขมุกกะมอม ฑะ

๑ ตัว (ข) นำตัว (ม) แม่ กต ได้คำใช้ ๔ คำ คือ ขมุดขมิด
 เขมดกตา ฝัโขมต มุ่นขมวต ฑะ

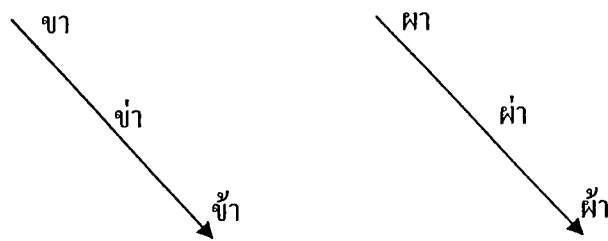
ในแบบเรียนภาษาไทยชุดมูลบทบรรพกิจมีการยกตัวอย่างการใช้อักษรควบอักษรนำ อย่าง
 ชัด เจนและค่อนข้างเป็นระบบ แตกต่างจากแบบเรียนเล่มอื่นๆที่มีความสับสน ตัวอย่างในการแจก
 ถูก ไม่ครบถ้วน ขาดหาย และบางครั้งยกตัวอย่างแต่มิได้อธิบายถึงสิ่งที่ยกตัวอย่างแต่อย่างใด

3.1.3 การแจกลูกและการผันอักษร

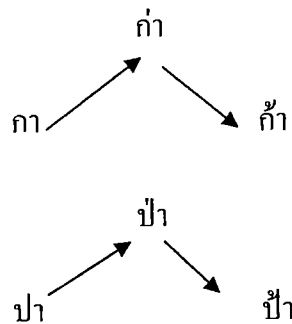
การผันอักษร คือ การเปลี่ยนเสียงพยางค์ ตามเสียงวรรณยุกต์ ในจินตตามณีกำหนดไว้ว่า อักษรทุกหมู่จะผัน ได้ตัวละคร 3 คำ รูปวรรณยุกต์กำกับ 2 รูป วิธีผันอักษรหมู่ในจินตตามณีนี้นี้คือ

1. การผันคำในแม่ ก กา

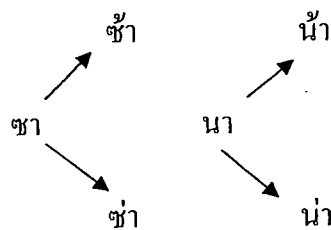
อักษรสูง 11 แม่ให้อ่านสูงแล้วลดลงตามไม้เอก ไม้โท ดังนี้

อักษรกลาง 9 แม่ อ่านแบบเป็นรูปจั่ว คือ คำต้นให้อ่านเป็นคำกลาง แล้วอ่านขึ้นเมื่อมีรูปวรรณยุกต์เอก และอ่านลงเมื่อมีวรรณยุกต์โท กำกับ

ส่วนอักษรกลางเสียงก้อง 24 ตัว คำต้นให้อ่านเป็นคำกลาง อ่านเสียงทุ้มลงเมื่อมีรูปวรรณยุกต์เอก แล้วอ่านสูงขึ้น เมื่อมีรูปวรรณยุกต์โท ดังนี้

การผันคำเป็นที่มีตัวสะกด จินตตามณีกำหนดให้อ่านเพียงเสียงเดียวตามตัวสูงต่ำ และผันเป็นสามคำตาม ไม้เอก ไม้โท ที่กำกับนั้น การผันคำที่มีตัวสะกดของคำตายไม่มี

การผันคำเป็นที่มีตัวสะกด จินตามณีกำหนดให้อ่านเพียงเสียงเดียวตามตัวสูงต่ำ และผันเป็นสามคำตามไม้เอก ไม้โท ที่กำกับนั้น การผันคำที่มีตัวสะกดของคำตายไม่มี กฎเกณฑ์การผันคำตาย มีเพียงกล่าวว่า อักษร 15 เหล่านี้ คือ กิ กี่ กุ กระ กค กด กบ เกียะ เกือะ เกอะ กัวะ เกะ แกะ โกะ เกาะ เป็นคำตาย

ตัวอย่าง

๒๐

อักษรเสียงกลาง ๒๔ ตัว อันเกิดจาก ๘ ตัวนี้
ตัวก้องคำให้อ่านหุ้มลงที่ ๔ ตัว คือ กิ กี่ กุ กระ
ก ค กิ กี่ กุ เก แก ไค โค เค คำ
กิ กี่ กุ กระ

ผันอักษร

อักษรเหล่านี้ดูเหมือนกับ ก ง ข ฆ นั้นจริงหม่น
อักษรทั้งหลายนี้ให้อ่านผันออกไปต่อ ๓ คำ ซึ่งแยกมา
ทั้งปวงนั้นเป็นคำต้นสกดไม้ค้อมหางจู้(๑) แม่นั้นเป็นคำ

กลาง สกดไม้โทลงตรงรูป ขอ นั้นเป็นคำปลาย

อักษรเสียงสูง ๑๑ แม่นั้น คำต้นให้อ่านสูงแล้วลดลง
ไปตามที่ไม้เอกไม้โทนั้น ซา ฉา ฉา ผา ส่า ทา
ซัว ฉัว ฉัว ผัว สัว ห่า
ซัว ฉัว ผัว สัว ส่า ห่า

อักษรกลาง ๘ แม่นั้นคือ ก ฎ ฎ ฐ ฒ ป ษ นั้น
คำต้นให้อ่านเป็นคำกลางแล้วจึงอ่านขึ้นไปตามไม้เอก แล้ว
ลงไปตามไม้โท ดังรูปจวนนี้

ภา ก้า จ้า คำ คำ ป้า
ภา ก้า จ้า คำ คำ คำ คำ คำ ป้า บ้า

(๑) หมายถึงไม้เอก

๒๑

อักษรเสียงกลางก้องคำ ๒๔ ตัวนี้ คำต้นให้อ่านเป็นกลาง
คำ ้ง

แล้วอ่านหุ้มลงแล้วอ่านสูงขึ้นไปตามไม้เอกไม้โท คำ ้ง
คำ ้ง

ซ้า ท้า น้า พ้า พ้า

ซา ทา นา พา พา

ซัว ทัว นัว พัว พัว

มัว ยัว วัว ลัว วัว

มา ยา วา ลา วา

มา ย่า ว้า ล้า ว้า

ซ้า

ซา

ซา

เมื่อแจกควบกันเป็นประโยคโดยใจหาวโลกย(๑) ให้อ่าน

กสิ กสิ ทวิ

อ่านตามตัวต้นดังนี้ กล กลา กสิ กว กวา กวิ ทวิ ทวา ทวิ

ถยิ ถยิ ทวิ ทลิลิ ทนิ

ถย ถยา ถยิ ทว ทวา ทวี ทล ทลา ทลิลิ ทน ทนา ทนิ

(๑) หมายถึงว่าผันอักษรกล้า

ประถม ก กา

ประถม ก กาแบบเรียนเล่มนี้จะแจกลูกอักษรทุกตัว เริ่มตั้งแต่ ก ถึง ฮ ครบทุก
มาตรา เมื่อจบการแจกลูกในแต่ละมาตราจะมี คำกลอนสอนอ่านเทียบไว้ให้แก่ผู้เรียนเสมอ

ตัวอย่างการแจกลูกตัวอักษรในแม่ กน

๒๖

แม่กน

กน	กั้น	กวน	กิน	กิน	กิน	กิน	กุน	กุน	เกน	แกน
โกน	กอน	กวน	เกียน	เกียน	เกียน					
จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					
ชน	ชนัน	ชวน	ชิน	ชิน	ชิน	ชนัน	ชนุน	ชนุน	ชนน	ชนน
โชน	ชอน	ชวน	เชียน	เชียน	เชียน					
จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					
จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					
จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					
จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					

๒๗

จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					
จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					
จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					
จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					
จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					
จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					
จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					
จน	จัน	จวน	จิน	จิน	จิน	จัน	จุน	จุน	เจน	แจน
โจน	จอน	จวน	เจียน	เจียน	เจียน					

ตัวอย่างคำกลอนสอนอ่านเทียบ ในแม่ กน

๓๐

หน หัน นาน หิน หิน หิน หิน หุน หุน เพน แพน
 โทน หอบ หวน เขียน เขียน เขียน
 ฟน หัน ฟาน หิน หิน หิน หิน หุน หุน เพน แพน
 โพน ฟอน ฟวน เขียน เขียน เขียน
 วน อัน ขวน อิน อิน อิน อิน อุน อุน เอน แอน
 โอน ออน ขวน เขียน เขียน เอิน
 ชน ชัน ชาน ชิน ชิน ชิน ชิน ชุน ชุน เชน แชน
 โชน อชน ขวน เขียน เขียน เอิน

จบแม่กน

๓๑

เรื่อง กน

อ่านกนจนสิ้นคำ	ใช้เพียรจนเหมือนคำกน
แม่อ่านอย่างจง	นำอย่างปนกะกนนั้น
หมื่นเวียนเพียรอุส่าห์	ให้รู้วาทะพิน
เมื่คฝนบจนสวรรคต	แลพระจันทร์ดาวเคียง
คนดูวอแถมรวมอญ	อยู่นครพินแสนหมื่น
ชวนกันหมื่นศักดิ์	คนแก่ก้นไปซื้อหมื่น
๑ จนมีเงินทองใช้	โศกพนาใหม่ดาวเคียงชั้น
กระโตกซ้อนกระบัน	เขียนหน้ามันแลน้ำกาล
๒ บ้านเวอนเกลื่อนผ้าผ่อน	มีที่นอนหมอนมุ้งมาน
เคหาผ่ากระทาน	พินออกชานสากเคียน
๓ เป็นเจ้าคุณมีบุญอัน	มีผู้คนใช้เสมีอ
เป็นกนหมื่นเล่าเวียน	ให้ภาคเพียรเขียนทุกคน
๔ คนพาลสติदानโง่	เป็นกนโซ่เคียนดนา
ชอทานทำนเลียงกัน	เคียนกันกันชุกชุนไป
๕ เรือกสวนหมื่นพวนทิน	กันกระกนแถหงอนไก่
เถาว์ลิซันพินไม้	แลบ้านใหม่ไม้แก่นจันทน์
๖ ก้นชุนแลเสนโตก	แลคั่นไม้กแลไม้หมัน
กุนบอนแลเผือกมัน	ไม้มันคั้นลูกกระท้อน
๗ ลูกอินแลลิ้นจี่	สารก็มีกสร
พิศุขยี่สุนช้อน	แลไม้ก้อนไม้ท่อนโน้น

๑๑๐

๑ จะว่าแก๊งประจกตอน จะซ้อนจะซ้ำคำไซ	เรียงตัวรืตอน
๑ จะแถมก่กตอนตอนใน จงให้มีใจใคร่คววญ	หย่างอื่นขึ้นไป
๑ หนึ่งสี่สี่ในจำนวน ประมาณไว้ให้แม่นอย่า	ประมาณชะบวร
๑ แก่ ก จ น ช จงจรี แจ้งท้าววิฑิตทาง	๔๔ คำ
๑ แบ่งบันบั้นเป็นใครางที่ จระวางไว้ลงจงพิง	ก็สูงที่กลาง
๑ ชะ-ล-ฐิต ทั้ง ตอนสั่งว่าสูงต่ำเพียง	ผ ๘ ทานหวัง
๑ ส ศ ช ทั้ง ท ที่ เรียง ให้เสียงก็สูงเหมือนกัน	๑๑ สำเนียง ^(๑)
๑ ถ้าได้ "สองถัน" ให้ผ่นช่องทางโกควร	อาจารย์ท่านสรรก
๑ ที่ " ชู " หันทวน	๑๑ จำนวน
ใคร่คววญจงก็ทาง	
๑ เขียนไว้ให้ครูพลง ^(๒) คำกลวงนั้นตั้งแก่ ก	ชี้ไว้จิวาง

(๑) บางฉบับว่าสี่สี่ง ๑๑ คำพิศ
(๒) บางฉบับว่าให้ครูพลง

๑๑๑

๑ ทั้ง จ.ญ.ฎ ก ก ก็กล้วนแก่ก้วง	บ ป แล อ
๑ ถ้าได้มี " ส ย่านสั่งเสียงกว่าหน้าหลัง	จำกลางหนึ่งจ
๑ ว่า ก ที่ จงพิง จงตั้งศกศิริ	กลางสั่งเสียงกั
๑ พันสูงแกลงพียงคำ ^(๑) ถือคำ ก ค พ ง	๒๔ คำ
๑ ช ช ญ ฎ ฑ พ ฟ ฎ ม เถียงแอง	ณ ท ธ น
๑ ข ร ล ว เรียงรอง ทั้งมองกวันนิกร	พ อ ทั้งสอง
๑ ผวนผ่นหันให้ชูงอน อันซ้อนอันชุกควร	เช่นจากฤษร
๑ คือ ก ที่ ผันผวน ระบวรควรจำใส่ใจ	จงให้ใคร่คววญ
๑ คำทำจงจัวคำไซ จะใช้ให้สูงต่ำเนื่อง	จะเขียนอันโก

(๑) บางฉบับว่า สันสูง..... ๒๔ คำ

ประถมมาลาเป็นแบบเรียนที่ไม่มีการแจกลูกเหมือนประถม ก กา แต่มีการผันอักษรไว้พอเป็นตัวอย่างอยู่บ้างในคำกลอนมาตรา แม่กง

แบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจ

มูลบทบรรพกิจแจกลูกตัวอักษรครบทุกมาตรา เรียบเรียงเป็นระบบที่ดีมาก เรียงตามหมู่ สูง กลาง ต่ำ ชัดเจนกว่าแบบเรียนเล่มอื่นๆ

ตัวอย่าง

๘

๑ อักษรสูง ๑๑ ตัวนี้ เอาสระประสมเข้า แล้วออกเสียงตามสระเป็นแม่ ก กา ดังนี้

ข	ขา	ขิ	ขี	ขุ	ขู	เข	เขย	ไข	ไข	โไข	เข	ขำ	จะ
ฃ	ฃา	ฃิ	ฃี	ฃุ	ฃู	เข	เขย	ไข	ไข	โไข	เข	ขำ	จะ
ฅ	ฅา	ฅิ	ฅี	ฅุ	ฅู	เห	เหย	ไเ	ไเ	โเ	เห	หำ	จะ
ฐ	ฐา	ฐิ	ฐี	ฐุ	ฐู	เฐ	เฐย	ไเฐ	ไเฐ	โเฐ	เฐ	หำ	จะ
ณ	ณา	ณิ	ณี	ณุ	ณู	เณ	เณย	ไเณ	ไเณ	โเณ	เณ	หำ	จะ
ด	ดา	ดิ	ดี	ดู	ดู	เด	เดย	ไเด	ไเด	โเด	เด	หำ	จะ
ต	ตา	ติ	ตี	ตุ	ตู	เต	เตย	ไเต	ไเต	โเต	เต	หำ	จะ
ถ	ธา	ถิ	ถี	ถุ	ถู	เท	เทย	ไเท	ไเท	โเท	เท	หำ	จะ
ท	ทา	ทิ	ตี	ตุ	ตู	เต	เตย	ไเต	ไเต	โเต	เต	หำ	จะ
ห	หา	หิ	ฮี	หุ	หู	เห	เหย	ไเห	ไเห	โเห	เห	หำ	จะ

๑ อักษรสูง ๑๑ ซึ่งแยกออกเป็นแม่ ก กา นั้น ต้นด้วยไม้ ๑ ๒ ตัวหนึ่งเป็น ๓ คำ เว้นแต่คำตาบ ๔ ตัว ก็คือ ขิ ขี ขุ จะ นอกนั้นฝนดังรูปทางโค ดังนี้

๑	ข	ขา	ขิ	ขี	ขุ	ขู	เข
	ขุ	ขำ	ขุ	ขุ	ขุ	ขุ	เข
	ขุ	ขำ	ขุ	ขุ	ขุ	ขุ	เข

๑. ต้นรูปทางโค หักอ่านสระของกลาง เช่น ข ขิ ขี

๑ อักษรกลาง ๕ ตัวนั้น เอาสระประสมเข้าเล่าออกเสียงตาม
สระเป็นแม่ ก กา ดังนี้

ก	กา	กิ	กึ	กึ	กึ	กึ	กึ	เก	แก	ไก	ไ	โก	เกา	กำ	กะ
จ	จา	จิ	จึ	จึ	จึ	จึ	จึ	เจ	แจ	ใจ	ไ	โจ	จោ	จำ	จะ
ฉ	ชา	ชิ	ชึ	ชึ	ชึ	ชึ	ชึ	เช	แช	ไช	ไ	โช	ชោ	จำ	ชะ
ด	ดา	ดิ	ดึ	ดึ	ดึ	ดึ	ดึ	เด	แด	ได	ไ	โด	เดา	ดำ	คะ
ต	ตา	ติ	ตึ	ตึ	ตึ	ตึ	ตึ	เต	แต	ไต	ไ	โต	เตา	ดำ	คะ
บ	บา	บิ	บึ	บึ	บึ	บึ	บึ	เบ	แบ	ไบ	ไ	โบ	เบา	บำ	บะ
ป	ปา	ปิ	ปึ	ปึ	ปึ	ปึ	ปึ	เป	แป	ไพ	ไ	โป	เบา	บำ	ปะ
อ	อา	อึ	อึ	อึ	อึ	อึ	อึ	เอ	แอ	ไอ	ไ	โอ	เอา	อำ	อะ

อักษรกลาง ๕ ตัวแยกออกเป็นแม่ ก กา นั้น พันด้วยไม้
๑๗๗ + ๕ คำ เว้นแต่ กิ กึ กุ กะ คำตายพันไม่ได้
นอกนั้นพันดังนี้

	กั	กั	กั		ก่า	ก่า	ก่า		กึ	กึ	กึ		กึ	กึ	กึ
๑	กั	กั			ก่า	ก่า			กึ	กึ	กึ		กึ	กึ	กึ
	กึ	กึ	กึ		เก	เก	เก		แก	แก	แก		ไก	ไก	ไก
	กึ	กึ	กึ		เก	เก			แก	แก			ไก	ไก	
	ไก	ไก	ไก		เก	เก	เก		เก	เก	เก		ก่า	ก่า	ก่า
	ไก	ไก			โก	โก			เก	เก			ก่า	ก่า	กะ

๑๔

ปี่ ปี้ ป๋ ป้า ป้ำ ป๋า ป๋ี่ ปี้ ป๋ี่ ป๋ี่ ปี้ ป๋ี่
 ๑ ป ๒ ปา ป่า ปี่ ปี้ ป๋ี่ ปี้
 ปู้ ปู่ ปุ๋ เป้ เป๊ เป๋ เป้ เป๊ เป๋ ไป๋ ไป๊ ไป๋
 ปุ่ ปู๋ ปุ๋ เป เป้ เป เป้ ไป ไป้
 ไร่ รั้ รั๋ ไร้ ไร๊ ไร๋ ร่า ร้ำ ร๋า ร่า ร้ำ ร๋า
 ไร ไร๋ ไร ไร๋ ร่า ร่า ร่า ร่า

อี่ อี้ อ๋ อ้า อ้ำ อ๋า อ๋ี่ อี้ อ๋ี่ อ๋ี่ อี้ อ๋ี่
 ๑ อ อ๋ อ่า อ้ำ อ๋ี่ อี้ อ๋ี่ อี้
 อู้ อู่ อุ๋ เอ้ เอ๊ เอ๋ เอ้ เอ๊ เอ๋ ไ้อ์ ไอ๊ ไอิ๋
 อู่ อู๋ อู๋ เอ เอ้ เอ เอ้ ไอ ไอ้
 ไ้อ์ ไอิ๋ ไ้อ์ ไอิ๋ เอ้า เอ้ำ เอ๋า อ่า อ้ำ อ๋า
 ไอ ไอ๋ ไอ ไอ๋ เอ้า เอ้า อ่า อ่า

๑ อักษรคำ ๒๔ ตัว เอาสระประสมเข้าแล้วออกเสียงตามสระ
 เป็นแม่ ก กา ดังนี้ ฯ
 ค กา คิ คี คึ คุ คุ เค แคะ ไค ไค โค เคา คำ คะ
 ศ ตา ศิ ศี ศึ ศุ ศุ เต แตะ ไต ไต โต เตา คำ ตะ
 ฆ ฆา ฆิ ฆี ฆึ ฆุ ฆุ เข แหะ ไฆ ไฆ โฆ เฆา ฆำ ฆะ
 ง งา งิ งี งึ งุ งุ เง แงะ ไง ไง โง เเงา งำ งะ
 ช ชา ชิ ชี ชึ ชุ ชุ เช แชะ ไช ไช โช เชา ชำ ชะ

๓๑

แค้น แค้น โคน โคน คอน คอน ควน ควน เคียน เคียน
 แค้น โคน คอน ควน เคียน
 เคียน เคียน เคียน เคียน เคียน เคียน
 เคียน เคียน เคียน

๑ ยังอีก ๒๓ อักษร ฝัอย่างนี้เหมือนกัน ๖๕

อักษรใช้สกดในแม่กน ๖ อักษร คือ ญ ณ น ร ล พ

๑ ค่อนไปคำกลอนสำหรับอ่านเทียบในแม่กน ๖๕

๑ สร้างคนางค์ ๒๘ ๑ ขึ้นใหม่ในกน ก กาว่าปน ระคนกันไป
 ๑ เอ็นคฤธร มาอนในไพร มดเขตคั่นไพร แทนไพชยนต์สุวรรณ
 ๑ ส่วนสุมาลี วันทาสามี เทวอยู่งาน เฝ้าอยู่ดูแล เหมือน
 แต่ก่อนกาล ให้พระภูบาล ส้าราญวิญญา ๑ พระชวณนนวนอน
 เชิญใจไม้ขอน เหมือนหมอนแม่นา ภูธรสอนมนต์ ให้ปั้นภาวนา
 เย็นคำร่ำว่า ก้นป่าไภยพาล ๑ วันนั้นจันทร มีดารากร
 เป็นบริวาร เห็นสันดินฟ้า ในป่าท่าธาร มาลีคลบาน ไปก้านอรชร
 ๑ เย็นฉ้านาฟ้า ชนชะงะกา วายพาจร สาระพรรณจันอิน
 รนกลนเกสร แตนค้ครอน ว่าว่อนเวียงระวัน ๑ จันทร
 คลาเคลอน กระจวนไพรไก่อเอน เตอนเพื่อนขานขัน ปู่เจ้าเขาเงิน
 กู้เกริ่นหากัน สิ้นธพุดัน ครนครันหวนไหว ๑ พระพันตนนอน
 ไกลพระนคร สะทอนตอนฤไทย ๑ เจ้าศรีสุริยบน ขันพันเมรุไกร
 มีกำมัจไป ในป่าอรัญ ๖๕

๑ ขบแม่กนเท่านั้น ๖๕

3.1.5 วรรณยุกต์

วรรณยุกต์ในแบบเรียนภาษาไทยโบราณจะมีวรรณยุกต์จำนวน 5 เสียงได้แก่ เสียงสามัญ เสียงเอก เสียงโท เสียงตรีและเสียงจัตวา ในส่วนของเรื่องพยัญชนะจะมีการอธิบายการผันวรรณยุกต์ตามตัวอักษร ซึ่งเครื่องหมายวรรณยุกต์คือ

วรรณยุกต์เอก คือ ˊ

วรรณยุกต์โท คือ ˋ

วรรณยุกต์ตรี คือ ˊˋ

วรรณยุกต์จัตวา คือ ˊˋˋ

วรรณยุกต์ตรีและจัตวานั้นไม่น่าจะมีก่อน พ.ศ. 2231 ซึ่งตรงกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หากแต่น่าจะอยู่ในช่วง พ.ศ. 2231 -2275 พ.ศ. 2275 นี้เป็นสมัยของสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ ในสมัยนี้ตัวเขียนทั้งหมดใกล้เคียงกับสมัยปัจจุบันมากที่สุด

ตัวอย่าง วรรณยุกต์ในจินตมณีฉบับพระโหราธิบดี

๑ ๒ ๓ ๔ + ๕
พนท
ใ ใ ไ้ โดยจิน
คือว่าทาร์นนผู้

ขอบุรี
ดาแมน
ฉลาดแต่เมธา ๕

ตัวอย่างในประอม ก กา

๑ เลข ๕ นี้เรียกว่าไม้ตรี สำหรับใช้ในอักษรกลางเป็นแม่ กค กต: กข แลอักษรตายมีกะเป็นต้น ไม้ตรี ๕ นั้นบังคับให้สำเนียงคำที่อยู่เบื้องบนนั้นเป็นสำคัญ แลลงให้เสียงสั้นแลสูงชันน้อยหนึ่ง อย่างนี้ว่า

แจก	เด็ก	โต๊ะ	ก๊ก	
เจก	เดก	โต๊ะ	กก	เป็นต้น

หากาบาท ๕ นี้เรียกว่าไม้จัตวา บังคับให้สำเนียงคำที่อยู่เบื้องบนเป็นสำคัญนั้น แลลงให้เสียงสูงเสมอกำพวกอักษรสูงอย่างนี้ว่า

3.1.6 การสอนการแต่งคำประพันธ์ต่างๆ

แบบเรียนจินตมณีมีเนื้อหาในการแต่งคำให้ไพเราะตามชนิดของคำประพันธ์ แต่อย่างไรก็ตาม โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ที่ใช้ในหนังสือจินตมณีมีความหมายไม่ตรงกับความหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน การกล่าวถึงคำประพันธ์ประเภทต่างๆมีดังนี้

โคลง เป็นส่วนสำคัญที่สุดของส่วนที่ว่าด้วยฉันทลักษณ์ ในเนื้อหา มีโคลงตัวอย่างอยู่หลายชนิด เช่น โคลงลาว โคลงโบราณ แต่อย่างไรก็ตามในจินตมณีไม่มีส่วนใดที่กล่าวถึงโคลงต้นเอาไว้เลย และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง โคลงสี่สุภาพมีรายละเอียดมาก มีเนื้อหาที่สมบูรณ์ ประกอบไปด้วยแผนผัง โคลงตัวอย่าง และคณะของโคลง มีคำอธิบายเป็น โคลงสี่สุภาพที่ชัดเจน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่าง

๓๔

ฉิว มัจจุทำสภาพโคลง ให้ดูกฎระบวงคั้งนี้

ฉิมเกล้าสาวภาพแก้ว(๑) กรองสนธิ

จันทรมณฑลกล สัตถัน

พระสุริยเสด็จชล เจ็ดแห่ง

แสดงว่าคว โคลงฉ้วน เกษสวียมี่สอง(๒) ฯ

(๑) บางฉบับว่า...สมณฑลแก้ว...
(๒) บางฉบับมีจุดขึ้นคำลาวี่

นวกาโว ทสกาโว

๑) ฉิมเกล้าสาวภาพแก้ว กรองสนธิ

จตุตถิ จันทรมณฑล

จันทรมณฑลกล สัตถัน

สุวิโย สตุตถณูเจว

สุริยเสด็จชล เจ็ดแห่ง

๓๕

ทวาทิงสผลโท ภเวย

แสดงว่าพระโคลงฉ้วน เกษสวียมี่สอง ฯ

โคลงควัอย่าง

๑) เสียงฎาเสียงเล่าข้าง อันใด พี่เอย

เสียงย่อมยอศไทร ทิวเกล้า

สองเชื้อพี่ทมิไทร สมนัน ฎาพี่

สองพิศเคงธา ย้ำได้ตามเมื่อ(๑)

โคลงอธิบาย

๑) ให้ปลายบทเถกั้น มาพัด

ทวาทิงสผลโทจัน ขอมพว้อง

บทสามศุเจ้าเวทัก ในที่ เบญจนา

ปลายแห่งบทสองคั้ง ท้าบทหลัง(๒) ฯ

(๑) จากลิตระระล

(๒) บางฉบับว่า

บทโทที่หัวคัก ขอมคสัง

บทตรีเฮามาชัค สุตแห่ง เบญจนา

ปลายบทสองมาคั้ง

และบางฉบับมีอีกโคลงหนึ่งว่า

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงโคลงอื่นๆทั่วไปเช่น โคลงจัตวาทัณฑ์ โคลงตรีพิพิธภณท์ โคลงวิวิธมาลี โคลงบาทกฤษร

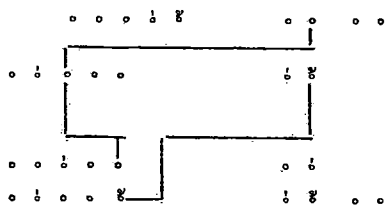
ตัวอย่าง

๑๐๘

โคลง ๓

- ๑ โคลงกำหนดหนึ่งนาม คือโคลงสามสี่ป้า
- เสนอนันท์พิศประคิษช้าง โยษฐเขื่อนเดือนเขมมา
- ๒ เบวมกระมตฤๅตี จินตะกระวีทัตผู้
- โคตั้งซึ่งไม้ไผ่ วิกฤฎาจน จิตรนาฯ

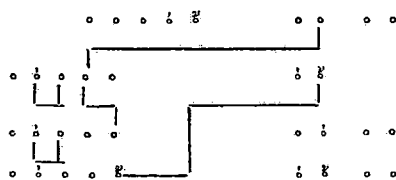
โคลงตรีพิพิธภณ

- ๑ โคลงหย่างวางฉบับตั้ง นามมี
- คือชื่อศรีพิพิธภณ พากยไฉ
- ปวงปราชฉลาดวาที เซตงลักษณะ นมา
- กตชนรบัที่สามใช้ แต่เมืองมทสอง ฯ

๑๐๘

โคลงจัตวาทัณฑ์

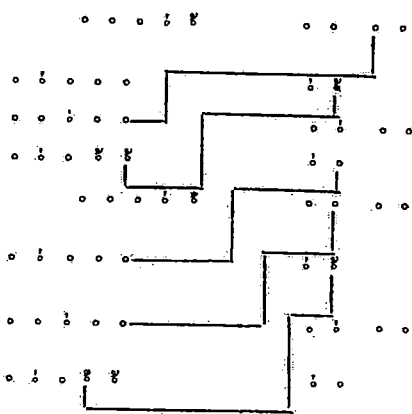
- ๑ โคลงหนึ่งนามแจ้งจัต วาทัณฑ์ ธิฤๅ
- บงคัมกับกันสะแดง อย่างพ้อง
- ชบวบบแบบเขมยลผรว แฉกษณค ธินเซย
- พิศมทสองคคอง ท่านท้ายบทปดม ฯ

รายคน

- ๑ ศรีสวัสดิวัฒนวิจิตร ขวสดีโลกย์เสง เฟื่องฟูภูมิ
- มณฑล สกแผ่นดินภ สบพิลย์สยาม รามนรินทร์ภิญโญยศ
- ปรากฏกระเคื่อง เบื้องปราชปริชาชาญ ขนคุณทวักศทิศ
- ขจรจ่าง ภาตะระหลอทัพาลัน แผลงธวา ฯ

๑๑๐

โคลงวิวิธมณี

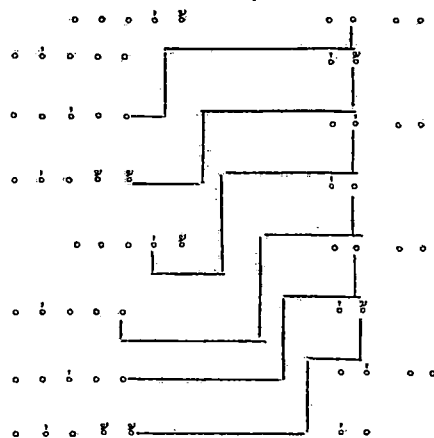

- ๑ เขตกลโคลงอย่างคั่น บรรยาย
เสนธธวิวิธมณี	เล่ห์
ปวงปราชที่วาททยหลาย	นิพนธ์เล่น เทอญหอด
ขลยขมบัพันช	เข่นแดง

๑๑๑

๑ เป็นธกรณ์แก้วก้อง	กายกระวี ชาติเฮย
ธาคมไฮโธภายแสง	สว่างหล้า
เดกองกรรยติเกรอนธรณ	ทุกแห่ง หลานา
ภาทวณดินฟ้าฟุ้ง	เฟื่องคุณ

โคลงบาทกฤษพร

ส่วน โคลงกลบท ในหนังสือจินดามณีนี้ผู้ประพันธ์ต้องการแต่งให้มีความพิเศษ แตกต่างไปจากปกติ อาจจะเพื่อแสดงความสามารถ หรือทดสอบความสามารถของผู้อ่าน กลบทในจินดามณีเป็นกลบทที่มีกฎเกณฑ์แน่นอน บางบทสามารถอ่านเข้าใจได้ง่าย บางบทอาจจะต้องศึกษา เพราะมีกลวิธีการอ่าน โดยเฉพาะ เช่น ไทยนับสาม ไทยนับห้า ไทยหลง ฤทธิแปลงสาร

ตัวอย่าง

๘๒

สุนัขข่าไทรย (ตัวหน้า) ไตรมคชาษร (ตัวกลาง)
 ารกษัตริ (ตัวหลัง) สวัสดิ์ลิตา วาจาเลศ (ลากข้าง)
 วิเศษอัญมณ สุขงคภาพ เอลาพลัก ชักษรสุญ คุณนบ
 พจนเอก เลศบักษี

๑. สุนัขข่าไทรยต้น ศุภอรวง
 ไตรมคชาษรสวัสดิ์ ถักไม้
 สุนัขนบรกษัตริ เสาวภาคย
 สวัสดิ์ลิตาคือไม้ ผัดไม้เห็นแสดง

๑. วาจาเลศลากข้าง บรยวิล
 วิเศษอัญมณพิน พจนไม้^(๑)
 สุขงคภาพนิน บลมาท
 ส่วนเอลาพลักไม้ คอไม้ทั้งมวน

๑. บรวรพิพิทสวัสดิ์หน้า คักษร
 บัตขมาสาอาว ถักถ้อย
 ปฤษคาณสุสนว โดยศัพท์
 มหันตลิตาสวัสดิ์ย สัมไม้มีคบน ๖

(๑) บางฉบับว่า...สุไว้

๘๓

๑. วาเชรมหัตไธ ชยาตงล
 วิจิตรคังพล พินเท
 อุตังคปวเทกถ อัมชานู
 เอกนกุลนั้ มพไมหลายพวรรณ ๖

๑. สูยสดตยแจ้ง โดยยล
 ปรัคหพิเศกถล ถักถ้อย
 เสกจโรพล. พิเศก
 ไทวรไวยหากชอ้ง สัมไม้ไคยนาม ๖

ไทยนับ ๓

เวรเฮตยเตศุงเกดสาอสิระคงสัถิ รนมคคากพพรพิรัค
 พอพาง
 มโรโกฏทกนยนิระหัลลคค เลวินปงเนวปม่อนนง-
 เววชทิมงหม

ไทยนับ ๔

รกวจอัญ โบกทอโคจยล ไย ธีตปทเนนลลชีวเนทอนสแย
 ท้าววีรลัจำนนอรวาเชน ถคยณลิตวิยาคนฤถักถูกถ
 หน้า ๖

๘๔

ไทยหลง

๑. คสัจงลสทาบตีหมี งภูถาร
 โทตทหนลิวางลาต งลาทเงว้า
 ผบชตทพรขมาต วลลผูด
 มงอปลังเงวเจ้า ขาเนจลคียงว ๖

๑. หังวลลลววลลทท วังสวัสดิ์
 สติถาตาลีสนิต แน๊กไล่
 จทวงร ไชวกลลิต เม้าตทท
 ริทโมอวกพยกไธ หายหากมตผล

ฤกษ์แปลงสาร

๑. ลิตริคคิครเทไ้ ฤนลมา
 งฟัดินวทวชวสา มุ่หน้าท
 รวมาททพรสนดา งงยลคังยล
 มคาคยฤครนจพจ้า นนเชอชเมไ้

๑. กอชรวณชกถันวลั้ งลพเลพา
 อธิษฎาจุลปแรวสา บสิ่วไ้
 คลณนยลปเนยทเนอถกกวา ยลากบลัก
 นลททเหล่าเบตไ้ นอ้านลทเนเปเมก

๘๕

๑. กบเล็วสำเวจเว็อง มังคัม
 จันตามู้นฉมัม บอดแจ้ง
 หนึ่งค้อถักขมัมท สงเวป
 ทังจุดโตไ้ทอนแกล้ง กล้ววไวโปนคว ๖

๑. หนึ่งค้อถักขระต้น งาวแดง
 ทังจ้านนกแกกแจง ถักถ้วน
 ไทเอกอนกแจกสง โดยเสค
 ฤคโตกาพยกลอนลฉวัน เลิศลาพิงเรียน ๖

๑. หนึ่งถักษรเล็กฉวัน ฤกลัม
 ทังทุกสาวพระสตับ มากถ้อย
 อักสุนัชวไศรยสรัม สวรสับ
 หนึ่งบรวรพิพิทสร้อย สรวีพรอ้งเปนกล ๖

๑. ถักษรไ้ทนมแกล้ง เป็ตยณลิต
 ไทหลงสงไสยชวรด ยิงพัน
 ฤกษ์แปลงสารสวัสดิ์ สนมเทท
 สัมภักคิริกชากถัน เล่ห์ลักำบง ๖

ในจินตคามณีให้ความสำคัญโดยระบุหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคำครุ ลหุ ไว้อย่างชัดเจน แม้ว่า กวีในสมัยโบราณจะไม่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับคำครุ ลหุมากนัก เช่น

“ นัยหนึ่งลหุ ๑๔ คือ อะ อิ อี อุ ฤ ฦ เอียะ เออะ อัวะ เอะ โอะ เอาะ แล อำ นั้นสังสกฤต
เอาเปลลหุด้วยแล “

นอกจากนี้จินตคามณีใช้คณะเป็นหลักในการบอกกำหนดของฉันทลักษณ์ต่างๆ เช่น ต ค ช ครุ ๒ ๓ พิแล ต คณะสอง ช คณะหนึ่ง แลครุสองอยู่ดับกันดังนี้ชื่อ อินทรวีเชียรฉันท และตามด้วยการให้ตัวอย่างประกอบคำอธิบาย เรื่องการจัดวรรคและสัมผัส

3.2 ลักษณะการเรียนการสอน

จินตคามณี

การเรียนการสอนในจินตคามณี ต้องการให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนมีความรู้ลึกซึ้ง มากกว่าที่จะมุ่งเพื่ออ่านออกหรือเขียนได้เท่านั้น ในจินตคามณีมีการสอนอักษรวิธีโดยละเอียด ยังมีการสอนคำที่มาจากภาษาต่างประเทศต่างๆ ที่ปรากฏในประเทศไทยในขณะนั้น คือเรียนตะเลงพากย์ (ภาษามอญ) กัมพูชพากย์ (ภาษาเขมร) สิงหลพากย์ (บาลี) พุกามพากย์ (ภาษาพม่า) หริภุญชัยพากย์ (ภาษาไทยฝ่ายเหนือ) นอกจากนี้ยังมีการแสดงดุลยพจน์ต่างๆ หรือวิธีวิจิตรภาพ เช่นอธิบายเรื่อง คำกู่ คำพ้องอย่างละเอียด มีการสอนการแต่งบทประพันธ์ด้วยฉันทลักษณ์ต่างๆ ทั้ง โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย กลบทต่างๆ อย่างละเอียด มีตัวอย่างประกอบเพื่อความเข้าใจของผู้เรียน ส่วนในจินตคามณี เล่มของกรมหลวงวงษาธิราชสนิท ได้สอนเรื่องความแตกต่างของ ศ ม ส เรื่องการใช้ไม้มีวน 20 คำ การสอนรหัสลับโดยอักษรไทยวิธีต่างๆ เช่น อักษรเลข สารลั่น ไทยนับ ไทยหลง ฤทธิแปลงสาร

หนังสือแบบเรียนภาษาไทยเล่มอื่นๆที่แต่งภายหลังยังยึดจินตคามณีเป็นแม่แบบ มีเนื้อความทำนองเดียวกับจินตคามณีทั้งสิ้น โดยจะแบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วนที่สอน อักษรวิธีภาษาไทย ความแตกต่างของการใช้ไม้มีวน ฉันทลักษณ์ต่างๆเช่นกัน ทั้งนี้เนื้อหาส่วนใดจะมีรายละเอียดมากน้อยคงขึ้นอยู่กับผู้แต่งเป็นสำคัญ

ประถม ก กา

เนื้อหาที่สอนในประถม ก กา แบ่งออกได้อย่างชัดเจน ดังนี้

1. การกล่าววามัศการครูบาอาจารย์ จะมีบทไหว้ครู แสดงธรรมเนียมไทยที่จะศึกษาเล่าเรียนสิ่งใด จะมีการไหว้ครู
2. คำกลอนแม่ กน กล่าวถึงวิธีการเรียนหนังสือ
3. คำกลอนแม่ กบ ว่าด้วยความคารวะ ยินดีต่อการเรียน
4. คำกลอนแม่ กค ว่าด้วย อักษรวิธีหนังสือไทยโดยสังเขป
5. คำกลอนแม่ กง ว่าด้วยการหาครู และวิชาการ
6. คำกลอนแม่ กด ว่าด้วยวิธีปฏิบัติให้ครูชอบ
7. คำกลอนแม่ กม ว่าด้วยศีล 10 ประการ
8. คำกลอนแม่ เกย ว่าด้วยคนเขลาเรียนมาจนถึงเขยแล้วอ่านหนังสือไม่ออก
9. คำอ่านระคนมาตรว่าด้วยขม ไม้ ขมเขา ขมปลา และขมนก
10. คำอ่านระคนมาตรว่าด้วยข้อแนะนำสั่งสอนในการเล่าเรียน
11. คำอ่านระคนว่าด้วยรู้วิชา และรู้สึกตัวคิดถึงคุณครูบาอาจารย์
12. การเรียนจบประถม ก กา ถือว่าเป็นการที่นักเรียนนั้นได้เรียนจบชั้นที่ต่ำที่สุด หลังจากเรียนจบนี้ก็จะอ่านหนังสือต่างๆต่อไป หนังสือประถม ก กานิยมใช้กันต่อๆมาจนกระทั่งมีการใช้แบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจ การเรียนจบหนังสือประถม ก กา มิได้ทำให้ผู้เรียนได้มีความรู้เท่าใดนัก ถ้านักเรียนต้องการมีความรู้สูงขึ้น จะให้เรียนหนังสืออื่นต่ออีกเล่มหนึ่งคือ หนังสือประถมมาลา

แต่อย่างไรก็ตามการอธิบายเรื่องเครื่องหมายที่ใช้สำหรับการเขียนหนังสือนั้นผิดกับแนว
 วิชาภาษาศาสตร์ปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง คือ มีการนำเครื่องหมายซึ่งบอกหน่วยเสียงวรรณยุกต์ไว้ใน
 พวกเดียวกับเครื่องหมายใช้ในการเขียนข้อความบอกขึ้นต้น ลงท้าย ข้อความ นอกจากนี้ วิสันชนีย์
 และไม้หันอากาศ ก็ยังจัดไว้ในประเภทนี้เช่นเดียวกัน ดังนี้

ไม้ค้อน	'	เอก
ขอ	๗	โท
เลขเจ็ด	๗	ตรี
ตีนกา	+	จัตวา
เลขแปด	๘	ตายุ
สัณฐานเหมือนหางกระรอก	๙	ทัณฑฆาต
หางกั้งหัน	๐	หันอากาศ
ไข่	๐	ฟองดิน
หยาดน้ำ	๐	นฤคหิต
ฟันหนู	”	ฝนทอง
นมนางทั้งคู่	๐	วิสันชนีย์
ตานกแก้ว	๐	ฟองมัทน์
มูตรวัว	๐	โคมูตร

แบบเรียนเล่มนี้มีการสอนการจำแนกอักษรสูง อักษรกลาง อักษรต่ำ ซึ่งถือเป็นวิธีการ
 สำคัญสำหรับสอนนักเรียนรู้วิธีการอ่านออกเสียงซึ่งตำราจะเรียกว่า การผัน ในแบบเรียนอักษรนิติ
 ไม่ใส่เครื่องหมายวรรณยุกต์ใดใดว่า “คำสุภาพ” ซึ่งถือเป็นการนำคำศัพท์ทางฉันทลักษณ์มาใช้ใน
 การสอนอักษรวิธี อักษรวิธีในแบบเรียนผิดไปจากอักษรวิธีสมัยปัจจุบันมาก เช่น คำมิด เขียน ข้ม
 มิด คำมื่อ เขียนว่า ก้มมื่อ ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุให้หนังสือเล่มนี้ไม่สามารถใช้เป็นตำราสอนการอ่าน
 เขียนให้แก่เยาวชนไทยในสมัยนั้นได้ต่อไป

แบบเรียนชุดมูลบทบรรพกิจ

แบบเรียนชุดนี้มีจำนวน 6 เล่ม คือ มูลบทบรรพกิจ วาหนิต์นิกร อักษรประโยค สังโยค พิธาน ไวพจน์พิจารณ์ พิศาลการ์นต์ แบบเรียนชุดนี้ถือเป็นหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์ด้านการศึกษาของไทย แบบเรียนมูลบทบรรพกิจแสดงวิธีการสอนอักษรวิธีไทยโดยละเอียด แบ่งพยัญชนะ 44 ตัวเรียงเป็นวรรคเหมือนแบบเรียนอักษรนิติ แต่เรียกตอน ย แทนตอนปลาย มีการพยัญชนะออกเป็นสามหมู่ ได้แก่ อักษรสูง อักษรกลางและอักษรต่ำ สระ มี 2 ชนิด คือรูปสระลอย ตั้งแต่ ะ ถึง ะ และรูปสระจม ตั้งแต่ ๑ ถึง ๑ อธิบายรูปสระทุกรูป และแบ่งออกเป็น รัสสระ และ ทีฆะสระ การได้แสดงการผันเสียงวรรณยุกต์ตามตัวสะกดเป็นมาตรา โดยเรียง แม่ กกา แม่กน แม่กง แม่กค แม่กบ แม่กม แม่เกย อย่างละเอียด พร้อมทั้งแสดงตัวอย่างประกอบทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีการสอนเลขซึ่งในตำรานี้เรียกว่า “สังขยา” การวัดเนื้อที่ไร่นา การวัดหน้าไม้ การชั่งการตวง การสอนนับปี เดือน วัน ตามปฏิทิน มีการสอนวิธีการใช้ไม้มีวน ไม้มีลาย หนังสือเล่มนี้จะละเอียดมาก สอนละเอียดกว่าตำราภาษาไทยเล่มอื่นๆ และมีบทวิจารณ์ให้เห็นชัดว่าพระยาศรีสุนทรโวหาร ผู้แต่ง เป็นผู้เชี่ยวชาญหนังสือจินตมณี และนำมาปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอย่างเหมาะสม

หนังสือวาหนิต์นิกร สอนเรื่องการใช้อักษรนำ โดยสอนการอ่านอักษรสูง 10 ตัวหน้าอักษรต่ำ ยกตัวอย่างคำที่มีใช้จริงในภาษา และสอนอ่านตัวที่มี ห นำอักษรต่ำพร้อมตัวอย่าง

หนังสืออักษรประโยค สอนเรื่องการใช้อักษรควบกล้ำ ร ล และว ยกตัวอย่างคำที่มีใช้จริงในภาษา นอกจากนี้ยังมีการสอนเกี่ยวกับวิธีการใช้คำบุพบท กับ แก่ แต่ ต่อ พร้อมตัวอย่างวิธีใช้เอาไว้ท้ายเล่ม

หนังสือสังโยคพิธาน ให้ตัวอย่างคำไทยที่มีในมาตราแม่กค กค กบ และบอกที่มาของคำที่มาจากภาษาอื่น ได้แก่ บาลี สันสกฤต และเขมร

หนังสือไวพจน์พิจารณ์ ได้รวบรวมคำพ้องเสียงที่เขียนต่างกันและมีความหมายต่างกัน มีการให้คำแปลความหมายโดยบอกบริบทที่ใช้เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำได้ บริบทที่นำมาเป็นตัวอย่างใช้วิธีการบอกคำที่ใช้คู่กับคำนั้นๆ เช่น กาด กับ กาง จะยกตัวอย่างคำ ผักกาด กับ เก่งกางมาเป็นตัวอย่าง ซึ่งในปัจจุบันผู้ที่ทำพจนานุกรมก็ยังใช้วิธีการนี้อธิบายความหมาย

3.3 ค่านิยมและภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมไทยที่ปรากฏ

3.3.1 สภาพการศึกษาทั่วไป

การศึกษาที่ปรากฏยังคงมีศูนย์กลางการเรียนรู้ที่วัด ครูอาจารย์นั้นจะเป็นพระภิกษุ ส่วนผู้เล่าเรียนมักเป็นชาย การจัดการศึกษาในแบบดังกล่าว บิคมารคามก็นำบุตรของตนไปฝากไว้เป็นศิษย์วัดเพื่อการศึกษาซึ่งก็เป็นข้อจำกัดที่เด็กหญิงจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคเช่นเด็กชาย การจัดการศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังมีได้แตกต่างไปจากในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเท่าใดนัก การให้บุตรได้รับการศึกษาเล่าเรียนเพื่อค่านิยมในการรับราชการ เช่นในจินตมณีฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท ในส่วนท้ายเรื่องเป็นเรื่องการปฏิบัติราชการต่างๆ ว่าสิ่งใดควรไม่ควรทำ คล้ายกับขนบนิยมสำหรับการเข้ารับราชการ มุ่งให้เป็นแบบเรียนสำหรับผู้เตรียมตัวรับราชการ เนื้อหาจะเน้นหนักไปในด้านคำสอนเกี่ยวกับชีวิตราชการ หลักสูตรการเรียนการสอนในระยะแรกนั้นถ่ายแบบมาจากกรุงศรีอยุธยาอย่างชัดเจน หนังสือจินตมณี เป็นแม่แบบของแบบเรียนไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ ต่อมาได้มีโบราณจารย์ท่านต่างๆผลิตตำราออกมาเพื่อใช้สั่งสอนศิษย์ในการศึกษาเล่าเรียน แต่มีข้อจำกัดในเรื่องการพิมพ์ มีการคัดลอกตำราจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ข้อความตกหล่น ไม่ครบสมบูรณ์ อีกทั้งตัวเนื้อหาของตำราเองยังไม่ชัดเจน มีข้อบกพร่อง จะเห็นได้จากแบบเรียนเล่มต่างๆการใช้พยัญชนะ สระ หรือกฎเกณฑ์ต่างๆยังมีได้ตายตัว มีชื่อเรียกและอธิบายความหมายที่แตกต่างกันออกไป เช่น หนังสืออักษรนิติของ พระอมรรักษ์จิต (เกิด อมโร) ซึ่งได้อธิบายเรื่องเครื่องหมายที่ใช้ในการเขียนหนังสือ ซึ่งผิดไปจากแนวภาษาศาสตร์ปัจจุบัน นั่นคือ การรวมเครื่องหมายบอกหน่วยเสียงวรรณยุกต์ไว้ประเภทเดียวกับเครื่องหมายที่ใช้ในการเขียนข้อความบอกขึ้นต้น ลงท้ายข้อความ เช่น โคมุตร และฟองมัน นอกจากนี้ยังได้นำ วิสรรชนีย์และไม่หัน อากาศจัดอยู่ในประเภทเดียวกันนี้อีกด้วย

ตัวอย่างสภาพการเรียนรู้ในสมัยก่อน

๑ สุรางคนาง ๑ จอห์นกล่าวกลอน เป็นคำสั่งสอน ทวรกใจ พาล เร่งอ่านเร่งจำ เรียนให้ชำนาญ เอาแต่เกียรจกร้าน มันก็เมื่อไร เด็กเอ๋ยทั้งหลาย สู้เล่นวันวาย กุราภาณใจ ครั้นก็ไม่ว่า สุกล้ำทำไป อ้ออึ้งไปได้ คั่งเซอัครา สู่เร่งเล่าเรียน ชวนกันขีดเขียน ภูเห็นดีกว่า จะเล่นก็เล่น ให้เป็นเวลา อ้ออึ้งว่า รำภาณูทคน ภูจะสั่งสอน เป็น ข้อต่อกลอน สอนเอาคุณ สอนให้ได้ดี ยากที่ล้นพัน ทิวชั่วทรพล ง่ายน่ายหา สู่เร่งฝึกสอน น้ำใจให้อ่อน ตามโอวาทา ตรีศรีกรีก ปอง ให้คล้องปัญญา คำสอนนั้นา จงเข้าใจตน ภูสอนล้วนก็ ไม่ว่า จู๊จี้ ที่มีเป็นผล สอนแต่แล้วบุญ เป็นคุณล้นพัน เองอย่าว่าบ่น นิินทา คำเรา ใช้จะชิงชิง ใจกรีกกรีกหวัง ให้รู้เทียมเขา เขาย่อมดี ๆ สู้

3.3.2 การเริ่มต้นให้ความสำคัญกับการศึกษา

จากการศึกษาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชซึ่งเป็นสมัยที่ปรากฏจินดามณี ใช้เป็นแบบเรียนเขียนอ่าน ถือเป็นจุดเริ่มต้นของวงการการศึกษาไทยที่เริ่มมีระบบ มีแบบเรียน เนื่องจากในเวลานั้นชาวต่างชาติที่มาในฐานะของมิชชันนารีได้ เข้ามามาก่อตั้งโรงเรียนสอนศาสนา ทำให้เกิดการศึกษที่เป็นระบบ โรงเรียน สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงเกรงว่าประชาชนจะหันไปส่งบุตรหลานเข้าเรียนใน โรงเรียนดังกล่าวแล้วจะถูกชักจูงให้เปลี่ยนศาสนา พระโหราธิบดีได้แต่งแบบเรียนจินดามณีขึ้น โดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความแตกฉานในด้านอักษรศาสตร์ เหมือนหนึ่งมีแก้วสารพัดนึก แสดงให้เห็นว่าการมีความรู้นั้นสำคัญสามารถนำไปทำสิ่งที่ปรารถนาได้ เหมือนมีแก้วสารพัดนึก ดังว่า

ลิจิตวิจิตรสร้อย	ศุภอรรถ
ดั่งมณีจินดารัตน์	เลอศแล้ว
อันมีศิริสวัสดิ์	โสภากย์
ใครรู้คือได้แก้ว	ค่าแพ้วรเมือง ฯ

3.3.3 การให้ความสำคัญกับสถาบันพระมหากษัตริย์

ในแบบเรียนแม้ว่าจะเป็นการสั่งสอนในเชิงกาพย์กลอนแต่เนื้อความที่ปรากฏเป็นการแสดงพระเกียรติยศ และพระปรีชาสามารถของกษัตริย์ตลอดจน ตลอดจนสภาพความสมบูรณ์ของบ้านเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำอธิบายของผู้แต่งประถม ก กา มีเนื้อความกล่าวเฉลิมพระเกียรติแตกต่างไปจากเล่มอื่นๆ คือ มีการกล่าวถึงท้าวทรยฐ พระเสื่อเมืองพระทรงเมือง นอกเหนือจาก เทพเจ้าทั้งสามซึ่งการกล่าวถึงเทพเจ้าทั้งสามถือเป็นเรื่องปกติในแบบเรียนภาษาไทยโบราณทั่วไป

ตัวอย่าง

คำอธิบายของผู้แต่ง

๑๔ วรรณคดีกล

๑ อ้ายองค์บรมปรเมษฐ	วรมหิทธิเดชา
ทรงบุษบกหงษ์วิหคพา	หนนผาคผยของผั้น
๑ เชิญช่วยพิทักษ์ทำนุคฤ	ไอยการระบอบบัน
เปนอาทิก็คำภีรรร	มะสาตรสิ่งเป่นแก่นสาร
๑ หลักไชยแลคำภีร์พระพรหมศักคิ	กำหนดกฎมณเฑียรบาล
อย่าให้จลาจลวิการ	คือจะปลอมจะเปลี่ยนแปลง
๑ อ้ายองค์มเหษรศุสี	ช้านิโคคำแห่งแรง
พระกรคำตรีศุลแสดง	พิริยภาพราววี
๑ ออกไอยรัฐีประสาทพรผู้โต	กัศฤษติหั้นที
จงมาประสิทธิ์สิหริวจี	พระจุธาธิปะไคย

๑ จอมภพจักรมีพจนประภาศ
จงศฤงคิถงรราชเหตุไทย	อนุศาสน์สรรพโคไต
คุณอิสวรรบันทุล
๑ หนึ่งในอวยพรองคจตุรเจระอญ
สวรยธาธิบัตติพิพรรตมกุล	ศิริราชมโหสุริย์
จตุรพิชวรพร
๑ อ้าองค์มกษิรสิน
ทรงสังขจักรตถกนกร	ธุดมุกตมังจร
ภักกระลิ่งจวีร์รา
๑ ภาไซจงช่วยบพิตรแก้ว
อีกใจอันใจมรุตกำ	อริไทยให้ออบยา
จัดขจัดอย่าพึงมี
๑ อ้าองค์บุรินททธารง
ทรงสารเสวตรเทหยหัยตี	วิเชียรรัตน์จำรัสศรี
วรเดชอคุณย์
๑ ถลบันกาลนิกรนร
บาราศทุจริตทารุณ	บำบักบาปขำเพ็ญบุญ
บำรุงทศกุตล
๑ อ้าหมูปยุทพรระษพลา
การุญจงอวยพรุณชล	หกเทพยโฆษจล
ปวักติชอบตฤทกถล
๑ จงให้เจริญสรรพพีชนโก
เพียบภูผลลาผลตระการ	ชนธัญกระยาหาร
จังหวัดรอบบริเวณ
๑ อ้าองครตตรษฐพิรุพ
อีกองค์วิรุบักษกุเพร	หกเทพยสุเรนทร์
จตุโลกยอภิบาล
๑ เซอญท้าวธมิกมลจิตร
จงช่วยรบอริินพาล	บริสุทธิไสสานต์
สรรพพิบัติจรรไรไทย
๑ อย่าให้ชกตักวจับุบท
ค้ายโรคกระลิกระล่ำกรไทย	ทวิบาทบัลไถย
สรรพพิศม์อย่าพาธา

- ๑ อ้าองค์พระทรงเมืองมัททิลิโคช และเสื่อเมืองมัททิลิมา
จกหยั่งมนัศวินิจนยา มาตยนี้คณึงกรรม
- ๑ ตักสิ้นปฤกษาคคีโค ย่าเอเอียงจงเที่ยงธรรม
อย่าเหนแก่อำมิตก้านัน ค้านับน้อมเข้าในตน
- ๑ หนึ่งช่วยบันเทาประทุษฐจิตร แห่งชาวราชฎร์ประชาชน
ให้มีการุญแก่กันกล ประยูรญาตีอันยาใจ
- ๑ อ้าเทพยผู้เนาศิริยพนม พนพฤกษพิมานไพโร
เชิญช่วยบริรักษชคส์ตัวใน อดนาเกษตรเกษมสานที
- ๑ ค้ายเดชผลกุตลอคฤย์ อภิสันทมนันตาล
การุญตรุณกุมาร^(๑) แลนิพนธสารา ระ๑๐๐๐๐

นอกจากนี้ในแบบเรียนจินดามณีฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิทยังได้กล่าวถึงสภาพสังคม และประวัติศาสตร์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยการพรรณาสภาพความ รุ่งเรืองของบ้านเมือง พระราชกรณียกิจดังนี้

ตัวอย่าง

๑ งามเกียรติกองทองชาติรี กระจิวสยามประเศอรสู
เลศทหลายผู้ รุ่มลึกถ้วน ถ้วนวรรณเวท ประเภทกถกาพย์
สุภาพด้นนสะแดง แดลงเลิศฉันท์ พรรณพฤติจนน์ บท
มาตราสามวรรทญาณ ชาญเขยวทรบาทอักษร สรรพ์ตำสบ
ทุกสิ่ง ฐนแจ่งแจกกลอน ฯ

๑ อยุทธายคยั้งค้ำ ไตปูน เปรียบฤ
เทียมเทพสุษติไฮสุรย์ เศกสร้าง
ไตรรัตน์รุ่งเรืองจรูญ เจริญสาต นานา
เกวอกพระเกียรติราชอ้าง หนอเนอพุทธภูมิ ฯ

๑ เมืองขึ้นเมืองออกพัน	คณนา
ไท.ออกตวัจัตวา	ออกร้าง
ประเทศราชชาติภาษา	ตนต่าง
ขอมแขกมลาวคนดำ	เขตแดนวันแดนสยาม ฯ
๑ งามยศยศยั้งต่ำ	ไต่ทัน เทียบญา
งามทุกสิ่งไฮศอรรย	เลอศผู้
งามพระภรรณาบวร	พลั้ทอ อเวศนา
งามกุศลกอบกู้	ก้อสร้างดีบแสดง ฯ
๑ ฮาวาคนถุนารถให้	ผดุงงาน
บรณะหลายถิ่นสถาน	ที่ตั้ง
ถาปนากิจประกอบถาร	ใหม่มาก จัดเฮย
ป็นตอกจำอาารวมครั้ง	ก่อนใช้ไม่เสมอ ฯ
๑ ทรงศฤษดีพุทธรูปน้อย	ใหญ่องค์ เอนกเฮย
กัษรตันรัชฎาผจง	ล้ำสร้าง
ก้ออิฐขจิตรปูนลง	รักบีต เหมเฮย
บ้างบบ้างหลดอบ้าง	มากพันคณนา ฯ

3.3.4 ความเคารพครู อาจารย์และความกตัญญูทเวที่ต่อบิดามารดา

ในแบบเรียนต่าง ๆ ที่มีการสอนเกี่ยวกับการเล่าเรียนคำประพันธ์ รูปแบบฉันทลักษณ์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาแสดงสภาพสังคม คือการเคารพครูบาอาจารย์แสดงให้เห็นโทษของผู้ที่ลบหลู่ ดังนี้

บทใดสอนโลกไว้	เป็นฉบับ
อรรถแห่งครูอันลับ	บอกแจ้ง
บกล้วงเกรงกลับ	ปรมาทครูนา
ตกรรบบ่แย้ง	ต่อด้วยยมบาลฯ

นอกจากนี้จะมีบทไหว้ครูซึ่งก็จะกล่าวถึง พระรัตนตรัยและครูอาจารย์

๑ นมัสสิตฺวา	นบพระศาสดา นบพระธรรมาน
นบสงฆ์ผู้เปน	นาบุญแก่นสาร นบครูอาจารย์
ท่านผู้สั่งสอน	(จินตามณี)

ตัวอย่าง

นะโม ก ข ก กา สั่งสอนเข้ามา จนจบกาย บิณฑวราคา คุณท่าน
 เลี้ยงมา ขอให้ขาดสาย บิณฑวราคา คำเข้าพรวงาย ใจท่าน
 มุ่งหมาย จะให้ลูกดี เห็นลูกเข้าใช้ แม่เป็นทุกข์ใจ จึงไปบนผี มก
 หมอหยูกยา หามาตัวนี้ คุณพระชนนี ใส่เกล้าเกษรา ครั้นลูกรู้ความ
 พระคุณให้นาม ตามเจตนา สอนให้ขีดเขียน จำเรียนวิชา มิให้คบหา
 เพื่อนฝูงใจแข็ง ว่าไม่ฟังด้อย คบเพื่อนน้อย ๆ เทียวเล่นทุกแห่ง ทั้ง
 โกรธโกรธา ท่านค่าท่านแข่ง ด้วยลูกใจแข็ง สอนไรไม่ฟัง พนที่จะ
 สอน ฝ่ายว่าบิดร เขาไปฝากฝัง ให้อยู่วัดวา น้ำตาไหลหลัง น้ำจืดก็
 คิดหวัง ถึงเพื่อนทั้งหลาย เคยเล่นเคยหัว เคยหยอกเย้ายั่ว เล่นหัวสบาย
 ครั้นจะหนีมา ถลึงจะวุ่นวาย ชีตันท่านร้าย เกล็ดจะโบายดี ครั้นเวลาเข้า
 พระชีตน์เจ้า เรียกเข้ามานี้ ให้เขียนนะโม พุทธโรครั้งนี้ เห็นจะต้องก็
 ทินแลนา ตัวสั้นขวัญหนี หน้าซีดคือผี มือฟายน้ำตา ชีตันท่าน
 จึงอุ้อออกมา เอน้ำล้างหน้า แล้วกลับเข้าไป ข้านี้คนโง่ แต่เขียนนะโม
 มาเป็นไหน ๆ จนถึงสามเดือน เลื่อนเปื้อนเขียนไป ยากนักเหลือใจ
 แต่ตัวธายอ ครั้นเข้าเขียนได้ พระคุณท่านได้ ให้เขียน ก ข จำได้
 จนจบ คำรบถึงขอ ให้เขียนกนต่อ ไปถึงเคยกาย แจกเคยกายแล้ว
 พระชีตน์เจ้า ท่านจึงเขียนทวย ผีเคื่องนัทหนา เล่าหาแทบกาย
 อ่านได้กลับคล้าย ให้สวดสุมิน ๖๖

แบบเรียนภาษาไทยโบราณต่างๆจะไม่ได้แยกแยะเป็นรายวิชาเช่นในปัจจุบัน หาก
 เน้นเรื่องการอ่านออกเขียนได้ของกุลบุตร การสั่งสอนวิชาภาษาไทย ฉันทลักษณ์ต่างๆ จะ
 แทรกเรื่องศีลธรรมจรยาที่ควรประพฤติปฏิบัติ แต่บางครั้งอาจจะสอดแทรก ข้อแนะนำอื่นๆ
 เช่น การกล่าวถึงวิธีการประกอบอาชีพต่าง เช่น หมอดู แพทย์ การค้าขาย ช่างทอง เป็นต้น

ตัวอย่าง

รู้ให้สนิท อยากรู้อบรมแถม รู้จริงถึถ้วน ตำนวนสอดแนม รู้ชั้น
 รู้แถม จึงนับว่าอัน รู้หลักรู้แหลม รู้สอดรู้แนม รู้เล่ห์รู้กล รู้ทั้งสี่ด้าน
 รู้กวรวุศล รู้เท่าเทียมคน รู้กลสกลรึ แม้นว่าไปไหน เห็นใครผู้ใด
 ทำการอันดี อย่าเห็นเสียเปล่า ดูเอาท่วงที เห็นเขงท่าดี แยกคาม
 เล่ห์กล อย่าว่อกูแหลม เล่ห์กลสอดแนม เอาความรู้คน จำสอจจำแนม
 จะเจริญผล เห็นที่ขอบกล คุ้มใส่อาทมา แม้นจะเรียนเลข เป็นหมอ
 อย่างเอก ผู้ดววงชะตา เกณฑ์บวคตั้งตง องค์อุบิตา ว่าจันทร์
 ลักขณา ให้ท้องจงดึ พฤทศบตีเป็นอูด ราหูกับพุดม อยู่เมษราช
 อังการอยู่กัญ คุณนั้นเสาริ มังกรรณชิ อากคัยขอบเชิง คุณหารมเสริจ
 สรรพ ปูนประนินชินประดับ คัดศุกร์เถถึง ขับไล่ให้เรณ อย่าว่อกูระเจิง
 วาญลัษณเฑ้องเชิง ดูถูกทุกคน ดูให้เที่ยงแท้ อย่าว่อกูชาบ่น อย่าว่อกู

สอพลอ เหมือนหมอบางคน ดูผิดเขาบ่น ลากข้างหมอเสีย ดูหางนาค
 นั้น สองตัวเกี่ยวกัน ดูผิวคูเมีย ปีคือนต่างตัว กล้วอย่าว่อกูรังเสีย มิผิว
 ก็เมีย ล้มตายหน่ายหนี ปีผิวอยู่หาง ปีเมียอยู่คาง คางแข็งสันที่
 ข่มเหงผัวนัก ผัวรักหน่ายหนี โคตรข้างสามี ยับก้วยการม ดูเคราะห์
 ในนอก ขับไล่ให้ออก ทายให้เห็นสม เห็นแล้วจึงทาย ตามสาครากม
 อย่าว่อกูประสม ว่าเที่ยงว่าธรรม แม้นเปนมออยา สร้างสมกำรา จง
 ทากรบครัน จงรู้แก้ไข ทุกสิ่งสาระพัน รักษาโรคนั้น หายด้วยฝีมือ
 รักษาที่ไหน ชะนะชาญไชย ให้เขาเลื่องลือ ว่าหมอกันนี้ เป็นที่นับถือ
 รอดด้วยฝีมือ เพื่อนแล้วหลายคน เปนมอชัวชัว เทียวขอรักษา เขา
 ทุกแห่งหน ลวงเอาขวัญเข้า เล้าเอาสินบด ววงเอาแต่ละคน เรียก

เอาท้าย อย่าลวงอย่าล่อ อย่าทำเป็นหมอ โททกมารยา ทำให้เป็น
บุญ เป็นคุณอาตมา อย่าให้นินทา นั้นมาฟ้องพจน แม้นเป็นพ่อค้า
เรียนเลขเรียนผา จงว่าแตกฉาน กำไรกันทุน ชื่อคุณขายหาร จะได้
คิดอ่าน การซื้อการขาย อันชื่อเป็นเศษ ไม่รู้เลขเคล็ด เห็นจะวุ่นวาย
คิดกันทุนหมก กำไรทอหาย ขาดทุนวุ่นวาย เมียกำสั่นที แม้นเป็นช่าง
ทอง จับค้อนจกจ้อง ที่ทองผ่องศรี หลอมทองแก่น้ำ ทองคำน้ำดี
ให้หมองราศี โล่เสียงสุกใส ที่ทองเกาะ ๆ เสียงก้องเหงะ ๆ เขาะมา
เขาะไป ทำได้ทั้งสร้อย แหวนน้อยแหวนใหญ่ เรือนเทศเรือนไทย
รูปร่างเจิดฉาย แหวนรอบแหวนกัน ทำรูปพรรณ ปรึกปรุทั้งหลาย
ประกบค้วยพลอย ใหญ่ร้อยเรียงราย งามเลิศเจิดฉาย โฉมเจิด
เพริดเพรา ทำแต่ดี ๆ อย่าทำจู้ แลกเปลี่ยนทองเขา บั้นบัว

ตัวอย่าง

คำกลอนในแม่ ก กา

๑๑ ยานี

๑ ข้า ข ยชชะลี

คุณะกระรุนภ

๑ ปราณีมานำหมู่

ไหว้รำที่อำไพ

๑ ข้าใช้ก็ไหว้พระ

ร่ำฆ่าหมู่รำคี

๑ ไกรยักคำว้า

กระดีและกระล้า

๑ ข้า ข เคไซไซย

ข้าผู้ระจะนา

๑ ข้า ข คาวะวะ

ไหว้ครผู้กระวี

๑ เคชะพระเคชา

ข ช้านิราไกล

๑ ข เคชะคีรี

หะริมะหิมา

๑ สุราสุระไกร

มะเหศระมี

พระมุนีมีมะหา

แลปฤชาล้าโลไทย

ประชาสู่ศิวาโดย

นำเวไนยละไลกีย

อะริยะเจ้ากูชี

บบวยักทำกำม

บนำพากใจจำ

ภระนำนิราคลา

วระไทรยใส่เกษา

ไภยพาธาอย่ายัย

บิตุระชะนะนี

ข ข้ามีเคไซไซย

พระจุราธิปะโตย

ทระไภยอย่าพาธา

พระอาทิไทธาดา

เจ้าสุราโดยศุลี

เทพะไทในราชี

ให้ช้านันะฤโภย

(ปฐมมาลา)

๑ นะโมข้าจะไหว้ วระไตรระตะนร ไส้ไว้ในเกษฯ วาระบาทะ
 มณี คุณะวระไตร ข้าใส่ไว้ในเกษฯ เคชะพระมณี ขอย้อมที่โทษฯ ข้า
 ขอยอชลุ่ ไส้เกษฯไหว้บาทฯ พระเจ้าผู้กรุณา อยู่เกษฯอ้อมมีโยย ข้า
 ไหว้พระสธรรม ที่ล็กล้ำกำร์ใบ ได้รู้เข้าใจ ขอย้อมมีโรกา ข้า
 ไหว้พระภิกษุ ที่ได้ลู่แกโสตา ไหว้พระภิกษาคา อระหาธบคี่ ข้าไหว้
 พระบิคา ไหว้บาทาพระชนะณี ไหว้พระอาจารย์ ไส้เกษฯไหว้บาทฯ
 ข้าไหว้พระครูเจ้า ครูผู้เฒ่าใส่เกษฯ ให้รู้ทวิชา ไหว้บาทาที่พระครู
 จะไกรรู้วิชา ขอเทวมาคำชุ ที่ไกรข้าไม่รู้ เล่าว่าครูเล่าฯ ไชโยขอเคชะ
 ไชยชนะแก่มารา ระเบิดให้ลือชา เคชะสามาไชโย ไชโยขอเคชะ
 ไชยชนะแก่โลโก โทโสแลโมโห ออย่าโสดใจใจใจ กุมาระกุมารี
 ตะรุณีที่เยาว์ไว จะพ้อพ้อเข้าใจ ให้รู้จำคำจาทิ ว่าไว้ใน ก กา ก ข
 ขา อ ง อ อี ว่าไว้ในเท่านั้น ที่พ้อได้ใน ก กา แต่พ้อให้รู้เล่า ที่ผู้เขลา
 เขวาระพา ได้ครูเล่าฯ กุมาระตะรุณี จงไกรได้รู้ธาม์ ที่ล็กล้ำจำไว้ค
 ได้แน่แต่เท่านี้ คี่จำเอาบาใจครู จะว่าแต่พ้อ ๆ ว่าแต่พ้อพ้อใจดู
 ว่าไว้ได้พ้อรู้ ดูว่าเล่าเอาใจใส่

(ประอม ก กา หัดอ่าน)

นอกจากนี้ยังมีการสั่งสอนศิษย์ให้เชื่อฟังครูอาจารย์ มิให้ดูถูกผู้อื่น สั่งสอนให้
 เห็นความสำคัญของการมีวิชา นอกจากนี้ยังสอน วิธีการปรนนิบัติ นวดเฟ้น ตักน้ำ ผ่าฟัน
 ผ่านการสอนทางบทประพันธ์ เช่น

เย็นคำ จะรู้อะไร ความรู้เล็ก วิชาประเสริฐ เป็นที่พึงใจ เกิดมั่ง
 เกิดมี เป็นศรีเป็นใหญ่ เงินทองหาได้ ด้วยความรู้เอง อย่าทำรุงกริ่ง
 ทำตัวสูงส่ง ปากบึ้งโง่งเงง ทำลึงทำโลน โลกโผนกรีนเกรง ความใจ
 ของเอง ไม่เกรงครุมา เล่นหัวกรีนเกรง ความน้ำใจเอง ไม่เกรงเขาวัว
 สัปรุขสุดใจ เขาไปเขามา ดินนินทา ว่าครูไม่สอน ที่จริงย่อมว่า
 เขาค้ออัครา ไม่มาอาวรต์ ในจกต์ไม่จำ ที่คำสั่งสอน ได้ความเคียด
 ร้อน เพราะก่อนนินทา จะรู้การก็ เป็นศักดิ์เป็นศรี เพราะอยู่ด้วย
 อยู่ด้วยเสียเปล่า ไม่เอาวิชา ไม่ฟังครูว่า จะรู้ที่ไหน เวลาบ้ายเย็น
 อย่างชวนกันเล่น เข้การอะไร น้ำท่าพินทอง หักหามาไว้ ตระเตรียม
 ไว้ใน สำหรับเข้าเพน แล้วเร่งชวนชวย สังกัธยาย หนังสือให้เจน
 อย่าให้ชักสน เล่าบันคนเกน ข้าให้ชาญเซน ถูกดวันทุกประการ เล่า
 ให้เจนจบ ยกมือไหว้นบ เคารพกราบกวาน จัดเจียนถวาย ชีตั้น
 อาจารย์ เกสัชบริหาร นำใช้น้ำฉัน เจ้าเร่งจัดแจง ประกับคกแก่ง
 ใส่หมากพุดพลัน ทิช่าผ้าผอน น้ำร้อนน้ำฉัน จัดแจงแก่งพลัน ให้ทัน
 ปราดณา หยิบเรียงเคียงไว้ หยิบใบชาใส่ ในบั้นนั้นนา น้ำร้อนเทริน
 ประคิณวิญชา อย่าให้หกบ่า เประอะเปื่อนไม่ตี ฉันแล้วเสร็จสรรพ เข้ก
 ล้างลัคัย ไว้วางกับที่ เกสัชตะบัน ที่อื่นก็ ๆ หมายกฝากอันมี ที่ตีคำ
 ถวาย แล้วนวกบาทา นอกแจ้งนวกชา ให้ท่านสหาย บักคอกตรงลง
 ผักกินชวาช่าย แก้มทั้งหลาย กลายแน่นในทรวง นวกให้ได้แรง ทัน
 ขาหน้าแข็ง แก้มทั้งปวง กลีเยวเส็นข้างจง จกลงเหนี่ยวหน่วง สว่าง
 แน่นในทรวง ดวงจิตก็ถึบาน นวกหลังก้นกอ เสน่เอ็นย่นย่อ ให้กล

แตกฉาน เส้นเหนียวหัวใจ กระสายสันตทาน บัณฑิตะภาตตะค้ำัน จุกอก
 ให้เหียน ค้อยนวกค้อยคล้า ขี้ขยำ แก่เส้นอาเจียน ลมหาวลมเรอ
 ลมชะเออลมเหียน ลมวิงลมเวียน มีคหน้ามัวตา ลมแสบอกใจ ลมพัก
 ในไส้ บ้วนขึ้นไปมา ลมกล่อนร้อนรุ่ม กลุ้มในวิญญา นวตไปไกลมา
 หลับลงทันใด ค้อยคูกุเจรจา สังกสนทนา ด้วยข้อสงสัย กังขาวิมุก ยุกติ
 ภายใน ชัดเจนในใจ อย่าให้กลางแกลง บทบาททถาธา ชัดสนก็มา
 ตามได้ให้แจ้ง ให้ท่านอธิบาย บรรยายสำแดง อย่าให้กลางแกลง
 ที่ทางเล่าเรียน เกสัชศิลา หมากพุดบุษยา หามาใส่เขียน กลางคืนตื่น
 พลัน ฉันทแก้อาเจียน หวาเรอชะเออเหียน อาเจียนปากหวาน คำมิด
 เวลา ถ่มเกล้าวันทา มายังสถาน ที่อยู่ของตน ตะบัตบอนาน เจ้า
 อย่าเกียจคร้าน ร่ำเรียนเพียรไป ประทีปบุษบา คอกดวงมาลา เรียบ
 เรียงเคียงไว้ บูชาคุณพระ ศรีวิภนะไตร ให้เป็นนิจไป ภายในใจตน

(ประถม ก กา)

แบบเรียนประถม ก กา ถือว่าเป็นแบบเรียนที่สั่งสอนกุลบุตรในเรื่องต่างๆอย่างชัดเจนที่สุด
 โดยผ่านมาตราตัวสะกดแม่ต่างๆ เช่น คำกลอนแม่ กน กล่าวถึงวิธีการเรียนหนังสือ คำกลอนแม่ กบ
 ว่าด้วยความคาราวะ ยินดีต่อการเรียนคำกลอนแม่ กค ว่าด้วย อักษรวิธีหนังสือไทย โดยสังเขปคำ
 กลอนแม่ กง ว่าด้วยการหาครู และวิชาการ คำกลอนแม่ กด ว่าด้วยวิธีปฏิบัติให้ครูชอบ คำกลอนแม่
 กม ว่าด้วยศีล 10 ประการ คำกลอนแม่ เกย ว่าด้วยคนเขลาเรียนมาจนถึงเคยแล้วอ่านหนังสือไม่ออก
 คำอ่านระคนมาตราว่าด้วยข้อแนะนำสั่งสอนในการเล่าเรียน คำอ่านระคนว่าด้วยรู้วิชาและรู้จักตัว
 กิดถึงคุณครูบาอาจารย์แสดงถึงการสอนศีลธรรมให้แก่เยาวชนในสมัยนั้นควบคู่ไปกับวิชาหนังสือ
 การสั่งสอนมิให้เกียจคร้านแสดงค่านิยมของความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียน เช่น

ตัวอย่าง

- ๑ ลางคนเกิดมา ไม่รู้วิชา เคยอยู่จนโต ไปเป็นข้าเขา
 เพราะเง่าเพราะโง่ บ้างเป็นคนโง่ เทียวขอก็มี
- ๑ ถ้ารู้วิชา ประเสริฐหนักหนา ชูหน้าราศี จะไปแห่งใด
 มีกนปราณี ยากไร้ไม่มี สวัสดิ์มงคล
- ๑ จบเรื่องเคยแล อ่านหนังสืออื่นได้ จบเพราะสุบินแล ฯ

ตัวอย่าง

ชั่ว ความเพียรมากก็ แม้นปัญญา มี ก็แค่ปัญญา ส่วนตัวชีวิตบ้าน
 ปัญญาฉลาดก็ ไม่เขี้ยว ถึงเรียนไว้ได้ ก็ไม่นำพา นานไปข้างหน้า
 ทั้งข้างห่างเหิน เรียนโคไม่คิด เพราะไม่ตั้งใจก็ ละวางห่างเหิน ไม่
 มาผูกพัน ใจนั้นไม่เพี้ยน เรียนแต่ห่างเหิน กันคนนินทา ความเพียรนี้
 ไซ้ ปรุคุดังไม้ คำจุนเฑาะ บอได้เขชวน เรรวนไปมา เพียรดังนี้
 นา อยุ่ถ่มน้ำใจ เพียรดังนี้ เห็นคังสายฟ้า แลยแล้วหายไป
 ความเพียรเช่นนี้ จะคังไหน ร่ำเรียนไว้โย บอได้วิชา ความเพียร
 มากไซ้ คุดสายน้ำไหล ไหลอยู่อัครา เพียรเช่นนี้มี ว่าคังกัหนา นัก

(ประถม ก กา)

๑ กุมารอ่านเขียน	ให้หมั่นรำเรียน	เพียรเพียรภูลผล
ก กา ก่อนแก้ว	หมั่นเล่าหมั่นบัน	อย่าได้จงน
จำจนเจนใจ		

(ประถม ก กา)

๑ ยามเด็กเรียนเร่งรู้	วิทธยา
ยามใหญ่หาสินมา	สู่เหย้า
ยามกลางแก่ศรัทธา	ท่าแต่ บุญนา
ยามแก่กายวอกเว้า	ห่อนได้เปนการ ๗๖

(อักษรนิติ)

ตัวอย่างคำกลอนแม่ กม ที่สั่งสอนพระภิกษุสามเณร ในเรื่องศีล 10 ดังนี้

จะร่นย่อย่อ แต่พอสะดวกสม ให้เคล้าเกลี้ยงกลม สมผูกผูกกัน ทั้งข้อต่อ
ใหม่ อ่านอื่นขึ้นไป คิดใส่ให้ขัน ว่าในศึกษา ศีลสืบบอน บทธบาทจัด
สรรพ์ ทั้งแต่ป่าดง อย่าได้ประหาร ฆ่าสัตว์ล้างผลาญ ชีพม้วยมรณา
พระเณรอย่าทำ จะขาดศึกษา จำโอวาทา อย่ามาฆ่าตี อะทินนาทาน
แปลว่าฉิลา อานตามบพิ อย่านักักรพิย อันเจ้าของมี เวระมะณี
เว้นว่าอย่าทำ อะพรหฺมะจารี อย่าเสพยัสตีวี ข้อนั้นตรงขอม สติขาพระ
เจ้า เร่งให้ทำตาม อย่านักัถวนลาม คำพระแจ้งการ มุสาวาทา อย่า
ได้เจรจา สัพลาโวหาร เสียดส่อจ้อเขา เอาบรรณาการ บาปเปลื้อง
ท่าน ขาดซึ่งศึกษา สุราเมรัย เว้นว่าอย่าได้ ส้องเสพยัสสุรา อันชื่อว่า
เล้า พระเจ้าเทศนา มีพุทธฎีกา ครัสว่าอย่าทำ วิกาละโภช ชะนานั้น
โสศ ครัสไปรคปนกรรม ภิกษุสามเณร พระเณรอย่าทำ อย่านกินของ
กำ ผลิตอาหาร บัญญัตินี้จจะคี อย่านักัยินตี พื่อนรำชับชาน อย่านเล่น
กรีนตรง ทำเพลงเสงการ ขาดสิกขจจารีย์ คำแปลแก้ไข มาลาท่าน
ห้าม จงได้ทำตาม บัญญัติวินัย มะโนอย่ายิน กลิ่นหอมใด ๆ อย่าน
แซมอย่าใส่ ทัดในกรรมนา บัญญัติไว้สิ้น รัตอันมีกลิ่น อย่านินตีหา
ชรมคพิมเสน ราชนกฤษณา แบ่งจันท์รัตนธา สิกขาห้ามปราม อจจา
สะยะนะ อย่านอนอาศนะ อันสูงอันงาม จึงพุทธบัญญัติ ในอรรคห้าม
บราม จงประพฤติกตาม คำพระวินัย ชาตะรูประชะชฎะ เร่งให้สละ
สุวรรณอันใด อย่านักัคียบเครื่อง รุ่งเรืองสุกใส แหวนทองอย่าได้ สอด
ในหัตถา จบที่บัญญัติ กรบศีลสืบทัด สำแดงแต่งมา จำเอาให้ได้

ศีล 10 ที่สั่งสอนได้แก่

1. ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
2. ไม่ลักทรัพย์
3. ไม่พูดเท็จ
4. ไม่ประพฤตินอกใจ
5. ไม่ดื่มสุราและของมึนเมา
6. ไม่รับประทานอาหารในยามวิกาล
7. ไม่ยินดีในการรื่นเริงอันได้แก่ ดนตรีและการรำยรำ
8. ไม่ประดับเครื่องประดับ ทองรูปพรรณต่างๆ
9. ไม่ใช้เครื่องหอมต่างๆ
10. ไม่นอนบนที่นอนอันอ่อนนุ่ม

3.3.5 บทบาทของชนชั้นปกครองกับสังคมไทย

หนังสือแบบเรียนจินตนิพนธ์ฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท เน้นเรื่องของการเข้ารับราชการ วิธีปฏิบัติตนของชนชั้นใต้ปกครอง เมื่อจะรับราชการจกต้องเตรียมตัวอย่างไร และเมื่อเป็นแล้วต้องวางตัวอย่างไร แสดงให้เห็นค่านิยมเรื่องการบริหารราชการ ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองในระดับกษัตริย์และผู้ตกอยู่ใต้ปกครอง ดังนี้

๑	จัก	เฝ้าท้าวอย่าได้	เจรจา
กราบ	พระบาทมธุลีตา	สดับถ้อย	
ทูล	กิจอย่าถ่วงถวิล	ถลาถลาถ	โถดแฮ
ฉลอง	แต่เรียบเรียบรอย	เวียงรัฐ	จึงทูล ฯ
๑	อย่า	ปดธิราชเจ้า	จรรโลง
ได้	แต่ดำคตโกง	โลกย์เฮย	
มุ	หละเดห์ดำโพง	กากผู้	
สา	ระพัตตะรุ	พุดพด้า	
		ได้ลวันเหวดไทล	ฯ
๑	อย่า	ประมาทมถักพลาตพลง	พลันนิต
เหน	แก่หน้าคนคิด	คดคถิม	
กับ	พวบทมพคม	พยศกาจ	
คน	คตอย่าโอบอ้อม	คบค้าภาเสีย ฯ	
๑	สิน	ทรัพย์ค่านับทั้ง	ก้านัด
บาท	หนึ่งถึงมากครัน	ท่านให้	
คาด	เหนแก่รางฉัด	จักอุ่น	วายแฮ
บน	อย่ารับบนไซ้	สุดแท้แต่จรง ฯ	

๑ เป็นข้าราชการ อย่าเก็บจ่ายคร้าน การงานตฤ-
ตวอง เข้านอกอ้อถนใน อย่างให้ค้ำพอง จักกราบพูลผลของ
อย่าได้มูสา ฯ

๑ อย่าเหนกษคน ดินบาทควดบน ไม่พันอาชญา
อย่าประจบอย่าประแดง ขอยแรงวาศนา ถึงการภรรยา
จงทมนนิตตรา ฯ

(จินตคามณี ฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท)

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงชนชั้นขุนนางหรือข้าราชการ จะต้องไม่ข่มเหงไพร่ ปฏิบัติ
ต่อไพร่อย่างยุติธรรม

๑ กุศลหาไม่ เงินทองบ่าวไพร่ ถึงได้ไม่นาน
คงให้ดับดับ พลัดพรากจากสถาน เวรูกำมับันดาล
ฉิบหายวายชนม์ ฯ

(จินตคามณี ฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท)

3.6 การสะท้อนความเชื่อเรื่อง บุญ บาป และนรกสวรรค์

ความคิดความเชื่อเรื่องบุญ บาป นรกสวรรค์ถือเป็นความเชื่อใน
สังคมไทยที่มีมาทุกยุคทุกสมัย แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยในสมัยนั้น ใช้หลักธรรมในพุทธ
ศาสนาในการดำรงตน ซึ่งให้เห็นโทษของผู้ที่ทำผิด

ตัวอย่าง

๑	ห้า เงินทองทาษทั้ง	คฤงฆาร
ให้	แต่พอควรการ	ก็บได้
ชอบ	ผิดอย่างไประมาณ	แต่ชอบ
ธรรม	พระเทศนาไว้ ^(๑)	จำเอนเวณเวียน ฯ
๑	เกรง ไถยมัจจราชัน	จงหนัก
บาป	จักนำตนประคก	ประเดียดิน
กลัว	เวรเวรระวงรัก	ซาตจ คัลนา
กาม	อย่าหากามสัน	ศุขแท้เสวยสวรรค ฯ
๑	ไฉ นรกเวรเว้าร้อน	รณเพลิง
อนา	คตกามแรงเอง	ถาจกล้า
คต	นักมถกจะระจะเจิง	จมฤก หดุมแฮ
กาล	ม้ายภยภาคหน้า	กอบบั้งทางบุญ ^(๒) ฯ

(๑) บางฉบับว่า....พระมัตตทรวไว้....

(๒) บางฉบับว่า.....เวรจู้

ถะ โกงจิตรบ่าเทอง ทางข่าปี

กาล เมื่อย้วยทนต์ สุนานรกลนต์ ฯ

(จินตามณี ฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท)

ผลของผู้ประกอบกรรมจะได้รับ ดังนี้

	๑	ผลดี พ่อแม่พี่น้อง	เผาพูนธู
พวกร		ลูกพลัดเมียพลัน	พลัดสน
จาก		ยศศักดิ์สงสรรพ	แฉฉเวท นานา
สถาน		ศักดิ์เทวภกรณ	อยู่ไรไปคง ฯ
	๒	เวร เหมือนเงาติดเท้า	ตามตน
กาม		กอกกามกามตล	ติดต
มัน		ตาหม้ออกศล	สู้ทุ-คตเเย
คาด		บาปบาปติดต	แต่ตงตามตนเอง ฯ
	๓	ฉิบ หายกฉวยกฉับชา	ฉัปรมาณ
หาย		ดงเหยรายทยวน	เยาเข้า
วาย		วชตตลอดตลुकหลาน	เหลนชด โชมแฉ
ฉนม		กัฉบศูญเศร่า(๑)	คิตหน้าอนิจจง ฯ

(จินตตามณี ฉบับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท)

3.3.7 อิทธิพลภาษาต่างประเทศที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยโบราณ

ในแบบเรียนแต่ละเล่มจะมีการกล่าวถึง ภาษาต่างประเทศได้แก่ ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาเขมร วิธีการใช้ ไวยากรณ์ ตลอดจนคำต่างๆ ในรูปของคำไวพจน์ คำต่างๆ แสดงให้เห็น อิทธิพลของการใช้คำภาษาต่างประเทศในภาษาไทย แสดงว่าการรับอิทธิพลจากภาษาต่างประเทศ เป็นเรื่องปกติ มีมานานในทุกยุคสมัย การใช้ภาษาต่างประเทศ แสดงให้เห็นพัฒนาการการใช้ภาษา การใช้คำเลียนเสียง แบบลากเข้าความ ในการใช้เรียกเครื่องหมายต่างๆ ที่มาจากภาษาต่างประเทศ ซึ่ง ในสมัยหลังเริ่มมีภาษาตะวันตกเข้ามาปะปน การออกเสียงแบบลากเข้าความ (Popular Etymology) แสดงให้เห็นความพยายามของคนในสมัยนั้นว่ามีความพยายามปรับตัวให้เข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลง แม้ว่าจะไม่มีความรู้ว่าเป็นระบบเกี่ยวกับภาษาต่างประเทศนั้นๆ เช่น

เซมิโคลอน semi colon

เอปอสโตรฟี apostrophy

3.3.8 วรรณคดีสำคัญที่ปรากฏเป็นเนื้อหาในแบบเรียนภาษาไทยโบราณ

ในการสอนเรื่องราวต่างๆ ทั้งหลักภาษาและฉันทลักษณ์จะมีการยกตัวอย่าง หรือกล่าวถึง วรรณคดีเรื่องต่างๆ เช่น สุบินกุมาร คำพากย์เรื่องรามเกียรติ์ กาพย์เรื่องพระไชยสุริยา

ดังนี้

คำพากย์เรื่องรามเกียรติ์ (ตอนพระอินทร์ใช้ให้พระมาตลีนำรถมาถวายพระราม)

๑ บदनนอนทราธิบดี
ขอมาศลิลลา

ใช้เทพสารถ์

๑ เหารถมาแมนลงมา
อิราชกลางวณวงศ์

ถวายสมเด็จราชา

๑ รถนรถอินทบริบรงค์
มาถวายสมเด็จราชา(๑)

ตรัสใช้ตุษ้าง

ฯ คันทบ้ำดำเนอรกดอน &ฯ

(จินตมณี ฉบับพระโหราธิบดี)

ลิลิตพระลอ

โคลงจากเรื่องลิลิตพระลอนี้ใช้เป็นโคลงตัวอย่างในการสอนเรื่องโคลงสี่สุภาพ ดังนี้

โคลงตัวอย่าง

๑	เสียง ^๑ กา ^๒ เสียง ^๓ เลา ^๔ อ ^๕ าง	อัน ^๑ ใด ^๒ พ ^๓ เอย
	เสียง ^๑ ยอม ^๒ ยอ ^๓ ยศ ^๔ ใคร	ท ^๑ ง ^๒ หล ^๓ า
	สอง ^๑ เชอ ^๒ พ ^๓ หล ^๔ บ ^๕ ไ ^๖ หล	ด ^๑ ม ^๒ ท ^๓ น ฤ ^๑ พ ^๒
	สอง ^๑ พ ^๒ ค ^๓ ด ^๔ เ ^๕ ง ^๖ อ ^๗ ำ	อ ^๑ ย ^๒ า ^๓ ไ ^๔ ด ^๕ า ^๖ ม ^๗ เ ^๘ ื่อ ^๙ (๑)

(จินตคามฉิบับพระโหราธิบดี)

มหาชาติคำหลวง กัณฑ์สักกบรรพ

๑	ปาง ^๑ น ^๒ น ^๓ สอง ^๔ ราช ^๕ ไท	ดา ^๑ บ ^๒ ศ
	สา ^๑ พ ^๒ ม ^๓ ต ^๔ ไ ^๕ บ ^๖ มา	ก ^๑ ล ^๒ ่า ^๓ ว ^๔ แ ^๕ ก ^๖ ว
	ป ^๑ ระ ^๒ ท ^๓ า ^๔ น ^๕ ร ^๖ า ^๗ ช ^๘ เ ^๙ า ^{๑๐} ว ^{๑๑} ร ^{๑๒} ต	ส ^๑ อ ^๒ ง ^๓ ร ^๔ า ^๕ ช
	เว ^๑ น ^๒ แ ^๓ ต ^๔ ช ^๕ ช ^๖ ก ^๗ แ ^๘ ล ^๙ แ ^{๑๐} ว	จ ^๑ ิง ^๒ ไ ^๓ ท ^๔ ช ^๕ ม ^๖ ท ^๗ า ^๘ น ^๙ (๑) ๗

มหาชาติคำหลวงกัณฑ์มัทรี

๑	ค ^๑ ร ^๒ น ^๓ ช ^๔ า ^๕ ก ^๖ ห ^๗ ว ^๘ ช ^๙ า	ช ^๑ า ^๒ ย ^๓ บ ^๔ ่า ^๕ เต ^๖ า ^๗ ไ ^๘ ป ^๙ ต ^{๑๐} า ^{๑๑} ม ^{๑๒} ช ^{๑๓} า ^{๑๔} ย
	ล ^๑ ก ^๒ ไ ^๓ ม ^๔ ย ^๕ ค ^๖ ร ^๗ น ^๘ ง ^๙ า ^{๑๐} ย	จ ^๑ ำ ^๒ ง ^๓ า ^๔ ย ^๕ ร ^๖ า ^๗ ช ^๘ อ ^๙ ด ^{๑๐} ย ^{๑๑} น
๑	เบ ^๑ น ^๒ ไ ^๓ ด ^๔ จ ^๕ ม ^๖ า ^๗ ค ^๘ า	อ ^๑ ย ^๒ ู่ ^๓ จ ^๔ ร ^๕ ล ^๖ า ^๗ ต ^๘ อ ^๙ ก ^{๑๐} ด ^{๑๑} ง ^{๑๒} ค ^{๑๓} น
	เ ^๑ น ^๒ ก ^๓ น ^๔ ไ ^๕ ท ^๖ ด ^๗ ห ^๘ น	ม ^๑ า ^๒ ด ^๓ แ ^๔ ค ^๕ ด ^๖ น ^๗ น ^๘ เพ ^๙ อ ^{๑๐} ไ ^{๑๑} ด ^{๑๒} (๑)

กาพย์เรื่องพระไชยสุริยา

๑ จะรำคำต่อไป ภพใจกุมาร ตรีณีนีวราชา เจ้าภาราสาวะถิ
 ๑ พระไชยสุริยา มีสุทมะแห่ ชว่าสุมาถิ อยู่บุรีไม่มีไทย
 ๑ ข้าเฝ้าเหล่าเสนา มีภริยาอะฉาไศรย พักมาแต่ไกล ได้อาไศรย
 ในถาร ๑ ไพรฟ้าประชาธิ เขามุขปรีดา ทำไรเขาโกนา ได้
 เข้าปลาแลสาถิ ๑ อยู่มาหม้ข้าเฝ้า ก็หาเขวจะนาร ทหน้าคาคค
 ทำมะโหรทเคหา ๑ ถ้าเขาเผาสข เข้าแต่หฟักามา หาได้ให้
 ภริยา ๑ โลโกพาให้บ้ำใจ ๑ ไม่จำคำพระเจ้า เหยไปเข้าภาษาไสย
 ถัดมข้าไท น้แต่ไพร่ไสขคา ๑ กะตกมคู้ ก็โก้หม้เจ้าสุภา
 ไครเอนเข้าปลามา ให้สุภาถ้วาคี ๑ ทนแพ่แก่ชนะ ไม่ถ้พระประเวถิ
 ขนค้ไคค โลคาคมอาญา ๑ ทชถพระเจ้า ว่าโง่เง่าแต่ปุปลา
 ผู้เถ่าเหล่าเมธา ว่าไบบ้ำสาระข่า ๑ ภิกขุสะมะณะ เถ่าถ้พระ
 สะธำม กาดาวถ่าถ่า ไปเร้วำถ่าเนโก ๑ ไม่จำคำผู้ใหญ่ สี่สะ
 ไม้ใจโยโส ทคิมอะโย ข้าขโมทนาไป ๑ ภาราสาวะถิ ไครไม่มี
 ปราณไคร คคตถแต่ใจ ที่ไครได้ใส่เอาก ๑ ผู้ทมผม ทำคค
 ไม้ซซ โลค้วผาทก อะไรพ้ก็เอาไป ๑ ข้าเฝ้าเหล่าเสนา มิ
 ได้ว่าหม้ข้าไทย ถนารำเข้าไป แต่หน้าใจไม่น่าถา ๑ หาได้ไครหา
 เอา ไพรฟ้าเศร่าเปถ่าอร่า ผทมอาญา โลค้วค้วไม่ปรานี ๑ ผบ้ำมา
 กระทำ มระณะกำมเขามุขี น้าบเจ้าธานี ก็ไม้มหาไศรย

บทที่ 4

สรุปผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์แบบเรียนภาษาไทยโบราณนับแต่จินตมณีฉบับพระโหราธิบดี จนถึงแบบเรียนหลวงชุดมูลบทบรรพกิจ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ความเหมือนและความแตกต่างของแบบเรียน

เมื่อได้ศึกษาโดยพิจารณาจากผู้แต่ง สมัยที่แต่ง จุดมุ่งหมายในการแต่ง วิธีการแต่งและเนื้อหา ปรากฏผลจากการเปรียบเทียบดังนี้

1. ประถม ก กา กับประถม ก กา หัดอ่าน

หัวข้อ	ประถม ก กา	ประถม ก กา หัดอ่าน
ผู้แต่ง	ไม่ปรากฏ	ไม่ปรากฏ
สมัย	อยุธยาตอนปลาย-พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	อยุธยาตอนปลาย – พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
จุดมุ่งหมาย	เพื่อให้กุลบุตรไทยอ่าน เขียนหนังสือไทยและแต่งคำประพันธ์ได้	แบบหัดอ่านเพิ่มเติมจาก ประถม ก กา
วิธีการแต่ง	กาพย์ยานี กาพย์ฉบัง กาพย์สุรางคนางค์ มีคำอธิบายสั้นๆ ประกอบความเข้าใจ	กาพย์ยานี กาพย์ฉบัง กาพย์สุรางคนางค์
เนื้อหา	กฎเกณฑ์การอ่าน การเขียนหนังสือไทย การนำพยัญชนะไทยตั้งแต่ ก-ฮ แจกทุกมาตรา ยกตัวอย่างคำแต่ละมาตราไว้ท้ายเป็นคำกาพย์เพื่อให้เด็กฝึกหัดอ่าน ออกเสียง การแบ่งพยัญชนะไทย เป็น 5 พวกตามฐานที่เกิดเครื่องหมายต่างๆ เช่น “ ๕ ” และการใช้เครื่องหมายวรรคตอนของภาษาอังกฤษ เช่น ? ! , ;	นำถ้อยคำที่มีตัวสะกดมาตราต่างๆ มาแต่งเป็นกาพย์ ตั้งแต่คำในแม่ ก กา กน กบ กก กม เกย ผูกเป็นข้อความสั้นๆ ที่คิดว่าเด็กควรสนใจ บอกวิธีการเรียนหนังสือ การปฏิบัติตนต่อครูซึ่งเป็นพระสงฆ์ คุณค่าของการเรียนหนังสือ หลักศีล 10 ประการ ที่พึงยึดถือสำหรับผู้เรียน

2. ประถมมาลา กับ อักษรนิติ

หัวข้อ	ประถมมาลา	อักษรนิติ
ผู้แต่ง	พระเทพ โมลี (ฟิ่ง)	พระอมรารักษ์กจิต (เกิด อมโร)
สมัย	พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
จุดมุ่งหมาย	เพื่อให้กุลบุตรไทยอ่าน เขียน หนังสือไทย และแต่งคำประพันธ์	เพื่อให้กุลบุตรไทยอ่าน เขียน หนังสือไทย และแต่งคำประพันธ์ต่างๆ ได้
วิธีการแต่ง	ภาพยยานี ภาพยฉบัง ภาพยสุรางคนางค์	คำอธิบายสั้นๆ ประกอบความเข้าใจตามเนื้อหาแต่ละตอน ส่วนการเก็บคำ ศ ษ ส เป็นภาพยฉบัง
เนื้อหา	อธิบายกฎเกณฑ์การเขียนหนังสือไทย ตัวสะกดมาตราต่างๆ ทั้งที่ตรงมาตรา และไม่ตรงมาตรา พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ อธิบายกฎเกณฑ์ของไวยากรณ์ ชาติ หลักการแปลภาษาชาติเป็นภาษาไทย เป็นพื้นฐานการเรียนพุทธ คัมภีร์ วิธีการแต่งคำประพันธ์ประเภทต่างๆ รวมทั้งกลบท	อธิบายกฎเกณฑ์การเขียนหนังสือไทย แบ่งพยัญชนะ 6 ตอน สระเสียงสั้น สระเสียงยาว พยัญชนะ ประสมกับสระเป็นตัวอักษร การผันอักษร อักษรที่มี ห นำ คำควบกล้ำ คำตาย โคลงจำไม้ม้วน คำไม้มลาย คำที่ใช้ ศ ษ ส ตัวสะกดมาตราต่างๆ บอกความหมายของคำนั้นๆ กำกับไว้ติดต่อกัน คำศัพท์ 6 ชนิด ได้แก่ นามศัพท์ กริยาศัพท์ คุณศัพท์ สังขยาศัพท์ สรรพนามศัพท์ และนิบาตศัพท์

3. จินตมณีนับพระโหราธิบดีกับจินตมณีนับกรมหลวงวงษาธิราชสนิท

หัวข้อ	จินตมณี 1	จินตมณี 2
ผู้แต่ง	พระโหราธิบดี	พระเจ้าบรมวงศ์ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท
สมัย	แต่งเมื่อ พ.ศ. 2215 สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช	แต่งเมื่อ พ.ศ.2392 สมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
จุดมุ่งหมาย	ให้กุลบุตรไทยอ่านและเขียนหนังสือไทยได้ถูกต้อง แม่นยำ และแต่งคำประพันธ์ได้	เช่นเดียวกับจินตมณี เล่ม 1
วิธีการแต่ง	คำประพันธ์ชนิดต่างๆ และแทรกคำอธิบายสั้นๆ บางตอน	คำประพันธ์ชนิดต่างๆ
เนื้อหา	อักษรศัพท์, คำที่ใช้ ศ ษ ส, คำที่ใช้ ไม้มีววน ไม้มีลาย, การแจกลูก, พันอักษร ควบกกล้า คำตาย ตัวสะกดมาตราต่างๆ การใช้เครื่องหมายบางชนิด คำอธิบายการแต่งโคลง กลอนฉันทจากคัมภีร์วุฒโตทัยของอินเดีย พากย์ทั้ง 8 ชนิด (กัมพูชาพากย์ ชาวพากย์ เสดงพากย์ พุกามพากย์ มคธพากย์ สันสกฤตพากย์ สยามพากย์ หรือ ญูไชยพากย์) รวมทั้งตัวอย่างโคลงลาว โคลงกลบทที่นิยมเล่นในสมัยนั้น	ฉันทว้าวสันตติลภเป็นบทไหว้ครูแล้ว จำแนกอักษรสามหมู่ (สูง กลาง ต่ำ) แจกลูกตั้งแต่ง ก.กา จนถึง เกย จบแล้วอธิบายลักษณะโคลงต่างๆ พรรณนาเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แทรกโคลงสุภาษิตจินตมณี เป็นโคลงกระทู้เดี่ยว มีเนื้อหาเป็นเชิงสั่งสอนให้เป็นข้าราชการที่ดีของบ้านเมือง

4. จินตามณี กับมูลบทบรรพกิจ

1. จินตามณีมีความเหมือนกับมูลบทบรรพกิจในส่วนของหลักไตรยางศ์ การแจกลูกสะกดคำ ผันอักษร ตัวสะกดในแม่ต่างๆ อักษรนำ อักษรควบกล้ำ คำที่ใช้ไม่มีวรรณ วรรณลาย คำที่ใช้ ศ ษ ส และมีคำอธิบายเป็นคำประพันธ์หลายๆ ชนิด เช่น โคลงสี่สุภาพ กาพย์ จินตามณีได้ยกตัวอย่างคำประพันธ์หลายชนิดจากวรรณคดีไทยสมัยต่างๆ มารวบรวมเก็บไว้ให้ผู้สนใจในการประพันธ์ได้ศึกษาค้นคว้า เป็นตัวอย่างแต่งต่อๆ ไป ทั้งได้บอกต้นเค้าไว้ให้ทราบด้วยว่าจากวรรณคดีเรื่องใดตอนใด ในมูลบทบรรพกิจได้นำกาพย์พระไชยสุริยาของสุนทรภู่ที่แต่งไว้ในสมัยรัชกาลที่ 3 มาแทรกท้ายของคำในมาตราแม่ต่างๆ ตั้งแต่แม่ ก กา จนถึงแม่ เกย เพื่อให้เด็กฝึกหัดอ่านให้คล่องแคล่วและยังได้ความรู้เพลิดเพลินไปกับเนื้อเรื่องอีกด้วย ข้อที่แตกต่างกันคือ

จินตามณี	มูลบทบรรพกิจ
1. ไม่มีการเรียงลำดับเนื้อเรื่อง	1. ลำดับเรื่องราวเป็นหมวดหมู่
2. ยกตัวอย่างคำในแต่ละเรื่องน้อย	2. เพิ่มตัวอย่างคำในแต่ละเรื่องให้เด็กได้ฝึกหัดอ่านมากๆ
3. เน้นการฝึกแต่งคำประพันธ์ และเป็นเสมือน	3. เน้นการอ่านหนังสือไทยให้แตกฉาน และการออกไปเป็นข้าราชการ
4. ภาษาที่ใช้ในการอธิบายเก่าแก่มาก บางตอนแปลจากคำบาลี	4. ภาษาที่ใช้ในการอธิบายพอเข้าใจได้ง่ายขึ้น
5. เรียนกับพระที่วัด	5. เรียนที่โรงเรียนมีครูสอนโดยเฉพาะ
6. ไม่มีหลักสูตร	6. มีหลักสูตรเป็นตัวกำหนด
7. คัดลอกกันต่อๆ มา ทำให้แต่ละฉบับมีความแตกต่างกัน และมีจำนวนจำกัด	7. เนื้อหามีความถูกต้องมาก เพราะพิมพ์ด้วยเครื่องพิมพ์ สามารถพิมพ์ได้จำนวนมากฉบับ และสามารถแพร่หลายไปสู่ผู้ที่สนใจเรียนมากขึ้น

เนื้อหาของมูลบทบรรพกิจ มีส่วนที่น่าสนใจเป็นพิเศษ คือ แม่เกยมีลักษณะการผสมคำต่างๆ จากมาตราอื่นๆ มาก การจัดแบ่งตัวสะกดในมาตราอื่นๆ ก็ใช้ตัวสะกดตรงตามเสียงในมาตรานั้นๆ แต่เมื่อถึงแม่เกยอันเป็นมาตราสุดท้ายได้รวบรวมส่วนปลีกย่อยต่างๆ ที่ไม่ใช่แม่เกยเข้าไว้ด้วยกัน ดังตัวอย่าง “เขย เขอย ขาย ขาว ขิว ขิว ขี้ย ขุย ขวย เขว แหว โขย ขอย ขวย เขียว เขือบ เขีย เขียะ เขื่อ เขื่อะ เขอ เขอะ ขัว ขัวะ เขะ แหะ โหะ เขาะ ภู ขรรม ขรร ขอ ข่อ ข้อย ขัย ขื่อ”

ส่วนในแบบเรียนวาทินิกร อักษรประโยคและพิศาลการันต์ มีลักษณะดังนี้

คำว่าประโยค ใช้รวมกันทั้งสองตอน หมายถึง พยัญชนะที่เรียงต่อกันโดยไม่มีรูปสระคั่น เช่น ขนาน กนก จริง กรวด ความ ตลาด จรูญ หวาย เรื่องอักษรนำแยกอยู่ในวาทินิกร ส่วนที่เหลือทั้งหมดจึงรวมอยู่ในอักษรประโยค จำนวนคำที่ได้รวบรวมไว้นี้มีบางคำออกคำแปลไว้ด้วยคล้ายในจินดามณี เช่น อัจจิ ว่า ไฟ ติน ว่า หญ้า น้ำจันท์ ว่า เหล้า สุวณ ว่า สุนัข คำไทยที่มีตัวสะกด เช่น กิน กัน คำที่มี ร สะกด ออกเสียงมี อ ปน เช่น พระกร บัทร นอกจากนี้คำบาลีที่มีตัวสะกดตัวตาม ผู้แต่งสรุปให้เป็นตัวสะกดด้วย เช่น มัจฉา, อัจฉรา อธิบายไว้ว่า ฉ ตัวนี้ สะกดได้แต่ต้องรวมกับ จ ในตอนต้นผู้แต่งกล่าวไว้ว่า “จะรวบรวมตัวอักษรที่ใช้สะกดในแม่กน กก กค กข ซึ่งมีมาในภาษาบาลีบ้าง มีมาโดยบัญญัติในภาษาไทยใช้สืบมาแต่โบราณบ้าง เพื่อให้กุลบุตรสังเกตจำเป็นแบบอย่างในการจะอ่านจะเขียน ให้ถูกต้องตามกระบวนอักษร” พิศาลการันต์เป็นชุดแบบเรียนหลวงเล่มที่ 6 ได้รวบรวมคำที่มีการันต์ไว้เป็นพวงๆ เรียงไปตั้งแต่ ก จนถึง ห การันต์คำภาษาอังกฤษที่มีใช้ในภาษาไทย เช่น ไมล์ เมล์ มีคำอธิบายกำกับไว้ว่า “วิธีใช้ถ้อยคำขบวนหนึ่งมีอักษรเพิ่มไว้ข้างท้ายคำแต่ไม่ใช่ตัวสะกด เดิมลงไว้เพื่อจะให้เต็มคำ ซึ่งมาแต่ภาษามคธ และเสียงภาษาอื่นบ้าง เสียงไทยอ่านไม่ตลอดไปถึงจึงลงไว้ ๙ ไว้เป็นที่สังเกตว่าไม่อ่าน ควรเรียกชื่อว่าการันต์”

5. หนังสือแบบเรียนหลวง 6 เล่ม

เรื่อง	เนื้อหา	จุดมุ่งหมาย	แนวคิด	หมายเหตุ
มูลบทบรรพกิจ	สระ, พยัญชนะ, วรรณยุกต์, ผันอักษร, คำแม่ ก.กา ตัวสะกดมาตราต่างๆ	สอนเด็กเริ่มเรียนหนังสือไทย อ่าน, เขียนคำต่างๆ ได้ถูกต้อง	1. การประสมคำ ผันอักษรเป็นการสร้างคำไทย 2. คำไทยส่วนมากสะกดตรงตามมาตรา	1. แบบเรียนหลวง 6 เล่มนี้ใช้เวลาเรียน 3 ปี
วาทินิกร	อักษรสูงนำอักษรต่ำ อักษรกลางนำอักษรต่ำ	สอนผันอักษร	อักษรสูงและอักษรกลางมีอำนาจออกเสียงนำอักษรต่ำได้	2. ข ค ยังมีใช้เขียนอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 5
อักษรประโยค	สองอักษรร่วมสระตัวเดียวกัน (อักษรที่ 2 คือ ร, ล, ว) เป็นตัวประโยค	สอนผันอักษรคำควบกล้ำ	1. อักษรควบ ร, ล, ว เป็นส่วนหนึ่งของคำไทย 2. คำที่เปล่งเสียงต่างกันความหมายย่อมต่างกัน	3. บริบท (Context) คำแวดล้อม
สังโยคพิธาน	ตัวสะกดไม่ตรงมาตรา	สอนตัวสะกดมาตราต่างๆ ให้ถูกต้อง	1. คำที่มีตัวสะกดในมาตราต่างๆ ทั้งที่เป็นคำไทยและคำที่มาจากภาษาอื่น เป็นคำที่มีใช้อยู่ในภาษาไทย	

			2. คำที่ออกเสียงเหมือนกัน อาจมีตัวสะกดต่างกัน
ไวยากรณ์พิจารณา	คำพ้องรูป, คำพ้องเสียง คำที่เขียนต่างกันออกเสียงสั้นบ้าง ยาวบ้าง	สอนเขียนและอ่านคำพ้อง	1. คำที่สะกดเหมือนกัน ออกเสียงต่างกัน ย่อมมีความหมายต่างกัน และจะอ่านได้ถูกต้องต้องสังเกตบริบท 2. การรู้จักคำไวยากรณ์ จะทำให้สามารถเลือกคำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับความหมาย
พิศดารารันต์	คำการันต์	สอนให้สามารถเขียนคำการันต์ได้ถูกต้อง	1. คำการันต์เป็นคำที่มาจากภาษาอื่น 2. การเขียนตัวสะกดถูกต้อง อ่านถูกต้อง และนำไปใช้ในชีวิตได้ถูกต้อง เป็นพื้นฐานของผู้ที่มีวัฒนธรรมทางภาษา

2. ไวยากรณ์ไทยที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยโบราณ

จากการวิจัยสามารถแบ่งจากลักษณะทางไวยากรณ์ที่ปรากฏได้ดังนี้

2.1 พยัญชนะ

ในแบบเรียนภาษาไทยโบราณแต่ละเล่มจะเริ่มต้นด้วยการเรียนเกี่ยวกับพยัญชนะ 44 ตัว ยกเว้นจินตมณีฉบับพระโหราธิบดีที่เริ่มเรียนเรื่องสระก่อน ทุกเล่มจะแบ่งตัวอักษรออกเป็นอักษรสามหมู่ และมีการแจกลูกเพื่อผู้เรียน ได้มีตัวอย่างการแจกลูกตัวอักษร การแบ่งพยัญชนะจะแบ่งเป็นพยัญชนะวรรคในภาษาบาลีด้วยเช่นกัน การศึกษาจำต้องศึกษาภาษาบาลีควบคู่ไปด้วย พยัญชนะจะแบ่งออกเป็นพยัญชนะต้น พยัญชนะควบกล้ำ และพยัญชนะตัวสะกดเช่นเดียวกับปัจจุบัน แต่การสอนเรื่องพยัญชนะสะกดนั้นจะไล่เรียงมาตราตัวสะกดเป็นแม่ต่างๆ เริ่มตั้งแต่ แม่ก กา ไปจนถึงแม่เกอว

2.2 สระ

ปัญหาที่พบในแบบเรียนภาษาไทยโบราณที่ชัดเจนที่สุดนั่นคือ การแบ่งสระ ในแต่ละแบบเรียนมีความแตกต่างกัน มีจำนวนที่ต่างกัน ไม่เท่ากัน และในแบบเรียนบางเล่มยังได้กล่าวถึงสระในภาษาบาลีจำนวน 8 ตัวอีกด้วย

2.3 วรรณยุกต์

รูปวรรณยุกต์ที่เริ่มใช้ในสมัยสุโขทัย มี 2 รูป คือ ไม้เอก (') กับรูปไม้โท (+) ซึ่งเป็นรูปกากบาท ต่อมาปลายสมัยสุโขทัยเป็นรูปไม้โท (°) เช่นในปัจจุบัน ส่วนไม้ตรีไม้จัตวา ยังไม่มีใช้

เริ่มปรากฏเป็นครั้งแรกในสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศ เสียงวรรณยุกต์ในแบบเรียนทุกเล่มมีจำนวน 5 เสียงคือ เสียงสามัญ เสียงเอก เสียงโท เสียงตรี เสียงจัตวา แต่อย่างไรก็ตามมีข้อสงสัยจนถึงปัจจุบันว่าเหตุใดจึงมีการนำเลข ๗ แทนเสียงไม้ตรีทั้งที่ตรีหมายถึงสาม แต่จากการพิจารณาพบว่าวรรณยุกต์ตรีและวรรณยุกต์จัตวานั้นน่าจะอยู่ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ระหว่างพ.ศ. 2231-2275 ในแบบเรียนโบราณจะมีการสอนการผันเสียงวรรณยุกต์พร้อมทั้งมีตัวอย่างประกอบการผันเสียงวรรณยุกต์

2.4 เครื่องหมายต่างๆ

เครื่องหมายที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยโบราณหลายตัวยังคงใช้มาจนถึงปัจจุบัน แต่หลายตัวก็ไม่นิยมใช้แล้วในปัจจุบัน เครื่องหมายที่เรารู้จักเป็นเครื่องหมายต่างๆ ไปได้แก่ วิสรรชนีย์ ฟินเอก ฟินโท ทัทฆมาต ไม้ไต่คู้ ฝนทอง ฟองมัน นฤคหิต หรือเครื่องหมายที่ไม่ใช้แล้วในปัจจุบันหรือใช้เฉพาะบทประพันธ์ เช่น ๐ (โคมุตร) ฯ (อังกั้นคู่) ฯ (อังกั้นวิสรรชนีย์) เป็นต้น ในแบบเรียนประถม ก กา ยังมีการกล่าวถึงเครื่องหมายภาษาอังกฤษ โดยออกเสียงเครื่องหมายเหล่านั้นแบบการลากเข้าความ (popular etymology) อีกด้วย เช่น

รูปเครื่องหมาย	คำเรียก	ศัพท์ภาษาอังกฤษ
,	คัมมะ	comma
;	เซมิโคลอน	semi collon
:	โคลอน	collon
?	อินเตอโรเคชัน	question mark
!	เอกเคลเมชัน	exclamation
.....	ไดอิริสิส	ellipsis
-	ไฮเฟิน	hyphen
—	แดช	dash
()	เพเร็นธิสิส	parenthesis
“ ”	โควเตชัน	quotation

,	เอปอสโตรฟี	apostrophe
}	เกเร็ด	bracket

แต่อย่างไรก็ตามในแบบเรียนอักษรนิติ ของพระอมราภีรักษิต (เกิด อมโร) ได้อธิบายเรื่องเครื่องหมายพิศกับแนววิชาภาษาศาสตร์ปัจจุบันเป็นอย่างยิ่ง มีการนำเครื่องหมายที่ใช้ในการเขียนข้อความบอกขึ้นต้นลงท้ายข้อความ ไปรวมไว้เป็นพวกเดียวกับเครื่องหมายวรรคตอน

3. ฉันทลักษณ์คำประพันธ์ต่างๆที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยโบราณ

ในแบบเรียนภาษาไทยโบราณมีการสอนแต่งคำประพันธ์ประเภทต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำประพันธ์ประเภทโคลง คำประพันธ์ที่สอนกลุบุตรจะอธิบายความรู้เรื่องสัมผัส คำเอก คำโท ครูลหุ ก่อน แล้วจะอธิบายลักษณะฉันทลักษณ์ที่บังคับ พร้อมยกตัวอย่างประกอบซึ่งก็จะนำมาจากรรรณคดีสำคัญๆ เช่น ลิลิตพระลอ โคลงแข่งน้ำพระพิพัฒน์สัตยาซึ่งเป็นโคลงห้า หรือโคลงมณฑกคดี การแต่งคำประพันธ์ประเภทฉันทลักษณ์ที่จะนำมาจากหนังสือเล่มอื่นๆ เช่นการแต่งฉันทลักษณ์จะนำมาจากคัมภีร์วุฒโตทัยของอินเดีย มีการสอนให้จำคณะเพื่อให้ผู้ศึกษาเข้าใจได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้บทประพันธ์ที่ใช้ฉันทลักษณ์ต่างๆในแบบเรียนภาษาไทยโบราณยังได้เป็นต้นเค้าแบบเรียนในสมัยต่อมา เช่น คำกาพย์ช่วงท้ายในหนังสือประถม ก กา เป็นต้นเค้าของหนังสือพรรณพฤกษาและสัตวภิธานของพระยาศรีสุนทรโวหาร(น้อย อดิศัยสุนทร)ในเวลาต่อมาอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์จากคำประพันธ์ต่างๆในเรื่องของการสอนมาตราตัวสะกด แม้ต่างๆ ทั้งนี้เป็นการสอดแทรกเรื่องราวต่างๆรวมทั้งการสั่งสอนศีลธรรมแทรกไปด้วย

4. แบบเรียนภาษาไทยกับการสั่งสอนศีลธรรมจรรยาในสังคมไทย

การประพันธ์แบบเรียนมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือเพื่อให้สั่งสอนผู้เรียนให้อ่านออกเขียนได้ ประกอบการงานตามความสามารถของตน การสั่งสอนให้อ่านออกเขียนได้ ไม่ต่างไปจากตำราไวยากรณ์ต่างๆ ไป แต่แบบเรียนภาษาไทยโบราณสอนภาษาด้วยการสอดแทรกศีลธรรมจรรยา การประพฤติปฏิบัติตนของผู้เรียนทั้งต่อตนเองและครูอาจารย์ เสริมสร้างค่านิยมเรื่องความกตัญญู อีกทั้งยังสะท้อนค่านิยมความนิยมรับราชการ การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครองว่าต่างเกื้อหนุนและอุปถัมภ์ซึ่งกันและกันอย่างไร วิธีการประกอบอาชีพต่างๆทั้งการรับราชการ การค้าขาย เป็นต้น

2. การนำผลวิจัยไปใช้

การวิจัยเป็นการศึกษาวิเคราะห์แบบเรียนภาษาไทยนอกจากการศึกษาลักษณะทางไวยากรณ์ที่ปรากฏแล้วยังได้ศึกษาลักษณะการเรียนการสอนและวิธีการสอนภาษาไทยในรูปแบบที่ต่างๆ กันในไวยากรณ์เรื่องเดียวกับของโบราณจารย์ ซึ่งจะสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ โลกทัศน์ และสภาพสังคมไทยในสมัยนั้นๆ ได้โดยศึกษาผ่านแบบเรียนภาษาไทยเหล่านี้ ปัจจุบันจึงเห็นว่าการศึกษาและวิจัยลักษณะดังกล่าวจะทำให้ได้รับความรู้ในแง่มุมต่างๆ เกี่ยวกับแบบเรียนภาษาไทยเพิ่มมากขึ้น และแสดงความสามารถของโบราณจารย์ที่ได้สั่งสอนภาษาไทยให้คงอยู่ได้จนปัจจุบันแม้ว่าในสมัยนั้นจะขาดแคลนซึ่งตำราที่สมบูรณ์และครูบาอาจารย์ที่มีความรู้ก็ตาม

การวิจัยนี้มีประโยชน์ดังนี้

- สำหรับผู้ที่ต้องการทราบถึงที่มา และลักษณะวิวัฒนาการของแบบเรียนไทยจะสามารถศึกษาได้ถึงพัฒนาการของระบบไวยากรณ์ไทยในเรื่อง พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์
- การศึกษาแบบเรียนภาษาไทยโบราณทำให้สามารถพิจารณาสภาพการศึกษา หลักสูตร วิธีการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษาว่ามีกลวิธีการสอนอย่างไรบ้างทั้งที่ไม่มีหลักสูตร หรือตำราที่แน่นอน
- ผู้ที่ศึกษาด้านนิรุกติศาสตร์สามารถพิจารณา เทียบเคียง ประวัตติค่า และความหมายได้จาก การพิจารณาการใช้คำต่างๆ ในที่ที่บริบทแตกต่างออกไป
- สามารถศึกษาวิวัฒนาการของการเรียนการสอนในประเทศไทยได้ และศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมผ่านแบบเรียนได้
- ผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของฉันทลักษณ์ไทยในอดีต สามารถใช้อ้างอิง และศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการของบทหรือกรองไทยได้
- ผู้สนใจสามารถศึกษาคำและความหมายของคำ ต่างๆ เช่น คำไวพจน์ ในแบบเรียนภาษาไทยโบราณสามารถใช้ถ้อยคำเหล่านี้ประกอบการศึกษาเพื่อเพิ่มความเข้าใจ และเพิ่ม โอกาสในความเชี่ยวชาญด้านสาขานั้นๆ เพราะผู้ที่จะแต่งคำประพันธ์ต่างๆ ได้ ขำานญนั้นจะต้องมีความรู้เรื่อง ศัพท์และความหมายของศัพท์จำนวนมาก

3. บทสรุป

การศึกษาวิจัยแบบเรียนภาษาไทยโบราณเป็นการมุ่งศึกษาไวยากรณ์ที่ปรากฏในแบบเรียน อีกทั้งสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่สะท้อนโดยผ่านทางบทเรียนที่กฤตบุตรได้ศึกษา การศึกษาแบบเรียนภาษาไทยโบราณจุดมุ่งหมายของแบบเรียนนอกจากจะต้องทำให้ใช้เป็นแบบเรียนภาษาไทยของกฤตบุตรแล้ว ยังเป็นการรวบรวมแบบแผนวิชาการประพันธ์เข้าไว้ด้วยจึงเป็นหนังสือสำคัญในทางความรู้ด้านอักษรศาสตร์ ส่วนเนื้อหาของแบบเรียน ในการเรียนภาษาใดภาษาหนึ่งนั้น ถ้าจะมีการแบ่งแบบเรียนเป็น ๓ ประเภท คือ แบบเรียนทางภาษา แบบเรียนสอนอ่าน และแบบเรียนวรรณคดีแล้ว แบบเรียนโบราณ เช่นหนังสือจินดามณีก็มีลักษณะของแบบเรียนทั้งสามชนิดอยู่ครบถ้วน เพื่อให้เกิดความสะดวกในการวิเคราะห์ จึงจะศึกษาเนื้อหาแบบเรียนเรียงลำดับตามหนังสือฉบับพิมพ์

1.. อักษรศัพท์ คือ เนื้อหาส่วนแรกซึ่งเป็นลักษณะแบบเรียนทางภาษาในเรื่อง ของคำ คำต่างๆ ที่มีอยู่แบ่งออกได้เป็น

1.1 คำพ้องเสียง คำชนิดนี้ในหนังสือจินดามณีหมายความถึง คำที่ออกเสียงอย่างเดียวกันซึ่งผู้ฟังอาจจะยังไม่สามารถเข้าใจความหมายทันทีก็เป็น ได้ ถ้าเป็นแต่เพียงฟัง ต้องดูรูปที่อักษรเขียนด้วยจึงจะเข้าใจความหมายได้โดยถ่องแท้ เพราะรูปอักษรจะสื่อความหมายไว้ได้หมด แต่ไม่ได้จัดลำดับอักษรหรือเรียบเรียงให้เป็นหมวดหมู่ เพียงแต่รวบรวมคำไว้และใช้การซ้อนคำเพื่ออธิบายความหมายของคำพ้องเสียงแต่ละคำ

1.2 คำที่ใช้ ไอ-ไอ ในเนื้อหาภาคอักษรศัพท์นี้ ปรากฏคำที่ใช้สระไอ-ไอ อยู่เพียงเล็กน้อย เช่น ให้-ให้ คำประเภทนี้ไปมีอยู่ในเนื้อหาเรื่องการใช้ ส ศษ, ฤ ฎา ฎ ฤก และอื่นๆ

1.3 คำศัพท์ เป็นส่วนการรวบรวมคำศัพท์ต่างๆ ที่มีความหมายเดียวกัน บ้างก็เป็นคำภาษาบาลี-สันสกฤตหรือ คำเขมรที่เรานำเข้ามาใช้ บ้างก็เป็นคำศัพท์ที่ว่าด้วยชื่อเมือง ชื่อคาวนพเคราะห์ ศัพท์ทางศาสนา และคำราชาศัพท์

1.4 นามศัพท์ (นามศัพท์) เนื้อหาส่วนนี้กรีกกล่าวไว้ในที่สุดของคำนัมัสการว่า

๑ข้าขอประกอบอักษรแดลง สรรพภคยวาที

นานาวุตโตไทยวชิ นามศัพท์บทเสรจการ

เนื้อหาของนามศัพท์ ได้แก่ ศัพท์ที่ใช้ ส ศษ คำไม่มีว้น 20 คำ คำไม่มีว้น 80 คำ และการใช้ ฤ ฎา ฎ ฤก สิ่งที่น่าสังเกตคือ เนื้อหาทั้งหมดเป็นลักษณะการรวบรวม คำศัพท์มาผูกเป็นคำประพันธ์ให้อ่านได้ คล่องจองและจดจำได้ง่าย ไม่มีการอธิบายหรือวางกำหนดกฎเกณฑ์ไว้เหมือนเนื้อหาเรื่องเดียวกันนี้ในแบบเรียนสมัยต่อๆ มา

๒. การจำแนกอักษรเป็น ๓ หมู่ เนื้อหาทางภาษาส่วนนี้เน้นหนักไปเพื่อการสอนอ่าน และสอนเขียน ได้แก่ การสอนเรื่องสระ พยัญชนะ การแจกลูกและการผันอักษร

๓. ฉันทลักษณ์ เป็นเนื้อหาที่กล่าวถึงการแต่งคำให้ไพเราะตามชนิดของคำประพันธ์ คำว่า โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน เช่นที่ใช้ในหนังสือแบบเรียนโบราณนั้นไม่ได้ตรงกับความหมายที่ใช้ อยู่ในปัจจุบัน

4. ข้อเสนอแนะ

1. ศึกษาสภาพสังคมและวัฒนธรรมในสมัยต่างๆผ่านแบบเรียนภาษาไทยโบราณ
2. ศึกษาพิจารณาสาเหตุที่แท้จริงว่าเหตุใดเครื่องหมายวรรณยุกต์ของไทยโดยเฉพาะวรรณยุกต์ตรีจึงใช้เครื่องหมาย “ ๓ ” แทนเสียง
3. ศึกษาและเปรียบเทียบระบบเสียงภาษาไทยแบบเรียนภาษาไทยโบราณกับแบบเรียนภาษาไทยปัจจุบัน
4. ศึกษาวิวัฒนาการของคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองของไทย
5. ศึกษาสภาพปัญหาของการเรียนการสอนของไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
6. ศึกษาไวยากรณ์ในแบบเรียนภาษาไทยโบราณเปรียบเทียบกับแบบเรียนหลักภาษาไทยที่ใช้ในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- กุหลาบ มัลลิกะมาส.วรรณคดีไทย. 2517. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง : กรุงเทพฯ.
- ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต. 2548. วรรณคดีอยุธยาตอนต้น : ลักษณะร่วมและอิทธิพล
โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กรุงเทพฯ.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ. 2549. “ประถม ก กา : ข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับสมัยที่แต่ง.”
ภาษาและวรรณกรรมสารฉบับภาษาและวรรณกรรมกับสังคม, 134-161.นครปฐม:
ภาควิชาภาษาไทยคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธีระ นุชเปี่ยม. 2549. อดีตและปัจจุบันของสถาบันอุดมศึกษาไทย : ภาพรวมสถาบันอุดมศึกษา
ประเภทต่างๆ. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นวรรณ พันธุมธธา. 2551. ไวยากรณ์ไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2531. การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์ เอกสารวิชาการ หมายเลข 11 สถาบันไทย
คดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เบ็ญจวรรณ สุนทรากุล. 2550. วัฒนาการแบบเรียนไทย. กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ปิยะนุช สุวรรณทัต. 2540. “วิวัฒนาการของการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาโดยมิชชันนารี
นิกายโรมันคาทอลิก.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลินจี หะวานนท์. 2526. การศึกษากับสังคมไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรวิทย์ วศิณสรากร. 2529. การศึกษาของไทย. กรุงเทพฯ :มิตรสยาม.
- วรุณีย์ โอสธารมย์. 2524. การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411-พ.ศ.2475 วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิวัฒน์ แพร่ศิริ. 2543 “วิวัฒนาการและอนาคตภาพของการศึกษาคาทอลิกกับการพัฒนา
สังคมไทย” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วุฒิชัย มุลศิลป์. 2516. การปฏิรูปการศึกษาสมัยรัชกาลที่ 5. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่ง
ประเทศไทย.
- _____. 2512. “นโยบายการจัดการศึกษาของไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว” ปริญญาวิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา วิทยาลัยการศึกษา
ประสานมิตร.
- ศิลปากร, กรม. 2514. จินตามณีเล่ม 1-2 กับบันทึกเรื่องหนังสือจินตามณีและจินตามณีฉบับพระ

เจ้าอยู่หัวบรมโกศ. พระนคร : ศิลปาบรรณาการ.

ศิลปากร,กรม. . 2526. แบบเรียนหลวง 6 เล่ม มูลบทบรรพกิจ วาหนิตินิกร อักษรประโยค

สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณา พิศาลการ์นต์. พระนคร: ศิลปาบรรณาการ.

_____. 2513. ประถม ก กา ประถมก กาศัดอ่าน ปฐมมาลา อักษรนิติ แบบเรียนหนังสือไทย.

พระนคร : ศิลปาบรรณาการ.

_____. 2530. วรรณกรรมอยุธยา เล่ม 2 : กรุงเทพฯ.

สุนันท์ อัญชติณกุล. 2548. การศึกษาภาษาไทยสมัยรัชกาลที่ 5 : แบบเรียนหลวง : กรุงเทพฯ.

สุพรรณิ กาญจนัยจิติ. 2507. บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์.

สุนีย์ อรรถศาสตร์. 2526. ความเป็นมาของแบบเรียนภาษาไทย .กรุงเทพฯ.

สุริยา รัตนกุล, คุณหญิง. 2540. รวบรวมบทความวิชาการเกี่ยวกับภาษาไทย. กรุงเทพฯ

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ , สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.จินตมณี .2543.

กรุงเทพฯ.

อัมพร แก้วสุวรรณ. 2528. วิเคราะห์แบบเรียนภาษาไทย : กรุงเทพฯ.

ภาคผนวก ก

โบราณศัพท์

เครื่องหมายต่างๆ

เครื่องหมายวรรคตอนในภาษาอังกฤษ (ประถม ก กา)

รูปเครื่องหมาย	คำเรียก	ศัพท์ภาษาอังกฤษ
,	คัมมะ	comma
;	เซมิโคลอน	semi collon
:	โคลอน	collon
?	อินเตอโรเคชัน	question mark
!	เอสเคลเมชัน	exclamation
.....	ไดอีริสิส	ellipsis
-	ไฮเฟิน	hyphen
_____	แดช	dash
()	เปเร็นธิสิส	parenthesis
“ ”	ควอตชัน	quotation
'	เอปอสโทรฟี	apostrophe
}	เบร็ค	bracket

เครื่องหมายใช้กับอักษร (อักษรนิติ)

ไม้ค้อน	เอก
ขอ	โท
เลขเจ็ด	ตรี
ตีนกา	จัตวา
เลขแปด	ตายคู่
หางรอก	ทัณฑฆาต
หางกั้งหัน	หันอากาศ
ไข่	ฟองคันท
หยาดน้ำ	นฤกहित
พินหนู	ฝนทอง
นมนางทั้งคู่	วิสันชนี
ตานกแก้ว	ฟองมณฑ
มูตรวัว	มูตรวัว

คำไวพจน์

1. พระเจ้า

สัพพัญญู พระสุคต ธรรมราชา มารชิต โลกชิต มุนินทร ศรีขันธ์ ตถาคต ทศพลญาณ อชิต
 บพิตร ไตรโลกาจารย์ ตรีภพมกุฏ ตรีภูวนารถ ชินนทร ศรีสุคต ชินนราช ชินนศรี มุนนिरาช
 ไตรภพนารถ ศาสดา จอมอารีย

2. พระธรรม

วิโมกษ วิมุติ อมฤตย บทโมกษ ทุกขโกษย นิพพาน นฤพาน อนาไลย มรรคผล

3. พระสงฆ์

อารีย ชีณาสรพ เศษ อเศษ สักทาคามี อนาคามี วิตราค โสดาบนน อรหันต์

4. สวรรค์

ไตรทิพย ไตรทศาลัย สุริโลกย ไตรพิบณบ อพยบ เทวโลกย์ ศิวโลกย์ สวรรค์

5. เทพยดา

อมร นิลชรา เทวา เทพา ไตรทศ ไตรทีเวศ ปรรวาณ สุร วิธ เทวดา

6. พระอิศวร

บิดามห พรหม ศิว ศุภตี ปศุบดี มเหศวร สรรพอิสาน ศังกร จันทรเสขร ภูเดช กฤติवास

7. พระธาดา

ชวย นิลรุหิณ วิธาดา กมลასน สรชดา ปรชาบดี วิสวสฤด

8. พระนารายณ์

วิษณุ กฤษณ ไวกุณฐ ทาโมทโร หฤชเกศ ไกษพ มารพ สวภู พระจักรี ศางดี ไตรวิกรม

9. พระอุมา

กาดยายณี เคารี ไหมวดี กวาณี รุทราณี สรรพาณี

10. พระอินทร์

โกษี อินทรา มรดวาน ปากสาหน เทพาบค เทวินทร เทเวศร์ อำมรินทร อมเรศร วัชชาริ
นทร ตรีเนตร สหสนัย สหสไนย เพชรปาลี สุขัมบดี อินทราธิราช เจ้าสุราลัย ท้าวพันตา

11. ท้าวจตุโลกบาล

ท้าวจรตฐุ ท้าวกุเวร ท้าวไวศวรรณ ท้าววิรุพหก

12. ครุฑ

เวน ไตย ขเดศวร นาคานคก วิษณุรถ สุบรรณ บนบคาศน

13. พ้า

โพยม โทยทิพย อัมพร นภ คัคณานต์ เวหาศ อากาศ อันตฤภษ

14. เมฆ

อภร์ สตนยี ธาราธร ตทิตวาน อรรชุน วลาหก อมพุกฤห

15. พระจันทร์

หิมางสุ ศศิ ศศิธร โสม นิสาบดี นิสากร นิสานารถ กัษษากร ดวงเดือน แขน

16. ดาว

นักขต ฤภษ ดารา ดารก มหุรดี นฤย ตั้งตยาคม ดาว ผกาย

17. พระอาทิตย์

สุริย สุร ภาสกร อหัสกร พรหมัน ประภากร ภาณุมาน อุษณรมัย ไพโรจน ทยมณี ตรีวัน
ดวงแดด ไถง

18. ทวาตสมาส

จิตร ไพศาย ไชยฆฐ อาสาฒ สรวัด โปรมฐ อัสวยุช กรรดิก มฤคสิร เมาษ มาฆ ผัลคุณ

19. เนาวเคราะห์ (ดาวเคราะห์)

อาทิตย จันทร อังคาร พุธ ประหัสบดี ศุกร์ เสาร์ ราหู พระเกตุ

20. ใจ

เจตร หลทัย มานัส มโน วิญญาญ จิตร

21. ปัญญา

เมธา พุทธ ญาณ ปรัฎิพาน ฐริ ปรีชา ปรัชชา

22. ชีวิต (ชีวิต)

อายุ ชีพิตร ชีพย ชีวาศ ชีวาไลย ชนม์

23. ความรัก

ด้สนา กฤษณา อาศา อพิรยา กานตี อภิลาช ราก อาไลย เปรม เนหา ฤดี กำหนด รักใคร่
สรลญ

24. สงสัย (สงสัย)

กังขา สงกา สนเทห์ วิจิกิตษา วิมัตติ เกลือบแคลง กินแหง

25. ตัว(ตนเอง)

ศริริ อดภาพ ตนุ อไวยว อพยพ สกนธ กาย

26. คำ

วาจา วิจิ วจน พจน ภาษิต พากย ถ้อย

27. บาตาล

อโภพ รสาดล กุหระ สุขิร นาคโลก

28. ฐ

นาคราช วรรณปราช อูรค อลครรท กุชงคั ภูรชงคม อหิ อสรพิศ เจี้ยว

29. อบาย

นิริย ทุคติ นารก นรค

30. น้ำ

ชล อุทก วารี กมล สลิล อาโป อัพ โดย ปาณิย น้ำ ทัก ทริก

31. ทะเล

สาคร อรรณพ สินธุ ชลที รัตนกร สมุทร ปาราวาร

32. แม่น้ำ

นที สุนธุ สริตา สวันตี แม่น้ำ สทิง

33. ปลา

มัจฉ มัดสยา มิต ชลจร ปุณฺณโลม วารีชาติ อัมพูชา

34. แผ่นดิน

มहि เมทณี ธรณี พสุธา พสสุนธรารารี ภูมิ ประถพี พสุมติ ภูวคล ภูตลา

35. โลก

ภูวน ชัคติ วิษณุป ภพ ชาติรี แผ่นหล้า

36. ทาง

เทศ ประเทศ อยน ปันด ปรถพี มรรค มารค หนทาง พลว ลู หน

37. เมือง

บุรี บุร ราชธานี ธานี ปุฎเฑน สกานียนคร

38. แดงจักร (เขตแดน)

นิคม ชนบท ฤษฏ อาณาเขตร จันชเสมา

39. พระยา(พระเจ้าแผ่นดิน)

ภูบาล ภูเบศร ภูเบนทร ภูวนารถ ภูวไนย ภูวมณฑล ภูวนัตไตร ภูวนิศวร ภูมินทร ภูบดี
 ภูธร ภูดินทรภูตลา ธารักษ์ ฐเรษตรี นรินทร นเรนทร นราธิบตี นฤบดี นฤบาล นฤบ-
 ดินทร นฤเบนทร นฤเบศ นฤปนารถ จุฑามณี จุมพล ฐรณิศวร ราเชนทร ธารักษ์ กระทบต์
 ราธิราช สุรชาติ ชาติยวงษ สุริยสมม ม ไหยสุรศักดิ์ มหันตราชา จอมจักรี จอมราช จอม
 ยศราช จอมภวนารถ จอมโลกย จอมนารถ จอมกระทบต์ ปิ่นเกล้าราชตรี ท่านไ้ธรณี ท้าว
 ธรณิศ ไทเชศตรี ไทธรณี

40. คน

มนุษย์ มานุษย มรรตย มนุษ นร มานพ ชน

41. ชาย

บุรุษ บุรุษย

42. หนุ่ม

ตรุณ ยูพเยาว

43. นาง

นารี สตรี เขาวมาลย ยูไฟ ยูพาล พฐ พนิตา วนิตา กัญญา กานดา กันยา นงคราน นงโพท นง
 พาล เพาพาล เพาะโพท สร้อยสงสาร ออรไท

44. ชื่อพี่น้อง

วงษ์ พงษ์ ภิกชน โศทร ตระกูล อปรัตย พันธุ ญาติ ญาติกา สายโลหิต เผ่าพันธุ์ เชื้อสาย ว่าน
เครือ บองผโอน

45. ชื่อนักปราชญ์

บัณฑิต สุขเมท สุขเมธี วิรุทธ กระจวี

46. ชื่อเพื่อน

มิตร สหาย สวัย วยสัย สทา สุขฤท

47. ชื่อข้าศึก

ปรปักษ์ เวรี ประจามิตร ริปู อริ สบุตร ทวิท วิปักษ์ ปรฎิปักษ์ ศัตรู

48. แม่

มาตา มาตฺร ชนนี ชนตฺรตี

49. พ่อ

บิดา บิดร บิดุเรศ ชนก

50. ลูกชาย

บุตร ปรตฺยา ตนุช ตไนย โอรส เอรส อตฺรชาติ ลูก ภูน

51. ลูกหญิง

บุตรี ธิตา สุดา ทูหิตา

52. พี่

สมี สวามี ภัสดา ธว วโรปรिय พี่

53. เมีย

ทาร ภรรยา ชายา ปรียา บาทปริจาริกา เทวี เทพี

54. หลาน

นัดดา

55. เหลน

ประนัดดา

56. กลุ่มอวัยวะต่างๆ

ปาก คือ मुख วทน ลบน อานน มัด

ตา คือ नेत्र จักขุ ไนยนา อักขี

หู คือ श्रोत्र กระณ หู กรเจียก

จมูก คือ नासा นาสิก ฆาน

ลิ้น คือ शिवा สัสนา อันดาก

แขน คือ पाहा พาหุ ภูช

มือ คือ กร หัตถ ปราณี

57. กลุ่มสัตว์ต่างๆ

ราชสีห์ คือ गिरसी ไกรสร นฤเคนทร มฤคราช สีหราช

นก คือ विहक วิหงค สกุนตี สกุนตี ทวีชา ปักษี ศกุน ปัตรยาน

ช้าง คือ हस्ती ทวีรัท ภูมฺชช คช นาค กรี พารณ ช้างสาร ดำริ

ม้า คือ पाशी สินรพ อาชาไนย ไหย อัสว สับไดย ดุรงค แสะ

58. ภูเขา

ศิขรี ไศล คิริ ศีโลจย มัคา บรรพต ภนม ภูผา

59. ป่า

อภูพี อรัณย กานัน วน พน วนสัตต ไพโร

60. ต้นไม้

ปราทป ตรู ไตรู ทรูมา รุกข พฤกษ ต้น ไม้ เติมฉี

61. ลม

พระพาย วาโย สมิริน มาลุต ปรวัน วาตขยล

62. ไฟ

อัคนิ เตโช ชาตเวท อัศจิมานะ ปราพก เพลิง

63. ความตาย

ปรโลย อนนต มรณ กาลกิริยา วายชนม ้วยชีพ ดับจิตร

64. งาม

โสภณ เสาวภาค โสภา สุข สุนทร รจิเรช โอปาร อุดม ประเสริฐ บวร บรมวร ปราโมกษ
ประณีต วิศิษฐ์ อุกฤษฏ์ พงา แจง โอเอี่ยม

65. เลว

ลามก หิน ลุข เกลขญ์ นฤหิน

66. ไหญ่ กว้าง

มหันต มหา มหิมา พรหา ไพบูลย์ พิบูลย์ ไพศาล

67. คำบอกสี่

แดง คือ รัตต โลहित

เขียว คือ จุฬ กษุทธรฺ กฤษ สุขุม สุกษุม นิล

เหลือง คือ ปรีต

ขาว คือ โอปาท ฐวัล เสวตร บัณฑูร สุกร สุกร

ดำ คือ กภาพ กฤษณ

68. บอกลักษณะและสัณฐาน

กลม คือ พิจิตร ขจิตร พงุม พงูต

ยาว คือ ทิรฆ อายต

สั้น คือ หรสว

69. ไป

คมนา ยাত্রา จร สัญจร ไต่เต้า เต้า

70. นอน

นปีชชนา ศัยนา ไสยาสน์ ผทม

การนับ

จำนวนนับ

เลข	ศัพท์ที่ใช้
หนึ่ง	เอก
สอง	ทวิ ทู โท
สาม	ติ ตรี ไตร
สี่	จตุ จัตุร จัตว
ห้า	ปัญจ ปังจ เบญจ
หก	ฉ
เจ็ด	สัตตะ สัปต
แปด	อัฏฐ อัษฏ
เก้า	นว เนาว นพ
สิบ	ทศ
สิบเอ็ด	เอกาทศ เอการศ
สิบสอง	ทวารศ พารศ
สิบสาม	เตรศ
สิบสี่	จตุศ โจทศ จตุทศ
สิบห้า	ปรัณรศ
สิบหก	โสฬศ โสทศ

สิบเจ็ด	สตรศ สบตรศ
สิบแปด	อัฐารศ อษฎุรศ
สิบเก้า	เอกุนวิศ
ยี่สิบ	วิศติ
สามสิบ	ตริงศ ดิงตติ
สี่สิบ	จัตตาลีศ จัตตารีศ โจตตาลีศ
ห้าสิบ	ปัญาส
หกสิบ	สัฏฐิ ศัฏฐิ
เจ็ดสิบ	สัตติ สัตติ
แปดสิบ	อสีติ
เก้าสิบ	นวุติ นพุตติ
ร้อย	ศต
พัน	สหัส
หมื่น	ทสหัส นหุต
แสน	ศตสหัส สักข สักข
ล้าน	ทศตสหัส

ลำดับที่

ลำดับที่	ศัพท์ที่ใช้
ที่หนึ่ง	ปรถม
ที่สอง	ทุดย
ที่สาม	ตตย
ที่สี่	จตุถ
ที่ห้า	ปัญจม
ที่หก	ศษฏ
ที่เจ็ด	สษคม
ที่แปด	อษฏม
ที่เก้า	นพม
ที่สิบ	ทศม

ภาคผนวก ข

บันทึกเรื่องหนังสือจินตามณี

บันทึกเรื่องหนังสือจินตามณี

จินตามณี เป็นชื่อหนังสือสำคัญเรื่องหนึ่งในวรรณคดีของไทย มีมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เมื่อไม่ช้านาน ได้ทราบว่าเคยมีท่านผู้รักถกเถียงกันถึงชื่อของหนังสือเรื่องนี้ จะเป็น “จินตามณี” หรือ “จินตามนิ” แน่ ดเหมือนกัน ออกความเห็นกันว่า จินตามณี เป็นชื่อของหนังสือเรื่องหนึ่ง ซึ่งมียุคก่อน ส่วนจินตามนิเป็นชื่อของหนังสืออีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นต่อมา หรือกลบกัน คือ จินตามนีก่อน ส่วนจินตามณีที่หลังอะไรทำนองนี้ ทราบมาไม่ชัด และจะมีเหตุผลสนับสนุนความเห็นนั้นอย่างไรบ้าง ก็ไม่ทราบต่อไปเหมือนกัน

ชื่อหนังสือจินตามณี

ตามที่พบทั้งในสมุดไทยและสมุดพิมพ์ เห็นเขียนกันไว้หลายอย่าง เป็นจินตามนิ, จินตามณีและจินตามนี ก็มี เป็นต้นว่าจะยึดเอาเป็นที่แน่นอนในตัวหนังสือที่ปรากฏว่า

อย่างไหนเป็นทางถูกแน่ไม่ได้ และคำที่เป็นปัญหา ก็อยู่แต่
 ในพยางค์ท้าย คือ มณี, มณี หรือ มณี แน่ ส่วนพยางค์
 ต้น คือ “จันดา” นั้น เป็นอันลงกันหมด ไม่มีแตกต่างกัน
 เห็นได้ว่าพยางค์หลังเป็นปัญหาอยู่ ถ้าเราจะหันไปหาจารึก
 ก็จะพบจารึกจดจุฬามณีที่พิษณุโลก จารึกไว้ว่า จุฬามณี
 แต่เราเรียกหรือเขียนกันในชั้นหลังเป็น จุฬามณี ในประชุม
 จารึกสุโขทัย เล่ม ๑ หลับท ๒ กล่าวถึงสมเด็จพระมหา
 สามีองค์หนึ่ง จารึกไว้เป็น สวีศวรราชจุฬามณี บ้าง จูลา
 มณี บ้าง ซึ่งในเรื่องสวীয়นามของสมเด็จพระมหาสามีเป็น
 เจ้านางจะเพี้ยนมาจาก มณี ส่วนในเรื่องชอหนงต่อนั้น ถูก
 น่าจะเป็น จันตามณี อย่างเดียว แต่ที่เขียนแตกแยกไป
 ต่าง ๆ นั้น ก็น่าจะเป็นความพลงเผดของบุคคลลอกต่อ ๆ มา
 หรือเพี้ยนไปตามที่จะเป็นไปได้ เพราะเสียง อะ เป็น อุ
 ย่อมมีทางที่จะเพี้ยนไปได้โดยมาก เช่น ชมพูนท เป็นชมพู
 นท, โลกนท เป็นโลกนท, สมมต เป็นสมมุต เป็นต้น
 เพราะฉะนั้น จันตามณีก็อาจเพี้ยนเป็นจันตามณี—มณี ได้
 จุฬามณี ก็อาจเป็นจุฬามณีได้ เห็นจะเป็นเพราะเหตุนี้

กรรมัง เมื่อโบราณท่านต้องการจะใหม่คงเป็น มุนี จริงๆ
ท่านจึงลากเสียงยาว หรือเขียนเป็นสระยาวเดี่ยวว่า มุนี เช่น
ตรีศรธรรมาจุลามุณี-มุนี ในสารวิภังค์ไทยตั้งกล่าวแล้ว

ที่เข้าใจว่าขอหนังสือนี้ ทูลเกล้าฯจะเป็น จินตามณี
อย่างเดียว ก็เพราะคำว่า จินตามณี นี้ เป็นชื่อของแก้ว
สารพัดนึกอย่างหนึ่ง ซึ่งเชื่อกันมาแต่โบราณว่า ถ้าใครมี
อยู่แล้ว อาจนึกอะไรได้ผลสำเร็จตามใจนึกของผู้เป็นเจ้าของ
ฉันทใด ท่านผู้แต่งตั้งนามของหนังสือนี้ ถิ่นนนน คือ น่าจะ
ตั้งใจให้มีความหมายว่า ถ้ากษัตริย์ผู้ใดเรียนได้ตามหนังสือ
เล่มนี้แล้ว ก็จะมีแตกฉานในอักษรศาสตร์ของไทยได้เหมือน
หนังสือแก้วสารพัดนึก คือ จินตามณี จึงมีโคลงบทหนึ่งท้าย
หนังสือนี้บอกความไว้ชัดว่า

๑ ลิขิตวิจิตรสร้อย	ศุภอรรถ
ดงมณีจินดารัตน	เลิศล้ำ
อนมศรีสวัสดิ	โสภาคย์
ใครรู้คือได้แก้ว	คำแก้ควรเมือง ฯ

และยังมีชาติกเรื่องหนึ่ง (๑) ซึ่งท่านพระศรีมัง-
คสาจารย์ยกเอามาสาธกในมังคลัตถทีปนี ตอนแถวป่าปวีต
กล่าวถึงนางยักษิณีบอกกับชา ชอ จินตามณิ ให้แก่ลูกชาย
ที่จะมาอยู่ในหม่อมมนุษย์ แต่ทนางพันธุรัตบอกให้พระสังข์ใน
เรื่องสังข์ทองเรียก มหาจินตามนต์ และสำหรับรายเรียกเนื้อ
เรียกปลา

อันรูปเงาะไม้เท่าเกือกแก้ว แม่ประสิทธิ์ให้แลวดัง—

	ปรารภนา
ขงมนต์บทหนึ่งของมารดา	ขอความหาจินตามนต์
ถึงจะเรียกเตาปลวมาจลาชาติ	ฝูงสัตว์จำพวกในไพรศณท์
ครุฑาเทวฤๅชนบน	อานมนตชนแลวกมาพลัน

มีมหากาพย์ของวรรณคดีที่มีพระเรื่องหนึ่ง ชื่อว่า
ชอจก จินตามณิ ว่าได้แต่งขนตามแบบอย่างจากหนังสือ
ต้นสกุลฤๅชอ กษัตริ—จุฑามณิ ผู้แต่งชอ ติวตักก—ม—มุนิ

(๑) ชาติกเรื่องนี้ มีเค้าเหมือนเรื่องพระอภัยมณีตอนต้น คือ ตอน
พระอภัยมณีลูกนางผีเสื้อพาไปอยู่ด้วยจนมีลูก คือ สิ้นสมุทร บางที
สุนทรภู่อาจได้เค้าผูกเรื่องจากชาตกนั้นก็เป็นได้ ดู ปทกสูตรชาตก ใน
นิบาตชาตก (นวนิยาย) เล่ม ๑๐ หน้า ๓๔-๖๒ ฉบับพิมพ์ของ
หอสมุด ว พ.ศ. ๒๔๗๒

เป็นเจ้าในราชวงศ์โจละ ซึ่งบวชในศาสนาเซน เป็นเรื่อง
 เล่าถึงการท่องเที่ยวผจญภัยต่าง ๆ ของพระราชาमार ชื่อ
 ซ็องเต้ แต่งเป็นแบบกาพย์สี่สุภาพ และเป็นฉันท์ ซ็องจา
 วิทูรมณ์ นอกจากนี้ คำว่า จินตามณี ในภาษาสันสกฤต
 ยังใช้เป็นชื่อของคัมภีร์ต่างๆ เช่น คัมภีร์เกี่ยวกับโหราศาสตร์
 ทักษะพิเศษ และคัมภีร์อรรถกถาต่างๆ และยังเป็นชื่อยา
 เขาปรอทอีก แม่คัมภีร์ยาแผนโบราณของเราซึ่งมีชื่อย่อยๆ
 กอนัน กิม คือ คัมภีร์ยาชื่อ ประชุมจินตาร (ดูแพทยศาสตร์
 สงเคราะห์ เล่ม ๑) ในหนังสือปฐม ฤ กธา หัดอ่าน เรียก
 โยคาคำสั่งสอนว่า “มณจินดา” ทงชื่อของหนังสือกมอาน
 ถึงในปฐมมรดก ซึ่งเข้าใจว่า แต่งขึ้นในรัชกาลที่ ๓ ว่า
 “ถ้าใครใครรู้ ให้ดูสารา เพียรยดค้นหา จินตามณี” ใน
 จินตามณี เล่ม ๒ ของกรมหลวงวงษาฯ ซึ่งแต่งขึ้นเมื่อ
 ปลายรัชกาลที่ ๓ ก็อ้างถึงจินตามณีฉบับเก่าว่า “สตาม
 ไม่นานไม่นาน แดงลักษณะธิบาย ใจแจ้งในจินตามณี”
 ในหนังสือนิติสารสาธกของเจ้าคุณศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

๑ จงวิจัยเวชวิธีอัน	สารศรี นฤ
เสนาอักษรจินตามณ	ดงแก้ว
จักรพรรดิทุกสงม	ประดงคเสวีจ นกนา
เต็มเต็มสองตรงแล้ว	ถถวนชบจวงกล ๖

ประเภทของหนังสือจินตามณ

หนังสือจินตามณ ว่าโดยประเภทที่แตกต่างกันจริงๆ
เท่าที่พบในหอสมุด ฯ เจดวน ดูเหมือนจะมีสัก ๔ ประเภท คือ

๑. จินตามณ ฉบับความแปลก มีอยู่ ๒ ฉบับ
คือ ฉบับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราวงษา-
นุภาพประทาน ๓ เล่ม หมายเลขที่ ๑) กับฉบับที่เป็นสมบัติ
เดิมของหอสมุด ฯ ๓ เล่ม (หมายเลขที่ ๑/ก) เป็นสมุดไทย
ดำเส้นรงทัง ๒ เล่ม ๒ ฉบับ ส่วนมากมีความแปลกกับ
ฉบับอื่น ๆ

๒. จินตามณ ฉบับความพ้อง มีหลายเล่มสมุดไทย
หอสมุด ฯ ซอไฉบ้าง มีผู้ให้บ้าง เข้าใจว่าบางเล่มตรงกับ
ที่หอสมณิ เคยได้ไปทำต้นฉบับพิมพ์จำหน่ายที่โรงพิมพ์
ครูสมิท บางคอแหลม จ.ศ. ๑๒๓๒ (พ.ศ. ๒๔๑๓) ก็มี

๓. จินตามณี ฉบับพระนิพนธ์กรมหลวงชาธิราช-
สนิท

๔. จินตามณี ฉบับหมอบรัดเลรวบรวม พิมพ์
จำหน่าย (มีทั้งประสม ก กา แจกตก กับประสมมาลา และ
ปทานุกรม พิมพ์รวมอยู่ในเล่มเดียวกัน) จินตามณีฉบับ
หมอบรัดเลรวบรวมนี้ ต่อมาโรงพิมพ์พานิชกุลผลได้เอามา
พิมพ์จำหน่ายอีกเมื่อ ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๗)

จินตามณี ฉบับความแปลก

๑. จินตามณี ฉบับความแปลกนี้มี ๒ เล่ม เล่ม
ที่เป็นสมัยคดีของทอดมุด ๆ มีบอกไว้ข้างต้นว่า “สมุด
จินตามณีนี้ ข้าพสุทธิเจ้านายปานชบ ทูลเกล้า ฯ ถวาย” และ
ทั้งสองเล่ม มีบานแพนทศนต้นเหมือนกันทั้งสองฉบับ แปลด
จากฉบับอื่น ๆ ที่เรียกว่าฉบับความพ้อง คือ มีว่า

“ศักราช ๒๔๕ (๑) ปีมะแมศก พญาร่วงเจ้าใต้เมือง
ศรีธรรมนาโถย จึงแต่งหนังสือไทย แด่แม่อักษรทั้งหลาย ตาม

(๑) ศักราชนี้เข้าใจว่า เป็นจุลศักราช ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๒๖ และตรง
กับปีที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหง เป็นเวลา
ก่อนที่กรุงศรีอยุธยา ๖๗ ปี

พากยทงปอง อันเจราชาชงกันแลกกัน แลครงนนแตงแตแม
 อักษรไวกะได้แตงเป็นปรกตวถารณหามได้ แลคุดบุตรผู้อัน
 เขียนเป็นอันยากนก แลอนงแมหนงสอแต่ ก กา ถึง กิน วลา
 จนถึงเกยหนน เมืองชอมกแตงมอญแลล พญารวงเจาจงแตง
 แตรูปอักษรไทตรงตางแลอักษรชอมค้ำสิงหลพากยหนน เดิมมี
 แตดงน พระอาจารย์เจ้าผู้มปัญญาจะใหวจารณ จงแตงก้าถับ
 ไวกงน เพื่อจะใหคุดบุตรอันเจาเรียนพิจรรณาแทนแต่เดิม
 มีแต่แมอักษรชอมค้ำน” ตอไปเขียนเป็นอักษรชอมชน “นโม
 พุทธาย สิทธิ อะ อา จนถึง พ อ แลวแจกลูก ก กา
 จนถึง เกย” เป็นอักษรชอม และมีคำอธิบายตอไปว่า

“อนนเป็นคำชอม แลคำพระอาจารย์เจ้าตกแตงได้
 ดงน กอนพญารวงเจาจงทำรูปอักษรไทยทงปอง ครนจุล-
 ศักราช ๑๐๕^(๑) มีชคคก จึงพระอาจารย์เจ้าผู้มปัญญา^(๒)
 แตงจินตามนี้ถวาย ทวงจะใหคุดบุตรอันจะเจาเรียนนนี้ ฐิต

(๑) นำจะตกลเลข ๓ ไปสักตัวหนึ่ง ควรเป็นจุลศักราช ๑๐๓๔ ตรงกับ
 พ.ศ. ๒๒๑๕ ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งเป็นปีชวดเหมือนกัน

(๒) พระโหราธิบดี ?

กำหนดกฎหมาย ฟัน เอก โท แลไม้มวน ไม้มลาย แล
ไม้ตรีจัตวา แลครุฑ คือตงเดิมแม่อักษรไทยตงนี้ แล
เขียนเป็นอักษรไทยว่า นโม พทอถย สิทธิ อ อา วลา
พ อ ฮ ต่อไปมีบอกการแจกลูก แบ่งอักษรสามหมู่ ผันด้วย
ไม้เอก โท ตรี จัตวา เป็นต้น

ข้อความที่ชกมากลาวไวข้างตนน ดูกรมหลวงฐานต
แต่ตอนต่อ ๆ ไปดูกระทอนกะแทน ทงกลาวถึงไม้ตรีจัตวา
อยู่ด้วย(๑) จึงเข้าใจว่าคราวเขียนดัดต่อ ๆ มา คงจะถูก
เพิ่มเติมจนคลงกคละปะปน หรือหายหกตกหล่นเสียมาก
เสียคายที่ยังไม่มีโอกาสพิมพ์ออกรับการพิจารณาจากท่านผู้
ให้แพร่หลาย

จินตามณิ ฉบับความพอง

๒. จินตามณิ ฉบับความพองนี้ มีมากเดิม แต่
ไม่เหมือนกันทีเดียว แตกต่างกันมากบ้าง น้อยบ้าง ถ้าจะ
กล่าวดูอย่างรวม ๆ ก็เห็นจะมีที่แตกต่างกันจริง ๆ ราวสัก ๕
จำพวก คือ

(๑) ไม้ตรี และไม้จัตวาหรือกากบาท ที่ใช้ในการแสดงเสียงดัง
ปัจจุบันนี้ น่าจะเกิดขึ้นหลังรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ หรืออย่างน้อยก็
ภายหลังพระโหราธิบดีแต่งคัมภีร์จินตามณิ ถัดออกไป

(ก) ฉบับลายมือเขียนเก่าที่สุด เป็นสมุดไทยดำ
 เส้นรง มีบานแพนหน้าต้นว่า "วัน คำ จุลศักราช ๑๑๔๔
 ปีชวด จัตวาศก ข้าพระพุทธเจ้า ขุนมหาสิทธิขำระ ข้าพระ
 พุทธิเจ้า ทพน } ไมตรี ขุนข้าพระพุทธเจ้า ทาน๓ครั้งว"
 มีจุลศักราชในบานแพนหน้าตรงกับ พ.ศ. ๒๓๒๕ เป็นมีเสวย
 ราชย์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ต่อไปขึ้น
 ต้นด้วยฉันทวสันตดิถี ดำเนินความ

"สรรพชาติธรรมแดง ขประเสริฐภิเษกนดาว"

แล้ว นโม พุทธาย สิทธิ (มีวินิจฉัย การเขียนคำว่า
 บุญ) แล้ว นามศัพท์ คือตอนยาตราพระสงฆ์, พระพุทธบาท,
 โคลงบอกเอกโต, ตัวอย่างแดงฉันท, บอกลักษณะแต่ง
 โคลงสุภาพ, พระศดับแล้วโคลงรหัสอักษรต่าง ๆ จบ (ฉบับนี้
 หม่อมเจ้าทัศนายนประทานเมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๔๗๑ หมายเลข
 เลขที่ ๑ ก ๑) ข้อความและลำดับเรื่องคล้ายกับฉบับ (สมุด
 ไทยดำเส้นรงหมายเลขที่ ๑/พ) เจ้าพระยามุขมนตรี (ออบ
 เปาโรหิตย์) ให้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ ต่างแต่ฉบับหลังนี้ตัว

อักษรมากกว่า และมีข้อความละเอียดกว่า ชั้น (๑) ศรี
 สิริทอจวิชัย (๒) นโมนมัสการพระนม แล้ว (๓) นมสสิตวา
 และยังมีฉบับอื่น ๆ อีก ซึ่งแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย

(๒) ฉบับนายมหาใจภักดี มี ๒ เล่มสมุดไทยคำ
 เล่มหนึ่ง หมายเลขที่ ๑/๗๘) หน้าต้นฉบับเส้นทอง ต่อๆ
 ไปเขียนเส้นวง มีขอบเส้นทองบ้างเป็นบางแห่ง เจ้าหน้าที่
 ได้ใช้เป็นต้นฉบับสำหรับชำระตอบสวนในเล่มพิมพ์อื่น อีก
 เล่มหนึ่ง (หมายเลขที่ ๑/๗) อุดเส้นวงตลอด ลำดับเรื่อง
 ตรงกันในตอนต้น คือชั้น (๑) นโมนมัสการพระนม (๒)
 นโม พุทธาย สิทธิ และ (๓) นมสสิตวา แต่ฉบับเลข
 ๑/๗๘ มีอักษรที่ผิด คือ (๕) ศรีสิริทอจวิชัย ต่อท้าย
 ส่วนฉบับหมายเลข ๑/๗ ไม่มี ทั้งลำดับภายในเอาไปได้
 ท้ายเสียบ้าง มีโคลงลงท้ายบอกไว้ตรงกันว่า

๐	จินตามุนีคน	นายมหา
	ใจภักวารสมยา	เศกให้
	ฉลองลักษณะเทียบทานมา	สามฉบับ แล้วพอ
	เลือกแต่ลดจนควรไว้	สืบส่งศิษย์สอน ๆ

(ค) ฉบับพระยาภิเษก (หมายเลขที่ ๑/ง) ฉบับนี้
 ขนต้นและลำดับเรื่องต่างกับฉบับ ก. ข. มีรายขนต้นแปลก
 กับฉบับอื่น ๆ ดังนี้

“ศรีสัตตพิภพศักดิ์ ทศนักษประนม บรรณาบทพงศ
 ทศพลเพชฌายณ มหานัตถกพิเพชฌยา การฤทธิเทวท เอกไมลิต
 พิชิตมารโมลี ดิหลกตวิพางภพ นพโลกฤทธิธรรม อภิวันทน
 อัญญา อวียงคโยค จัตุรโชนจัต รัตนไตรยนิรมลเศ
 มเศจอบัทวัน อันตรายจินาศ คัลยบาทบทรัตน์ ขัตติยาภิ
 มตินทร ภูมินมิ่งมงกุฏ ศรีอยุธยาเจียงบวร ทิณกรจำหรั
 รัตนกรส่องหล้า พาดินคชดมพอง นลองค์กษณพิจักร
 ภิกระติตสะโรชร้อย สร้อยประดับภรณ์ กลฉันทกัลโคลง
 หลาก มาก ๆ หลายอย่าง ต่าง ๆ หลายชั้น โคลงชั้น
 โคลงสุภาพ กวพยหอโคลงกานท์ บราณรังรักษ์ จักสงเคราะห์
 บท ทดวาทควาครี มาลีเดือนมภา ปฐมมวดยกมุต กุขงค
 เกษวกระหวัด รัชศกษร สดาพรจักรพิธ มหิศวเรืองยศ
 ปราวุกกัลปางสาร ปรรหารมลจิมล ขณมายุคมีอยาน้อย
 ยาวัยศยนิยงร้อย รอบรู้คุณธรรม สืบเนา ๆ

- ๑ รวมอรรถวิภาษคดีของ บรรพพัฒน์อง ใจพอ
- ภคกาศย์ภคกานต์สงรวพี สุภสว้อย
- ภคณท์ภคคโคลงภคอง เณรมโฮฐ อานแฮ
- เล็ดมาลยว้อย ไสรดสรวม ฯ

ต่อไป มลภคกาศย์บาลีและภคกาศย์ภาษาไทยสำหรับ
 จำตณะ, มีภคกานและโคลงบอกเอกโท, รหัสอักษร, ตัวอย่าง
 ฉันทต่าง ๆ และบอกวิธีแต่งภคกาศย์ขบไม่พร้อมทั้งตัวอย่าง
 (ซึ่งฉบับ ๆ ไม่มี), ดงทพมพในจินตามณเดิม ๑ นั้น แล้ว
 มี "ศรลททอจธบวร" อักษรศพทตอทาย จบดงด้วยโคลง
 คด้ายกับฉบับนายมหาใจภคคคว่า

- ๑ จินตามณีน นามพญา
- ธิเมศราชสมญา เทกให้
- คคองลกษณเทยบทานมา ตามฉบับ แล้วพอ
- เล็ดกแตลวณคควไว้ สิบสงคษยสอน ฯ

ในประทุมจารภคคพระเชตพน มีขอพระยาธเบศรบตี
 อยู่ในหมุกผู้แต่ง โคลงฤาษีคตตน บางทีจะเป็นคนเดียวกัน

(ง) ฉบับความ สมเด็จพระบรมนาถนเรนทร
 จินตามณีฉบับความนี้ มี ๒ เล่มสมุดไทยดำ คือเล่ม ๑
 เล่ม ๒ (หมายเลขที่ ๑/ค) เขียนเส้นวง ในเล่ม ๑ ชั้น (๑)
 นโมนมัสการพระนัม (๒) นโมพุทฺธาย (๓) นมสฺสตีวาท
 และมี (๔) ศรีสวัสดิ์จิวิจิตรบวร มีกาพย์สารวิลาสินี (คัมภีร์
 บอกลักษณะแต่งกาพย์ ๑๕ ชนิด) แรกอยู่ในสมุดไทยเล่ม ๒
 เช่นเดียวกับจินตามณีฉบับพิมพ์ของหมอบสมิธ (ซึ่งมีกาพย์
 วิลาสินีแทรกกลางด้วยเหมือนกัน) แต่ตอนอื่นต่างกันอยู่บ้าง
 จินตามณีฉบับความสมเด็จพระบรมนาถนเรนทรนี้ ต่างกับฉบับ
 ความอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้วในส่วนสำคัญ คือมีโคลงและ
 คำอธิบายคำศัพท์ด้วยไม้ตรีจตุวา (ดูเชิงอรุณในจินตามณีเล่ม
 ๑ ฉบับพิมพ์หน้าตน) เข้าใจว่า สมเด็จพระบรมนาถนเรนทร
 ทรงต่อเติมขึ้นในตอนหลัง เพราะบอกไว้ในตอนท้ายเล่มสอง
 (สมุดไทยดำ) ข้างหน้า "ศรีสวัสดิ์จิวิจิตรบวร" ว่า

"จินตามณี ฉบับสมเด็จพระบรมนาถนเรนทร ประดิษฐาน
 ดัดแปลงแต่งต่อใหม่ ท่านเอานามศัพท์ที่วางไว้ในเบื้องต้น
 แม้ว่าจะทศผู้ใดชอบใจอย่างฉบับเดิม ก็พึงลิกขิตเขียนนาม

คยทหนักอน แลวงจยอนไปเขยนนมสการตอผายหลง ดงเว
บอกไวเนเกิด”

ทเชอวาคาณคดอยไมตรและไมจตวา น่าจะเป็
ของเต็มชนในชนหลงนน เพราะในจีนตามถนอถบยหนง
(สมุทไทยชาว เสนอหมักหมายเลขที่ ๑/๒ นายนก ชุกัญญา
ใหหอดสมุด ฯ เมอจนท ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๕) บอกไดตอน
ท่ายเลมว่า

“ถ้าบุคคลผู้ใดจะใคร่รู้อักษรห้า(๑) แล้ว ก็ให้ดู
เอาทเขียนไวชางปลายเนเกิด ดยวาคบยจนตามนหมอกษร
สาม ขาชา เห็นว่ายงชาคอยู่จงไดเพอมเตอมลง แต่กยเป็น
ตัวอย่าง พงใหกลบตรสกลสาใหเข้าใจไมเอกโทตรัจตวา
นเทอน” และบอกจบไวว่า “พระสมุทจีนตามุนน พระ
เขียนสั่งไวในพระศาสนา ถ้าบุคคลผู้ใดใดใจภพงใหลบสบ
ไปเกิด”

จีนตามถนทชาพเจาเรยกว่า คบยคความพองน ด
เหมือนจระมทแตกตางกนจรง ๆ สก & จำพวกเทาน นอกนน

(๑) หมายถึงอักษรที่ผันได้ ๕ เสียงในจำพวกอักษรกลาง เช่น ก กั กี้
กั กี้ กั

มีฉบับแตกต่างกันไปบ้างเพียงเล็กน้อยๆ เช่นมีโคลง
 ตัวอย่าง บาง โคลงเพิ่ม ขน หรือ อธิบาย ความ ต่าง ออก ไป
 นิดหน่อย สบตาตบเสยเล็กน้อย ซึ่งไม่ใช่สิ่งสำคัญอันใด
 เพราะหลักใหญ่ของเรื่องตรงกัน ดังปรากฏในฉบับพิมพ์ตอน
 เล่ม ๑ นั้นแล
